

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

GIVET AF MALER
Höckendorff
SOM EUGLEKONGE DEN 20DE JULI 1841

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

Årbog 1982

Historisk Samfund
for Præstø Amt

HISTORISK SAMFUND FOR PRÆSTØ AMT

ÅRBOG 1982

GLUMSØ BOGTRYKKERI
1982

ÅRBOG 1982

udgivet af Historisk Samfund
for Præstø Amt

Eftertryk af årbogens artikler må kun ske efter
skriftlig tilladelse fra forfatterne.

Ansvarlig redaktør: Nils Hartmann

ISSN 0107-6868

Skrift: Times/Helvetica

Trykt på Glumsø Bogtrykkeri 1982

Indhold

	side
Det borgerlige Fugleskydnings Sælskab i Næstved 1797-1897..... F. Michelsen	7
Fester og traditioner på Holmegaards Glasværk..... H. Kann Hannibal	52
Kirstines Minde Mølle i Dysted..... A. Strange Nielsen	65
Hans Pedersen, Engholm..... Axel P. Jensen	72
Litteratur om Præstø Amt 1981..... A. Strange Nielsen	74
Historisk Samfund for Præstø Amt.....	80
Lokalhistoriske arkiver i Præstø Amt.....	83
Museer i Præstø Amt.....	85
Salg af publikationer.....	86

Det borgerlige Fugleskydnings Sælskab i Nestved

1797-1897

Af F. Michelsen

Forord

»Det borgerlige Fugleskydnings Sælskab i Nestved« eksisterede i 100 år, fra 1797 til 1897. På Landsarkivet for Sjælland findes en protokol i to bind, der omfatter tiden 1797-1859 og 1860-1871, - da selskabet gik fallit og måtte rekonstrueres. Det vides ikke, om der et sted er bevaret nogen protokol for den følgende tid. 1897 fejrede man med en hvis ret 100-års jubilæum, men så synes selskabet at op-høre, og et nyt stiftedes først 1908.

Da den eksisterende protokol, som så afgjort er hovedkilden til selskabets historie, indeholder over 600 sider i folio, har det været nødvendigt at foretage et meget begrænset stofudvalg til artiklen her. Af andre kilder er der først og fremmest de gamle love, som blev trykt i 1798. Der har eksisteret en regnskabsprotokol, som må være gået tabt.

Spredte oplysninger kan hentes fra flere aviser, hvor man annoncerede, og hvor selskabet undertiden omtales: Statstidende, Berlingske Tidende og - fra Slagelse - Avis for ti Kjøbstæder 1815-17, afløst af Den Vestsjællandske Avis. For Næstveds vedkommende var der nogle blade med kort levetid, før Næstved Avis begyndte at udkomme 1848:

Næstved Ugeblad eller Præstø
Amts Tidende 1837-38
Den Syd-Sjællandske Avis 1839-40
Sjællandsposten eller Nestved og
Callundborg Ugeblad 1839
Ny Sjællandspost 1842-43

De blev alle trykt og vist også redigeret i København, mens Næstved Avis var et rent lokalt foretagende. Næstved Tidende opstod 1866.

For tiden 1872-1897 er man henvist til annoncer og omtale i de to sidstnævnte blade.

Endvidere er der en del effekter fra selskabet. På Næstved Museum opbevares de 42 fuglekongeskiver, som findes fra de første 50 år. Fra fotografier kendes en skive i privateje. En enkelt skive med fotografi, fra 1886, kan også ses her. På museet opbevares endvidere tre salutkanoner, to kongebånd med sølvskjolde, en pokal fra 1847 og en enkelt sølvgevinst, mens en anden kan ses i affotografering. Endelig er der en tromme fra et tidligere skydeselskab i Næstved. Det er usikkert, om en fugleskydningsbøsse på museet har været anvendt af selskabet. Signetet må være gået tabt.

Fugleskydningssselskabet bliver til

Den første efterretning om et fugleskydningssselskab i Næstved stammer fra 1667. Da papegøjestangen på overdrevet var blæst omkuld, evnede man ikke, i de fattige år efter Svenskekrigene, at genoptage skydeøvelserne. ¹⁾

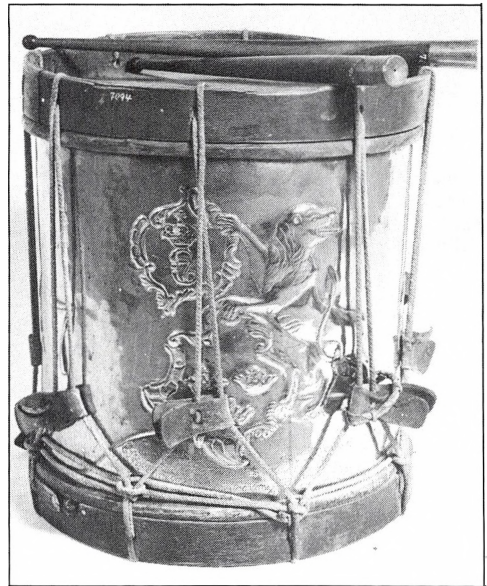
Hvornår dette selskab var blevet til, vides ikke, men det kan meget vel have eksisteret gennem adskillige år i den tidligere så blomstrende by.

Fugleskydning, der oprindeligt var et led i borgerskabets våbenøvelser i middelalderen, opstod i Frankrig i 1300-tallet og bredte sig til andre europæiske lande. Det er ikke helt klart, om denne skik kom til Danmark fra Nordtyskland eller Holland. Hellig Legems Lav i Ålborg oprettedes 1441, det københavnske selskab er næsten lige så gammelt, og de består begge endnu. ²⁾

I sidste del af 1700-tallet, under den økonomiske opgang, stiftedes herhjemme flere borgerlige skydeselskaber, hvis formål var dels at fremme skydefærdigheden, dels at være rammen om borgerligt samvær. Den bedrestillede del af en bys mandlige befolkning havde råd til at adspredde sig og dyrke selskabelighed og fik tilslutning fra repræsentanter for det større landbrug. ³⁾ Man har rigtig hygget sig, og damerne deltog i selskabeligheden.

I fem sjællandske købstæder oprettedes der fugleskydningssselskaber før 1800. Ældst af de endnu eksisterende er Helsingørs kongelig privilegerede Skydeselskab fra 1766. Roskilde og Omegns Fugleskydningssselskab oprettedes 1787. Vordingborg kom med 1788 og Køge 1794. ⁴⁾

Det borgerlige Fugleskydnings Selskab i Næstved stiftedes 1797, men ikke mindre end tre skydeselskaber har eksisteret her i 1700-tallet. Forløbet lader sig dog ikke udrede med fuld sikkerhed.

Tromme med indskrift fra 1786. Næstved Museum. Foto: Jens Olsen.

1837 skænkede cand.theol Mølsted i Lille Næstved en sleben glaspokal til fugleskydningssselskabet. Den bar inskriptionen: Handel og Wandel i Nestved forene. Det give Gud og hver Dag forlene«. Efter giverens opfattelse skulle pokalen have været ejet af »Nestved Borgerlige Skydeselskab«. ⁵⁾ Det er en noget vag formodning, men at der har været et skydeselskab, fremgår af noget helt andet. I »Byens Inventarium« for 1773 ⁶⁾ nævnes: »Paa Raadstue Sahlen et Konge Baand for Byens Skyde Selskab foræret af Hr. Second Ritmester von Schleman«.

Det passer godt sammen med en anden oplysning. I Næstved Museum findes en smuk messingtromme ⁷⁾ med basrelief, som viser en løve, der holder et skjold med tre kroner (Næstveds daværende

Billedet på modstående side viser:

Anden side af Fugleskydningssselskabets protokol.

byvåben). Herover ses et kronet C 7 og ved siderne årstallet 17 86. Følgende tre strofer er indgraverede:

Et Skyde Selskab i vor Bye
I gien er bragt paa Bane
Ved Kiøbmand Stenicke paa nye
Som dertil gav en Fahne

Anledning var vor Cimber Tröst
Vor milde Prindses Komme
Til Næstved Bÿe, gav Liv og Lÿst
Derfor blev ieg en Tromme

At fordÿm de Spartaner Folk, i Øvelser
ey svekkes
Da maa Lÿcÿrgÿs blive Tolk at de paa
nye opvekkes

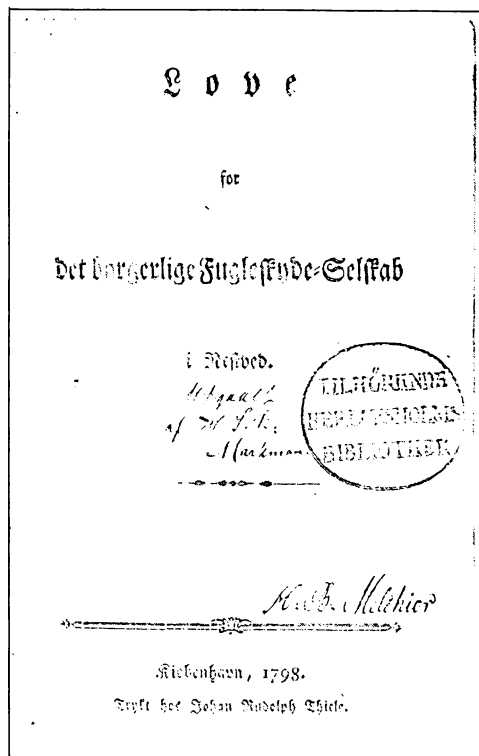
Kronprins Frederiks (?) besøg i Næstved har altså givet anledning til, at et nyt skydeselskab blev oprettet i stedet for det nedlagte. I inventarielisterne efter 1773 optræder kongebåndet til stadighed, 1793 med tilføjelsen »I Borger Capitain Stenniches Forvaring som Præsæs af Selskabet«. ⁸⁾

Men dette andet selskab har måske kun været et skiveskydeselskab. Så sent som 1812 forekommer i inventarielisten »Et Kongebaand for Skive Skydeselskabet i Borger Capitain Steneches Forvaring som Selskabets Præsæs«. Steneches var ikke med i det selskab, der blev oprettet 1797. ⁹⁾ I protokollen for skydeselskabet af 1797 ¹⁰⁾ omtales et selskab i Fladså, som begyndte 17. maj 1796. Men man besluttede samme dag at oprette et fugleskydningsselskab i Næstved. Det overdroges fire »Entrepreneurer« (møllerne C. Suhr i Næstved og A. Biørn i Rønnebæk, købmand C. Mørch, Næstved og selvejerbonden C. F. Gassmann i Næstelsø) at udarbejde lovforslag til det kommende selskab. Og efter at man havde afholdt fugleskydning på Gallemarken ved Næstved 17. maj 1797, fandt den stiftende generalforsamling sted

samme dag hos gæstgiver og vinhandler Sorterup (i det nuværende hotel Vinhuset).

Hvorfor man mødtes i Fladså 1796, og hvor man da holdt til, lader sig ikke forklare. Først 1800 fik fæsteren Niels Poulsen af Anneksgården kongeligt privilegium på en kro, ¹¹⁾ men måske har der fundet udskænkning sted før den tid.

Ved generalforsamlingen i Næstved oplæstes Entrepreneurernes skriftlige

Titelside af selskabets love 1798.

indbydelse på 16 punkter, ¹²⁾ som faktisk rummer regler for det nye selskabs virke. »- og da fælles Fornøvelse og borgerlig Samdrægtighed alleene attraaes, saa ønskes Selskabets Varighed i Fremtiden, til hvilken Ende, enhver, som underskriver disse Love, som bestandig vedblivende Medlem, med mindre Forflyttelse eller

Da intet nogenlunde stort Selskab kan bestaa uden bestemte Love, saa har og det borgerlige Sigslydendes Selskab i Næstved, som har forenet sig, for at fremme Selskabsiagthed og borgerlig Samdrægtighed, for at fornøje sig paa en usfordlig og anstændig Maade, og for at prøve sine Kræfter i Skydning, underkastet sig følgende til Ordens Vedligeholdelse og Hensigtens Opnaaelse nødvendig anførte

Løve og Bestemmelser.

§. 1.

Selskabet anseer sig stiftet siden 17de Maji 1797 og ved de daværende Medlemmer.

§. 2.

Der som altsaa nogen herester ønsker at indgaae i Selskabet som virkelig Medlem, skal haas, hvad enten han er inden eller udenbys boende, betimelig, og i det seeneeste inden otte Dage førend den i Wiserne bekiendtgjørende aarlige Generalforsamling, lade sig ved eet af Selskabets Medlemmer skriftlig proponere for Dommerne, hvis Pligt det er at foranstalte, at der i Mødet bliver voteret paa hans Antagelse. Saaer han da de to Trediedele af de nærværende Medlemmers Stemmer for sig, er han antaget, - men ellers ikke.

A 2

Bed

De første sider af selskabets love 1798.

andre gyldige Aarsager deri skulle gjøre Forandring«.

Indbydelsen, som er dateret 21. april 1797, blev tiltrådt af borgmester E. Wulf »med Fornøvelse«, og i alt underskrev 102 personer. Af dem har det været muligt efter folketællingslister o. a. at identificere o. 90, som overvejende stammer fra samfundets bedre stillede lag. Højere embedsmænd af forskellig art udgør 19, af militærpersoner er der ialt 14. 2 kan betegnes som partikuliers, og 18 har forbindelse med større landbrug (1 godsejer, 8 forpagtere og 9 forvaltere). Købmænd og håndværkere, herunder møllere, er til sammen 23, og dertil kommer 4 gæstegivere, 3 prokuratorer og en lang række

personer med varierende erhverv: degn, kirkesanger, inspektør, landmålere, gartner, spisemester (på Herlufsholm), stadsmusikant, studerende, student og endelig selvejerbonden fra Næstelø.

De allerfleste medlemmer var fra Næstved. Af udenbys kan nævnes repræsentanterne for det store landbrug, 6 var knyttet til Herlufsholm, og desuden findes folk fra Vordingborg (hvor der som nævnt eksisterede et skydeselskab) og Ringsted. Gennemsnitsalderen for underskriverne udgjorde ca. 40 år, enkelte var gamle, men de yngre har domineret. De fire Entrepreneurer var henholdsvis 46, 44, 23 og 29 år.

Man kunne efter tiltrædelsen gå over

til andet punkt, ¹³⁾ der lige som første indførtes i selskabets protokol. Fra Entreprenuerne forelå et udkast på 7 punkter, der skulle udgøre foreløbige vedtægter. Man konstituerede sig med fem formænd, og til »Selskabets bestående Præses og Æres Medlem« antoges borgmester Ewald Wulf med »heele Selskabets almindelige Biefald«. Et udvalg på fire medlemmer skulle udarbejde love

til forelæggelse på en ny generalforsamling.

Denne fandt sted 10. april 1798 hos »Madame Knæckenborg«, gift med gæstgiver Galle i Østergade i Næstved, ¹⁴⁾ og her vedtoges selskabets love. De blev trykt samme år og gengives her i deres helhed, dels fordi de udgør grundlaget for selskabets virke, dels fordi det er en ganske morsom læsning.

Love
for
det borgerlige Fugleskyde-Selskab i Nestved
Kiøbenhavn, 1798
Trykt hos Johan Rudolph Thiele

Da intet nogenlunde stort Selskab kan bestaae uden bestemte Love, saa har og det borgerlige Fugleskyde-Selskab i Nestved, som har forenet sig, for at fremme Selskabelighed og borgerlig Samdrægtighed, for at fornøje sig paa en uskyldig og anstændig Maade, og for at prøve sine Kræfter i Skydning, underkastet sig følgende til Ordens og Vedligeholdelse og Hensigtens Opnaelse nødvendig anseete.

Love og bestemmelser

§. 1.

Selskabet anser sig stiftet siden 17de Maj i 1797 og ved de daværende Medlemmer.

§. 2.

Dersom altsaa nogen herefter ønsker at indgaae i Selskabet som *virkelig* Medlem, skal han, hvad enten han er inden- eller udenbyes boende, betimelig, og i det seeneste inden otte Dage førend den i Aviserne bekendtgjørende aarlige Generalforsamling, lade sig ved eet af Selskabets Medlemmer skriftlig proponere for Dommerne, hvis Pligt det er at foranstalte, at der i Mødet bliver voteret paa hans Antagelse. Faaer han da de to Trediædele af de nærværende Medlemmers Stemmer for sig, er han antaget, men ellers ikke.

Ved Antagelsen eller Indtræden i Selskabet betaler ethvert Medlem til Selskabets Kasse 1 Rdl. og til Fattigbøssen 24 Skill., hvorfor, saavel som for det første Aars Contingent, Proponenten er ansvarlig.

§. 3.

Selskabets nærværende Medlemmer, saavel som de, der siden indkomme, ansees at vedblive i Selskabet, og følgelig ere pligtige at underkaste sig dets Love, samt den herefter bestemmende aarlige Contingent, indtil de i eet af Selskabets Generalmøder skriftlig have udmeldt sig, og med Kassererens Tilstaaelse beviist, at de til den Tid ikke ere noget skyldige til Kassen.

§. 4.

Fremmede Reisende, der ikkun for en enkelt Gang ønske at tage Deel i Selskabets Fornøjelser, kunne dertil faae Adgang, naar de allene ved et af Selskabets virkelige Medlemmer ere bragte i Forslag hos Dommerne, og disse ikke maatte finde noget derimod at erindre; hvilket, i Tilfælde af ulige Meninger, afgiøres ved Votering imellem dem indbyrdes; dog skal enhver saadan Fremmed strax betale 16 Skill. til Fattigbøssen, foruden den i §. 6. bestemmende Contingent.

De i og een Miil nær Nestved boende eller sig opholdende Personer ansees ikke som fremmede Reisende, og kunne følgelig ei faae Adgang i Selskabet, uden at indgaae som virkelige Medlemmer.

§. 5.

For at forekomme, at ingen Uberettigede skulle indtrænge sig i Selskabets Forsamlinger og til dets Fornøjelser, skal Dommerne, for Selskabets Regning, besørge anskaffet et tilstrækkeligt Antal af de sædvanlig brugende smaae Metalfugle, hængende i et grønt Silkebaand, af hvilke Metalfugle ethvert Medlem, hvad enten han er virkelig eller blot converserende, skal være forbunden til at anskaffe sig een, og Skyde- eller Forsamlingsdage ne hæfte den paa sin Kjole eller Vest, til et tydeligt Tegn, at han er berettiget til at være i Selskabet.

Betalingen for disse Fugle, der bestemmes efter Indkiøbsprisen, og til Kassereren erlægges ved Modtagelsen, beregnes igjen Selskabets Kasse til Indtægt.

§. 6.

Den bestemte aarlige Contingent for Selskabets virkelige Medlemmer, hvad enten de tage Deel i Fugleskydningen, møde ved Forsamlingerne, eller ikke, er 1 Rdlr. 32 Skill.

De derimod, som deeltage i Skydningne, betale hver Gang for eet Numer 1 Rdlr. 32 Skill., for to Numre 2 Rdlr., og for tre Numre 2 Rdlr. 48 Skill., hvorved da den bestemte Contingent bortfalder.

Betalingen erlægges til Selskabets Kasserer ved Numrenes eller billetternes Modtagelse, enten Dagen før Skydningen, eller i det mindste saa betids samme Dag, at Skydningen ikke derefter skal opholdes; men fraværende Medlemmer indsende Deres Contingent til Kassereren i det seeneste 14 Dage efter at Skydningen er forbie, under en Mulct af 4 Skill. for hver Uge, han dermed længere udebliver.

Skulde nogen aldeles udeblive med Betalingen, forbeholder Selskabet sig at lade den paa lovlig Maade inddrive hos ham, indtil han har opfyldt hvad §. 3. bestemmer.

§. 7.

I et Selskab af agtbare Mænd, hvis Hensigt er at fornøje sig paa en venskabelig og skyldfri Maade, formoder man ikke, at noget Medlem enten i Ord eller Gjærning skulle foretage sig Handlinger, som kunne stride imod Velanstændighed eller Krænke hans Medbroder. Skulde dette imidlertid ske, saa ere Dommerne bemyndigede til, strax paa Stedet, og uden Appel, at dictere den Skyldige en Mulct fra 24 Skill. til 1 Rdlr. efter Forseelsens Beskaffenhed.

Men forglemmer noget Medlem sig saa aldeles, at han enten ved at yppe Klammerie, ved Drukkenskab, ved utilbørlig Støjen og Banden, ved at trodse Lovene og Dommernes derpaa grundede Foranstaltninger, eller i andre Maader forstyrrer Selskabets Rolighed og Fornøjelse, og han efter venskabelig Advarsel ikke vil holde sig rolig eller gaae bort, da han skal

Dommerne ikke allene være bemyndigede, men ogsaa pligtige til, at udvise eller ved Vagten at lade udføre et saadant den almindelige Glæde forstyrrende Medlem af Selskabets Forsamling.

Sagen skal derefter i extraordinair Generalmøde nøjere undersøges, og den eller de Skyldige enten excluderes af Selskabet, eller tilpligtes at betale en Mulct fra 2 til 5 Rdlr. efter Omstændighederne.

Den, som saaledes eengang er excluderet af Selskabet, kan aldrig mere blive dets Medlem, og hvo som ikke betaler den han dicterede Mulct inden foresat Tid, seeses som excluderet.

§. 8.

Da Selskabets Varighed for en stor Deel beroer paa, at Orden iagttages og Uorden forekommes, saa maa Selskabet have duelige Embedsmænd, som kunne udføre deres hertil sigtende Villie.

Disse Embedsmænd skal bestaae 1) af en Præses, 2) fem Dommere, 3) en Secretair, 4) en Kasserer, og 5) to Revisorer.

Til Præses har Selskabet allerede eenstemmig valgt S. T. Hr. Cancelliaad og Borgemester Wulff, som uden nyt Valg vedbliver paa denne Post.

Af Dommerne afgaae det ene Aar to, og det andet Aar tre, saa at enhver bliver i Embedet i to Aar, i hvis Sted Selskabet i dets Generalforsamlinger ved skrevne Sedler og fleste Stemmer vælger andre af dets Medlemmer, hvorved dog iagttages, at i det mindste tre skal være boende i Nestved.

Til Secretair og Kasserer, hvis Embeder ligeledes vare i to Aar, foreslaae Dommerne tre Medlemmer, af hvilke Selskabet ved skrevne Sedler og fleste Stemmer vælger een.

Revisorerne, hvis Embede ikkun varer eet Aar, vælges af samtlige Selskabets Medlemmer ved skrevne Sedler og fleste Stemmer.

Ingen maa undslaae sig for at være Selskabets Embedsmand, naar han dertil bliver valgt, og i to aar har været fri for Embede i Selskabet; derimod kan en Embedsmand vedblive i flere aar, naar han, efter at være valgt på ny, erklærer sig dertil villig.

S. T.: med forbehold for titlen

§. 9.

Præsidentens og Dommernes Embede bestaaer i Almindelighed deri: at vaage over Lovenes Efterlevelse og Selskabets mueligste Tarv; men i Særdeleshed paaligge dem følgende Pligter:

1) De skulle foranstalte eller besørge foranstaltet alt det, uden hvilket Selskabets Hensigt ikke kan opnaaes.

2) De skulle bestyre Selskabets Oeconomie, og paasee, at Udgivterne indskrænkes saameget som mueligt.

3) Hvad Contracter, Selskabet maatte behøve at indgaae, skulle de afhandle, opsætte, og i Selskabets Generalforsamlinger til dets Approbation fremlægge, samt derefter paa Selskabets Vegne underskrive.

4) De skulle bestyre alle Voteringer i Selskabet, og foredrage, hvad der forresten bør afhandles.

5) De skulle besørge, at Selskabets Medlemmer betimelig i Aviserne blive indkaldte til et Generalmøde i Slutningen af hvert Aars Martii eller Begyndelsen af April Maaned, paa et bestemt Sted i Nestved.

6) De skulle i dette Generalmøde, foruden hvad der ellers til Selskabets Tarv og Bedste kunne være at iagttage og forestille, fremlægge Forslag til de Gevinster, som til den forestaaende Skydning bør anskaffes. Derefter besørge, at disse Gevinster blive gjorte ordentlige, forsvarlige, og i Overensstemmelse med Selskabets Beslutning.

7) De skulle foranstalte, at Fuglestangen og Fuglen bliver opsat, samt paasee, at denne vorder gjort og Gevinstpladerne saaledes numererede, som herefter bestemmes.

8) Ved Skydningen skulle de paasee, at ingen Uberettigede kommer til at skyde, at enhver skyder efter sit Numer, at ingen Tid unyttig hengaaer paa Grund af de Skydendes Fraværelse, at ingen gaaer uforsigtig med sit Gevæhr, at den, som vil affyre sit Gevæhr, for at prøve eller rense det, dertil bliver anvist en bestemt Plads, at de herefter bestemmende Mulcter for Klikken og uforsigtig Omgang med Gevæhrer vorder strax betalte, m.v.

9) De skulle paadømme hvem der tilfalder en Gevinst, hvad enten derom skydes til Fuglen eller Skiven.

10) De skulle, saavidt mueligt, sørge for, at der til Selskabets Beqvemmelighed kunne paa Skydepladsen være de fornødne Tælte, hvori Medlemmerne deels kunne opholde sig, for at undgaae Soel og Regn, deels for Betaling nyde de behøvende Forfriskninger.

11) De skulle anvise alle af Selskabet approberede Udgivter til Udbetaling af Kassereren; men udén saadan Approbation maae de ikkun anvise smaa Udgivter, hvis Beløb tilsammenlagte kunne udgjøre 15 Rdlr. for eet Aar.

12) De skulle gjemme Selskabets Protocol og Papirer, og dertil være ansvarlige.

13) Af Billetterne eller Numrene, indrettede til eet, to og tre Skud med forskjellig Løbeværk, *) skulle de besørge et tilstrækkeligt Antal trykkede, forsyne dem med Selskabets Segl og Præsidentens samt Secretairens Underskrift, og i det mindste en Uge førend den til Skydning bestemte Dag ved Designation in duplo**) og med en Fortegnelse over samtlige Selskabets virkelige Medlemmer aflevere de fornødne til Kassereren, samt, naar Skydningen er forbi, af ham igjen modtage og cassere de, som ei ere afsatte.

14) Naar Kassereren har aflagt sit Regnskab, og samme af de dertil udnævnte Medlemmer er revideret, skulle de decideré det og derom, saavelsom om Kassens Tilstand, i næste Generalmøde give Selskabet oplyselig Efterretning.

15) De skulle paasee, at Selskabets Inventarier ikke forkommes eller bedærvés, og at derom med hvert Aars Regnskab følger behørig Rigtighed.

Selskabet har med eet Ord den Tillid til Dommerne, at de anordne, bestemme og iagttage alt det, som vel ikke her udtrykkelig er nævnet, men som dog kunne udfordres iagttaget og var bleven bestemt, naar man ved Lovenes Forfattelse kunde have forudset ethvert mødende Tilfælde, alt saledes, som de kunne og ville være bekendte for Selskabet og Publikum.

Skulle Dommeren i een eller anden Sag være af ulige Meninger, skal den afgjøres imellem dem indbyrdes ved fleste Stemmer, hvorved observeres: at Præsidentens Stemme ikke er mere giældende end een af de andre Dommeres; undtagen i det Tilfælde, at der er ligemange Stemmer for hver Mening, da deres bliver da afgjørende, som har Præsidenten med sig.

*) Løbeværk: anordning, system.

**) Designation in duplo: dobbelt betegnelse.

§. 10.

Secretairens Embede bestaaer deri: at føre Protocolen i Selskabets Forsamlinger; at føre Correspondencen; at holde ordentlig Liste, samt Af- og Tilgang over Selskabets Medlemmer, Registratur over Papirerne, med videre Selskabet vedkommende og af Præsidenten og Dommerne forlangende Skriverie.

§. 11.

Kassererens Embede bestaaer deri: at modtage den aarlige Contingent af Selskabets Medlemmer, saavel som al anden Selskabets Kasse tilflydende Indtægt; at gjøre Udbetalinger efter Anviisning, som i det mindste af tre Dommere maa være underskrevet; at holde nøjagtig Bog over alle dem, som have frekventeret Selskabets Forsamlinger, samt hvormange og af hvilke Slags Billetter han har udgivet; og endelig at aflægge et ordentlig documenteret Regnskab for hvert Aars Indtægt og Udgift, i det seneste inden sex Uger efter at Skydningen har været, under 16 Skillings Mulct for hver Uge, han dermed længere udeblive.

Med ethvert Regnskab følger tillige en Liste over Selskabets Inventarier.

§. 12.

Revisorernes Embede bestaaer deri: at modtage Regnskabet med sine Bilage af Dommerne, og gennemgaae det; at paasee, at Udgivterne ere lovmæssige, og at udsætte hvad de enten Selskabet eller Regnskabsføreren maatte finde urigtigt og til Skade beregnet, og derefter aflevere Regnskabet med sine Bilage til Dommerne inden tre Uger efterat de samme have modtaget, under 16 Skill. Mulct for hver Uge, de dermed længere udeblive.

§. 13.

Skydningen skal skee efter en af godt stærkt Tømmer forfærdiget, med Jern beslaet og paa Skydebanen opreist Fugl.

Jernpladerne forsynes med Numre paa den side, der vender ind til Træet, i følgende Orden:

Brystpladen, No. 1.

Pladen under Halsen, No. 2.

Pladen under Rumpen, No. 3.

Pladen under høire Vinge, No. 4.

Pladen under Venstre Vinge, No. 5.

Ringene, No. 6.

§. 14.

For hver af de forbemeldte Numre er en Gevinst af forskjellig Værdie, forsynet med de samme Numre, som Pladerne have, saaledes, at den, der nedskyder Pladen No. 1., faaer Gevinsten No. 1., og bliver tillige det Aars Fuglekonge; den, der nedskyder Pladen No. 2., faaer Gevinsten No. 2., og saa fremdeles, indtil alle Numre ere nedskudte.

Ved Nedskydning af Pladen forstaaes det Stykke deraf, som Numret staaer paa; thi med et andet Stykke følger ingen Gevinst.

Men skulle en Plade blive skudt i saa smaa Stykker, at man ikke kunne finde Numret, og det følgelig var uvist, af hvem det var nedskudt, da skydes om den derpaa satte Gevinst til Skiven af hele Selskabet, dog ikke mere end een Omgang.

Nedfalde to Gevinster paa eengang eller ved eet Skud, da beholder den Skydende bedste Gevinst, og om den anden skyder hele Selskabet til Skiven een Omgang og eet Skud, hvad enten nogen har eet, to eller tre Numre.

§. 15.

Til Skiven skydes ikke, førend Fuglen er ganske nedskudt.

§. 16.

Ved Skiveskydningen skal der være en paalidelig og af Dommerne vel instrueret Marqveur, forsynet saavel med Propper som Numre, hvilke han ved ethvert rammende Skud slaer saa fast ind i den derved paa Skiven gjorte Aabning, at de ikke kunne falde af; men for de Skud,

der ikke træffe Skiven, lægger han et Numer til Siden, for ikke at forvildes; og paa det at Selskabet og i Særdeleshed den Skydende selv strax kan være vidende om, hvor han har truffet, skal Marqveuren med en Brikke, som er malet sort paa den ene og hvid paa den anden Side, holde for Stedet, saaledes, at naar den Skydende har rammet sort, holder Marqveuren Brikkens hvide Side for, og har den Skydende rammet hvidt, holdes den sorte Side for.

§. 17.

Naar der er skudt en Omgang til Skiven, skal Marqveuren bære den op paa Skydebanen, hvor Dommerne da tilkjende den, hvis Skud er nærmest Centrum, den for Skiveskydning bestemte bedste Gevinst, o.s.f.

Have to eller flere skudt lige nær Centrum, da skyde hver af disse igjen een Gang, og hvo der da har bedste Skud, faaer Gevinsten.

§. 18.

Til Skydningen er det ethvert af Selskabets Medlemmer tilladt at benytte sig af hvilket Slags Gevæhrer de ville, riflede eller glatte; dog maa intet glat Gevæhr modtage større Kugle, end i det højeste 10 paa Skaalpundet, og ingen Riffel større, end i det højeste 14 paa Skaalpundet. Og, paa det Selskabet kan være desto sikkrere om, at ingen Misbrug i den Henseende skal skee, skulle de Skydende være forpligtede til at forevise deres Gevæhrer for Dommerne, og af dem lade paaslaae et Mærke, der kan være til Efterretning, men Gevæhret til ingen Skade.

§. 19.

Hvo der ikke har lyst til at skyde selv, maa lade en anden af Selskabets virkelige Medlemmer, som han dertil kan formaae, skyde for sig; men converserende Medlemmer maa ikke skyde for nogen anden.

§. 20.

Den, som, efterat være trende Gange opraabt og fremkaldet til at skyde, ikke indfinder sig, mister sit Skud i den Omgang.

§. 21.

Klikker Gevæhret for den Skydende, eller Fængkrudtet blusser af uden Skud, betaler han for hver Gang en Mulct af 4 Skilling; men skeer det trende Gange efter hinanden, mister han sit Skud i den Omgang.

§. 22.

Da intet er vigtigere, end at en nøjeste Forsigtighed bliver iagttaget med Gevæhrerne, paa det ingen Ulykke skal indløbe, saa bestemmes i den Henseende følgende:

1) De skydende skulle af Dømmerne anvises et Tælt og den dervedværende Plads, hvor de kunne have deres Gevæhrer, Krudt, Kugler, Forladning ec. Hensætter eller lader nogen sit Gevæhr paa andre Steder, end i dette Tælt og paa den anviste Plads, forfalder han derved i en Mulct af 16 Sk. for første gang, 32 Sk. for anden Gang, og tredie Gang negtes ham al videre Skydning den Dag.

2) Ingen maa lægge Fængkrudt for sin Bøsse, førend ved Anlægsspælen, men saasnart et Gevæhr er afskudt og rensed, skal den Skydende, forinden han igjen lader, lægge Blaar paa Panden, der ikke maa aftages, førend han skal skyde igjen. Hvo som herimod forseer sig, straffes ligesom ved Tilfældet No. 1 er anført.

3) Naar den Skydende er kommen til Anlægspælen, skal han, forinden han tager Blaaret af Panden, ringe med en ved Pælen fastgjort Klokke, at enhver kan vide at tage sig iagt for Skudet. Forsømmer han det, betaler han en Mulct af 8 Sk.

4) Naar Fængkrudtet er afbluset uden Skud, skal den Skydende i det mindste i to Minutter holde sit Gevæhr i den anlagte Stilling med Piben udefter. Foreseer han sig herimod, betaler han en Mulct af 8 Skill.

5) Vil nogen, uden for den bestemte Skydning, løse sit Gevæhr af, maa han forføje sig ud af Skydebanen til det Sted, som Dommerne dertil have anvist. Hvo som herimod forseer sig, betaler en Mulct af 16 Skill.

6) Kanonerne skulle plantes i en saadan Afstand fra Selskabets Forsamlingssted, at, om og een ulykkeligviis skulde springe, derved dog ingen Skade skulde foraarsages eller befrygtes.

§. 23.

Alle navnlige Mulcter og godvillige Gaver, som i Selskabet forefalde, bestemmes til ædel Anvendelse, og skal nedlægges i en dertil indrettet Bøsse eller Kasse, hvortil Præsidenten og de to ældste Dommere have hver sin Nøgel.

I ethvert Aars Generalmøde skal denne Kasse aabnes og Pengene tælles, hvorom Notice gjøres i Selskabets Protocol; men ingen Uddeling deraf skal skee, før en nogenlunde stor Sum er samlet og Selskabet derom nærmere har taget sin Beslutning.

§. 24.

I Henseende til de i Selskabet og ved Skydningen sædvanlig brugende Ceremonier indskrænke Lovene sig til følgende Bestemmelser:

1) Selskabet anskaffer et passende Baand, hvilket det tilkommer den af Selskabets Medlemmer, der har nedskudt Brystpladen, og følgelig er bleven Fuglekonge, at bære som et Hæderstegn, indtil han ved en anden paa samme Maade er bleven afløst.

2) Til dette Baand anskaffer og bekoster enhver Fuglekonge en Sølvplade med passende Devise og den Overskrift: *Det borgerlige Fugleskyde-Selskab* i Nestved, Aar, samt Giverens Navn.

3) Skydedagene skal Fuglekongen, hvad enten han boer i Nestved eller ikke, betimelig om Morgenen være paa et bestemt Sted, hvor han af Præsidenten og Dommerne, samt saamange af Selskabets Medlemmer, der finde for godt at være med, modtages og ledsages ud til Skydebanen, iført Kongebaandet.

4) Naar Fuglekongen saaledes er kommen paa Skydebanen og nærmer sig Skydestangen, affyres 9 Kanonskud.

5) Derpaa begynder Skydningen i følgende Orden:

Først skydes der for Hans Majestæt Kongen og de høikongelige Personer, og imidlertid affyres 27 Kanonskud.

Dernæst skyder Fuglekongen, som bliver bæret med 9 Kanonskud.

Derpaa skyder Selskabets Præsæs, som bliver bæret med 3 Kanonskud.

Derefter skyde Selskabets Dommere, efter deres Betjenings-Alder, Secretair og Kasserer. Og endelig Selskabets øvrige Medlemmer efter deres Numre.

6) Naar en Omgang er ude, affyres et Kanonskud.

7) Saasnart Brystpladen er nedskudt, blæses der et Stykke i Trompeter, og imidlertid forsamler Selskabet sig i en stor Runddel paa Skydebanen, hvor Selskabets Præsæs først aftager den fratrædende Fuglekonge Kongebaandet, og under 9 kanonskud hænger det paa den ny, og dernæst uddeler Gevinsterne til dem, som have vundet samme.

8) Præsæs og Dommerne, med saamange af Selskabet, som dertil have Lyst, ledsage derpaa den ny Fuglekonge til sin Bolig eller Logie i Nestved.

Alle øvrige fornødne eragtende Ceremonier, der dog ei maa være af den Beskaffenhed, at de genere Selskabet, eller blive til Bekostning, overlades til Dommernes Foranstaltning.

§. 25.

Fuglekongen maa og skal aldeles ikke være bebyrdet med nogen Udgift til Selskabets Beværtning, enten paa Pladsen eller i sit Huus, uden efter egen Villie og Godtbefindende.

Derimod er den aftrædende Fuglekonge forpligtet til, foruden forbeholdte Plade, at give en malet Skive til Selskabet, forsynet med samme Overskrift som Pladen.

§. 26.

Kongebaandet forvares og tilsvares af Fuglekongen, men Skiven ophænges paa Nestved Byes Raadstue, saalænge, indtil om Selskabet i sin Tid kunne faae egne Værelser.

§. 27.

Disse Love skulle for Selskabets Regning trykkes; og naar Medlemmerne paa Honved-Exemplaret ved Navns Underskrift have forbunden sig til ubrødelig at holde dem, modtager enhver et Exemplar, hvorfor han til Selskabets Kasse betaler 16 Skill.

§. 28.

Skulde forresten Selskabet finde det nødvendigt, enten at forandre eller tillægge eet og andet i Lovene, da skulle saadanne Forandringer, naar de ved fleste Stemmer i et Generalmøde ere vedtagne og i Protocolen tilføjede, for ethvert Medlem være ligesaa gjældende, som Lovene selv.

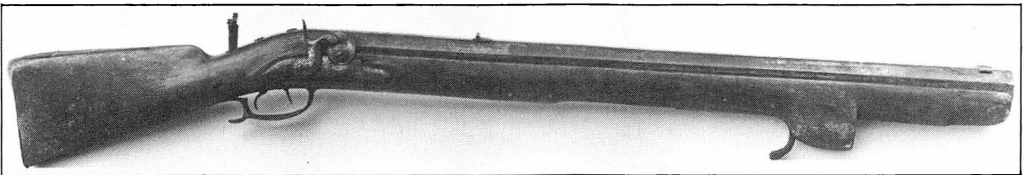
Selv om lovene kan virke strenge, spores dog humoristiske indslag. Man forundres over den udstrakte brug af salutkanoner, og det må erkendes, at reglerne for skydning og våben er overmåde udførlige. Den selskabelige side af sagen omtales næsten ikke i lovene, men er nævnt i Entrepreneurernes forslag (se nedenfor).

Da der ikke er bevaret vedtægter fra tidligere selskaber i Næstved, kan det ikke afgøres, hvor vidt reglerne fra 1797 er originale. En sammenligning med andre Sjællandske selskabers love vanskeliggøres ved de lokale forskelle.

Nr. 4. af Entrepreneurernes 16 punkter 1797 lyder: »Paa Skydepladsen skal blive

foranstaltet Beværtning af koldt Kiøkken samt Drikkevahrer imod Betaling paa Stedet efter den i opvarnings Teltet ophængte Fortegnelse, ligesom og de, der vil deeltage i Ballet om Aftenen, betaler for Een Chapeau+ og Een Dame 2 Rd. og for en enkelt Chapeau Een Rigsdaler og derfor nyder Beværtning af varm Skinke, Steeg og Kage samt Thee, Kaffe og Punch under Dansen saavelsom en Flaske Viin for hver Toe Personer under Spiisningen.«¹⁵⁾ Det var åbenbart ikke helt billigt at deltage.

På generalforsamlingen blev der truffet flere beslutninger. Man skulle anskaffe flagstang og fuglestang samt raperter (underlag) til de tre salutkanoner.¹⁶⁾ Af-

Fugleskydningsbøsse. Næstved Museum. Foto: Jens Olsen.

standen til skydeskiven sættes til 200 alen, og man besluttede at anskaffe en ballo-termaskine med tilbehør (til afstemninger med sorte og hvide kugler). Desuden valgtes to revisorer.¹⁷⁾

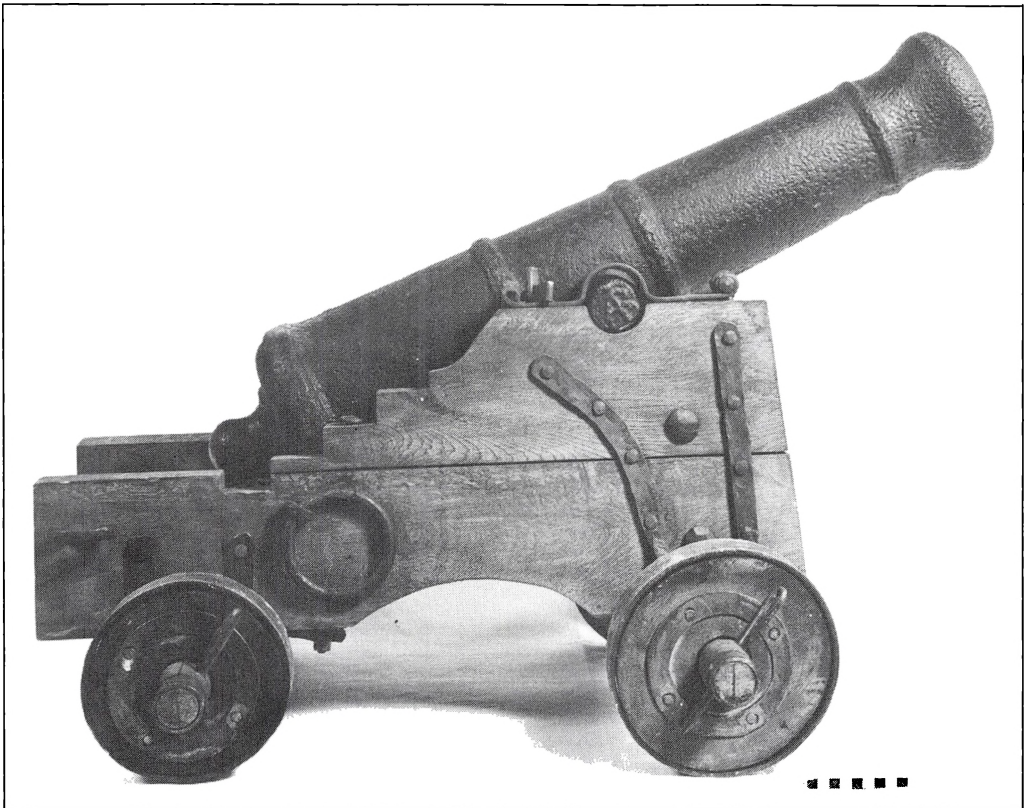
Lovene for det nystiftede selskab bærer præg af at være vedtaget med begejstring og optimisme i en fremgangstid. Og Næstved,¹⁸⁾ der efter en lang nedgangsperiode atter var en by i opgang, havde i 1797 ca. 1700 indbyggere. Her fandtes ret velhavende købmænd, der sammen med pensionister, rentiers, embedsmænd og godsejere fra omegnen udgjorde en overklasse, som var åben for tidens strømninger. Officerer fra Sjællandske Rytterregiment i Næstved stod denne kreds nær. Foreningslivet blom-

strede i den lille by. Foruden Næstved patriotiske Selskab og Det næstvedske Læseselskab fandtes Den gode Hensigt, som 1798 afløstes af Det venskabelige Selskab, der fik nær forbindelse med fugleskydningsselskabet, og adskillige personer har sikkert været medlem begge steder.

Det skulle nu vise sig, om optimismen ved oprettelsen af Det borgerlige Fugleskydningsselskab ++ kunne holde sig.

+ Chapeau forklares i Meyers Fremmedordbog 1878 således: Hat; (ueg(entlig) en Mandsperson, Herre; Ledsager, Beskytter af en Dame.

++ Navnet staves og gengives forskelligt.

Salutkanon med (rekonstrueret) rapert. Næstved Museum. Foto: Jens Olsen.

De første år

1798-1814

I den overvejende del af selskabets historie måtte man kæmpe med dårlig økonomi. Allerede i det første regnskab, der forelagdes generalforsamlingen i juni 1798, beløb udgifterne sig til godt 403 rdl, mens indtægten kun nåede op på o. 273 rdl, så der opstod et underskud på o. 130 rdl. Henvend $\frac{1}{3}$ af udgiften var iøvrigt gået til gevinster. Møller Biørn dækkede underskuddet ind, mod at dommerne inddestod for såvel kapital som rente.¹⁹⁾

De følgende år afdrog man på gælden, men da Biørn var død 1803, skulle der betales 40 rdl til arvingerne og desuden 60 rdl, som man skyldte Det venskabelige Selskab. Så lånte løjtnant Fraas fugleskydningsselskabet 100 rdl mod tinglyst obligation med sikkerhed i dets inventar, og 1805 overtog lærer F. H. Stribmolt lånet. Efter statsbankerotten overførtes beløbet til rigsbankdaler.²⁰⁾

En årsag til den dårlige økonomi var medlemmernes restancer, som man forgæves prøvede at inddrive. Iøvrigt var hele perioden præget af inflation, og det var vanskeligt at budgettere.

Trods de besværlige tider kunne man afse midler til velgørenhed. I 1802 udbetaltes f.eks. 12 rdl til trængende i Næstved af fattiggassen,²¹⁾ der senere omtales som »den ædle Anvendelses Kasse«.

Det fremgår af generalforsamlingsreferaterne, at der næsten altid har været en kraftig tilgang - og ikke mindre - afgang af medlemmer. Der afholdtes mange møder af dommere, eller direktionsmøder, som man efterhånden kaldte det. Til de årlige generalforsamlinger var der undertiden meget ringe tilslutning af medlemmerne, helt ned til tre,²²⁾ så det var til tider nødvendigt med ekstra møder. Valg af dommere, kasserer, sekretær

og revisorer foregik regelmæssigt. 1814 indvilligede amtmand Bielke i at blive selskabets patron,²³⁾ og 1812 afløstes han på denne post af sin efterfølger som amtmand, Greve Conrad Danneskiold-Samsøe.²⁴⁾

Samme år anmodede den aldrende præses, nu forhenværende borgmester E. Wulf om at fratræde. Det bestemtes at hans plads skulle være vakant indtil videre, og at første dommer måtte varetage hvervet.²⁵⁾

Selskabets arrangementer blev som regel averteret i Berlingske Tidende eller Statstidende.²⁶⁾

Det må have været under meget primitive forhold, de første fugleskydninger fandt sted på Næstved overdrev nær ved Sandbjerget.²⁷⁾ I 1803 havde man indsamlet midler ved frivillige medlemsbidrag og desuden lånt penge af Det venskabelige Selskab, så man for 60 rdl kunne indkøbe to telte i København.²⁸⁾ I protokollen gives nu som senere udførlige beskrivelser af de enkelte fugleskydningers forløb. Iøvrigt var det de færreste, som blev fuglekonge ved eget skud.

Krigsbegivenhederne i Napoleonstiden bevirkede, at man i tre år (1808, 1813 og 1814) helt måtte opgive at afholde fugleskydninger.²⁹⁾ Men også i årene 1809-12 var der vanskeligheder. Man måtte søge tilladelse til at købe krudt, og det store antal salutskud nedsattes til $\frac{1}{3}$.³⁰⁾ Det blev derefter forbudt at anvende kanoner, og man måtte ansøge om overhovedet at afholde skydninger.³¹⁾

Efter selskabets love var den afgående fuglekonge pligtig til at levere en malet skive, der indtil videre skulle ophænges på byens rådhus. Lykkeligvis er der bevaret 42 sådanne fuglekongeskiver fra

1797 og indtil 1847, da man desværre besluttede at afskaffe denne skik.³²) Skiverne udgør et enestående kulturhistorisk og personalhistorisk materiale, mens den kunstneriske værdi gennemgående er jævn. Motiverne på skiverne er symbolsk, eller billedet tilstræber virkelighed og hentyder til fuglekongens arbejde, skydeselskabet o.a. Der må her henvises til F. Michelsen og J. Preisler: »Fugle-

kongeskiver fra Næstved 1797 - 1846«, hvor alle skiverne er gengivet og udføreligt beskrevet. (Endnu ikke trykt). Oplysningerne i det følgende er taget herfra. En komplet liste over fuglekongerne til 1870 findes side 46.

De to første fugleskydninger, 1797 og 1798, er ikke omtalt i protokollen, men det kan konstateres, at den første skive, med indskrift på en mindestøtte, er

Den ældste af fuglekongeskiverne, skænket 1797 af Rasmus Schjødts. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

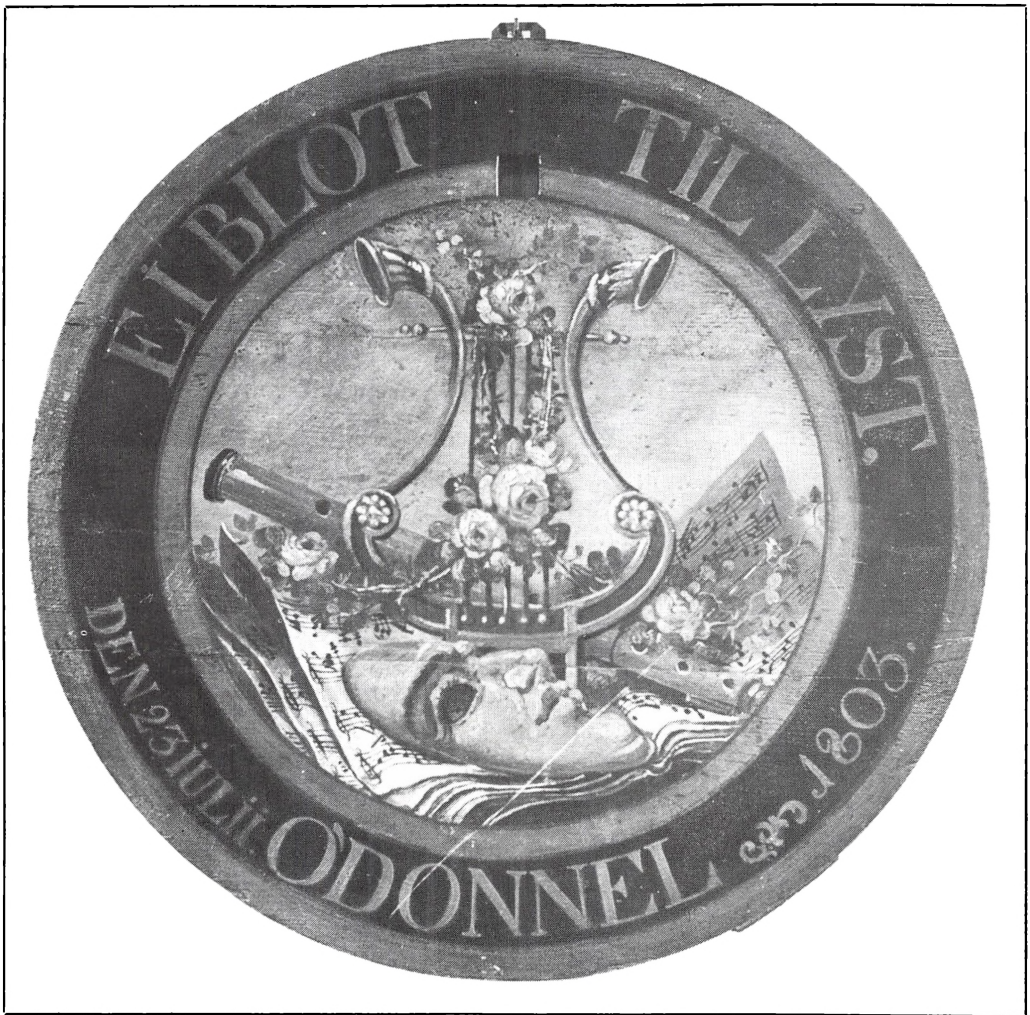
Godsforvalter Nicolai Clausens skive (1801-02). Interiør fra godsforvalterkontoret, Herlufsholm. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

skænket af godsinspektør Schydtz på Rosenfeld, og den anden, med en knælende engel, der bærer saks og forbindstof, blev givet af distriktskirurg Müunch i Næstved. Selskabets præses borgmester Wulf har på sin aktive skive en nøgen Hermes, som rammer »Sentrum«. Privileret Herbergerer og Classe Lotterie Collectør Jørgen Sorterup blev fuglekonge 1800. På hans skive ses tre hjorte, hvad der hentyder til hans herberge »Tre Hjorter« i København. Godsforvalter

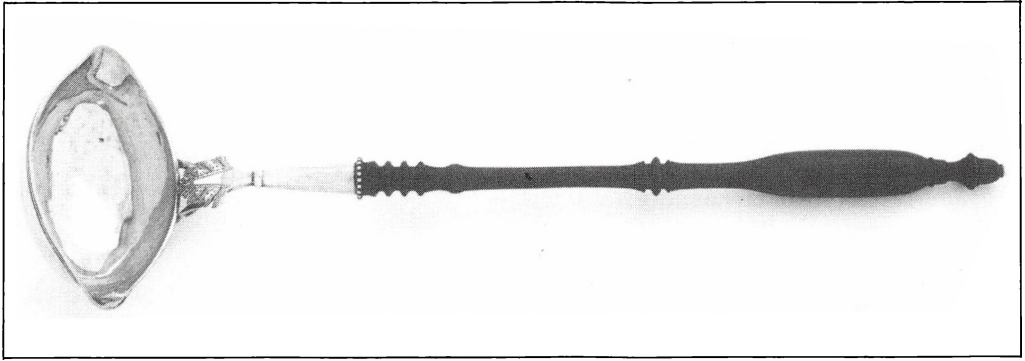
Clausen på Herlufsholm blev fuglekonge både 1802 og 1807, og begge hans skiver viser motiver fra den senere nedrevne godsforvalterbolig. På den første, hvor »kongen« modtager en hofmand, har Clausen udformet et lille muntert vers (se gengivelsen). Fuglekongen fra 1802 var godsforvalter Johan Henrik Neergaard fra Gisselfeld Kloster. Han viser på sin skive et landsbyeksteriør (fra Vester Egede). Den næste i rækken var opera-sangeren O'Donnel, på hvis skive der ses

lyre, fløjte og noder. Godsejer Søren Henrik Lund fra Bønderup ved Holbæk blev fuglekonge 1804. På hans skive er der bønder med arbejdsredskaber. N. C. Bülow, der var medhjælper hos sin onkel godsforvalter Clausen, har på sin skive med mottoet: »Interdum juvant ludi« (Stundom gavner Lege) ladet nogle børn skyde mod en skive. Der hentydes hermed til selskabets dobbelte formål: skydefærdighed og morskab. Fuglekongen

fra 1806, gæstgiver Galle, lod afbilde en jagtscene. Da fuglekongen for 1809, købmand Beck fra Skelskør, døde kort efter fugleskydningen, lod enken afbilde en mindestøtte med Hermes' stav og et anker. Ved siden ses Døden med le og timeglas. Skiven fra 1810, som blev skænket af Stengler i Vester Egede, har moraliserende indskrift. Knud Trolle Post, der var major ved Søndre Sjællandske Landeværn, blev fuglekonge

Operasanger Magnus O'Donnells skive 1803. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

Gevinst: Pancheske, udført af Næstved-mesteren Heinrich Wilcken Schorler. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

1811 og lod billedet på skiven forestille kystforsvaret og engelske krigsskibe. Endelig har løjtnant Foltmar, der var fuglekonge 1812, ladet afbilde en romersk soldat.

Skiverne er vidt forskellige, og der blev udvist en hel del opfindsomhed ved deres udformning.

Foruden skiven var fuglekongen også forpligtet til at levere et sølvskjold til kongebåndet, men allerede i 1801 erstattedes dette med pligten til at give en gevinst næste år.³³⁾

De sølvgevinster, der tildeltes for nedskydningen af fuglens forskellige dele (brystpladen, halsen, »Rumpen«, højre og venstre vinge og Ringen) kostede i 1798 o. 115 rdl, hvoraf kongegevinsten (for brystpladen) var sat til ca. 30.³⁴⁾ Under indtryk af selskabets økonomi og prisstigningen ændredes dette beløb stærkt i den følgende tid. Det var Næstved-sølvmedene Søren Krag (borgerskab 1777-1814) og Henrich Wilcken Schorler (borgerskab 1782-1831), der leverede genstandene 1798.³⁵⁾ I 1801 var de seks sølvpræmier: 12 spiseskeer, 1 potageske, 2 saltskeer, 1 flødeske og et bæger.³⁶⁾ 1803 udsattes: 1 kaffekande, 1 tepotte, 1 sukkerspand med 12 teskeer, 1 flødekande, 1 sukkerklemme og teskeer samt 1 kageske, altså overvejende korpusarbejder.³⁷⁾ I dette år var gevinsterne

indkøbt hos Levy & Co. i København for 121 rdl, og i forhold hertil må de øvrige udgifter ved fugleskydningen kaldes beskedne: Forfærdige fuglen 10 rdl, transportere den 4 mk, 2 skiver 1 rdl, huslogi for selskabets inventarium 6 rdl, opvarning for opråbningen 4 rdl, vagthold i 3 dage ved indgangen til skydepladsen godt 2 rdl, lægning af bræddegulvet 3 rdl, 2 kanonerere, markering ved skiven og vagt om natten godt 6 rdl, opsætning af teltet 8 rdl o.s.v., i alt 92 rdl.³⁸⁾ Der var unægtelig meget at gøre i forbindelse med en fugleskydning.

Det vedtoges i 1804, at kun selskabets »virkelige medlemmer« kunne blive fuglekonger.³⁹⁾

Man forudså allerede ved forelæggelsen af de midlertidige love i 1797, at det var nødvendigt med et *mødelokale*, og det vedtoges at forespørge »Klubben den gode Hensigt«, om det var muligt at benytte dens værelser.⁴⁰⁾ Svaret på denne henvendelse kendes ikke, men kort tid efter er klubben som nævnt afløst af »Det venskabelige Selskab«, der i et halvt århundrede overlod fugleskydningsselskabet sine værelser, som (indtil 1840) fandtes på Sortebrødregård, til afbenyttelse ved generalforsamlinger og baller.⁴¹⁾

Trods vanskelige tider - der dog må have givet god fortjeneste til adskillige -

nægtede man sig næppe noget, når der skulle festes i fugleskydningsselskabet. I 1803 påtog »Hr. Mørch« sig at sørge for beværtning, lys og musik til ballet den 22. juli (anden fugleskydningsdag) i Det venskabelige Selskabs lokale, »saaledes at Maden bliver 3 Retter, nemlig Skinke og Oxebryst med Erter og andet Grøndt, Fisk af Karper og Karuser og Dyre Kalve og Kyllinge Steg; samt Kage i Porsion viis for hvem der forlanger samme. For Spiisning og Musik m: v: ved Ballet, samt en Flaske Rød eller gammel Viin ved hveranden Couvert, betales Hr. Mørch af hver Chapo (herre) 8 mk og for hver

Dame 1 rdl, dog betales Kage og det andet aparte«. ⁴²⁾

Samme år klages der over stadsmusikant Suhrs folk. Der skal »gjøres Accordt om Betalingen for Musiken, af 7 duelige Subjecter som enhver især kan være i Stand til at udføre en Stemme paa et hoved Instrument« ⁴³⁾

Alt taget i betragtning havde fugleskydningsselskabet trods vanskelige tider og dårlig økonomi kunnet fungere ret tilfredsstillende i en periode, der endte med statsbankerot og krigsbegivenheder.

Vanskelige tider 1815-1837

Årene efter Napoleonskrigenes afslutning var fattige for landet som helhed, og fugleskydningsselskabets økonomi, som var dårlig i forvejen, forringedes yderligere ved et synkende medlemstal. Man havde konstant besvær med at inddrive kontingentrestancer, og i 1819 slettedes 24 medlemmer som følge heraf, ⁴⁴⁾ hvad der vel næppe gjorde økonomien bedre. Den ædle Anvendelses Kasse indeholdt i 1825 129 rdl, og man besluttede da at låne dette beløb til »Hoved Kassen« og betalte kassereren de 128 rdl, han havde til gode. ⁴⁵⁾ I 1832 stod det klart, at selskabet ikke var i stand til at betale gælden til Den ædle Anvendelses Kasse, som så simpelthen ophævedes (!). ⁴⁶⁾ Men det reddede ikke økonomien med det samme.

1831 erkendte man, at medlemstallet var så ringe, at fugleskydningen dette år ikke kunne gennemføres på den sædvanlige måde. ⁴⁷⁾ Der blev kun købt gevinster for 50 rdl, kanonskydningen skulle bortfalde og musikken indskrænkedes til 2 trompetere. Deltagerne måtte selv betale

for dansen. ⁴⁸⁾ Vigtigere var det, at der blev truffet den beslutning, at Det venskabelige Selskabs medlemmer kunne indtræde i fugleskydningsselskabet uden votering (afstemning). ⁴⁹⁾ Det fik 1832 den virkning, at 36 indenbys og 15 udenbys indmeldte sig; ⁵⁰⁾ en ny medlemsliste blev i den anledning lavet af sekretæren. Den er gengivet i protokollen, ⁵¹⁾ og man ser, at medlemstallet nu atter var på ca. 100, o. det samme som ved selskabets stiftelse i 1797. En sammenligning mellem de to navnelister viser en ret stor ændring i den sociale fordeling af medlemmer. Antallet af højere embedsmænd var gået ned fra 19 til 4, militærpersoner fra 14 til 3, og folk, der repræsenterede det store landbrug, fra 18 til 13. Derimod er gruppen af købmænd og håndværkere næsten fordoblet, fra 20-30 til 42. Det betød, at selskabet nu var langt mindre aristokratisk præget end i 1797.

Økonomien vedblev at være dårlig. Man forsøgte at skaffe midler ved at tilbyde de medlemmer af Det venskabelige Selskab, der tillige var med i fugleskyd-

ningsselskabet, at kunne deltage i dettes bal mod betaling. ⁵²⁾

Men selv om medlemstallet atter var synkende og allerede i 1836 nede på 64, ⁵³⁾ kunne kassereren året efter komme med det gode budskab, at kassens beholdning udgjorde 2 mk og 8 sk, men at man ingen gæld havde. ⁵⁴⁾ Det var resultatet af en gennemført sparsommelighed.

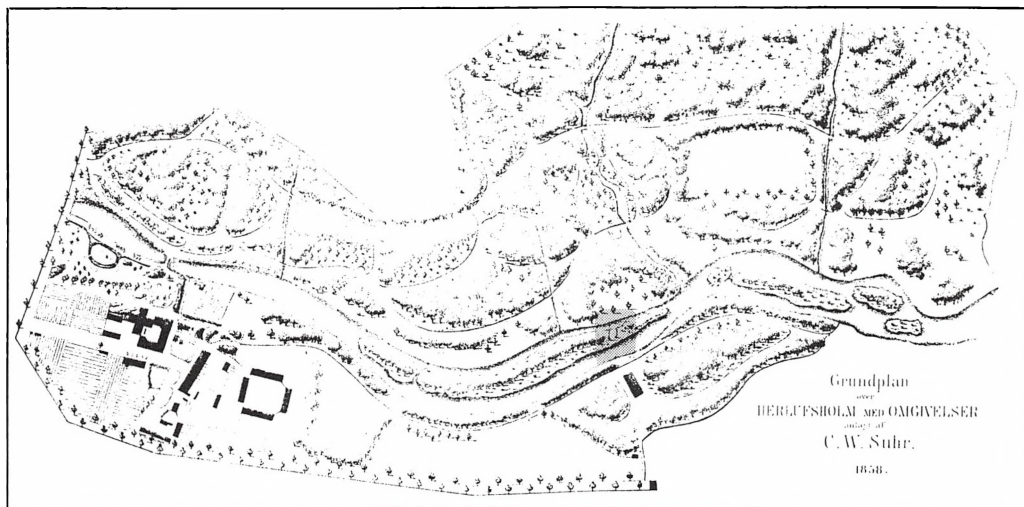
Mens de forskellige »embedsmænd« i selskabet efter reglerne stadig afløste hinanden, blev sekretærposten gennem 31 år, 1811 til 42, beklædt af samme mand, Franz Heinrich Striholt. Han havde været organist ved Sct. Mortens Kirke, blev lærer og kirkesanger i sognet og oprettede 1810 en søndagsskole for håndværkere, som han underviste gratis. Han blev dannebrogsmand 1817 og havde som omtalt tidligere lånt selskabet 100 rdl. ⁵⁵⁾

Da borgmester E. Wulf var død i 1815, anmodede man hans efterfølger Morten Smith Schønheyder om at overtage hvervet som selskabets præses, der havde været ubesat, siden Wulf frasagde sig det i 1812. Schønheyder indvilligede, og hans efterfølger fra 1836, den senere minister C. A. Bluhme, påtog sig også at være

præses. ⁵⁶⁾ Efter amtmand Danneskiold-Samsøes død 1824 blev hans efterfølger stiftamtmand Moltke selskabets patron, men allerede året efter afløstes han på amtsmandsposten af greve Schulin, der så også påtog sig at være patron for selskabet. Endelig var J. F. de Neergaard amtmand fra 1837 og også selskabets patron. ⁵⁷⁾ Såvel direktør (forstander) Kaas på Herlufsholm som hans efterfølger Stemann var selskabets æresmedlemmer. ⁵⁸⁾

Ved dommermødet 8. juli 1815 kunne man notere noget meget glædeligt: »Da Herlufsholm Stiftelse har overladt Selskabet Plads til dets aarlige Fugleskydning i Lystskoven Friderichslund, så blev vedtaget at bevidne forbemeldte Stiftelses høie Directeur Hans Excellence Hr. Statsminister von Kaas Selskabets Tak for den udmerkede Tjeneste -«. ⁵⁹⁾

Ved en skrivelse næste år bekræftede Kaas tilladelsen, men stillede som betingelse, at mindst en af dommerne skulle være fra Herlufsholm, så vedkommende kunne føre tilsyn med skoven, og excellencen glædede selskabet ved at indmelde sig i det. ⁶⁰⁾

Kort over Frederikslund skov med Fuglestangsholmen. Bemærk flagstang og fuglestang. Fra Zahle: Mindeblade for Herlovianere 1859.

I gennem mere end et halvt århundrede kom Frederikslund skov syd for Herlufsholm, i Lammehaven på Susåens vestbred, til at danne ramme om fugleskydningerne. (Kaas havde opkaldt skovområdet efter Frederik d. Sjette, der gjorde meget for stiftelsen). På fuglekongeskiven fra 1829 kan man se, hvordan arrangementet virkede. Bøssen hvilede på en stander, »anlægspæl«, nær ved Susåen, mens træfuglen var anbragt i toppen af en stang på »Fuglestangholmen«. En festklædt dame og herre ser til, og det

minder os om festlighederne i forbindelse med skydningen. Skiven fra 1828 viser noget helt andet vedrørende selskabet, nemlig medlemmerne, der med sidste års fuglekonge i spidsen drager over Axel-torv i Næstved. »Kongen« og en ledsagende dreng bærer skiven og sølvgevinster til den forestående skydning.

I 1827 var det nødvendigt at udskifte et brøstfældigt telt, og da det jo kneb med pengene, måtte man omsy et brugt sejl.⁶¹⁾

En følge af, at skydningerne nu foregik

Godsforvalter J. H. Voss' skive 1829. Scene fra fugleskydningen i Frederikslund skov. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

Kanalbestyrer J. A. von der Reckes skive (1825-26). Kammerslusen ved Maglemølle. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

et stykke fra Næstved, var, at man måtte benytte pramfart på Susåen til transport af deltagere. J. A. von der Recke, som var bestyrer af den Næsbyholmske kanal og medlem af selskabet, stillede vederlagsfrit en pram til disposition.⁶²⁾

Fuglekongen 1815 var nordmanden adjunkt Lieung, der samme år rejste tilbage til sit fødeland og her senere blev hofprædikant og stiftsprovst. På skiven lod han afbilde klosterbygningen og rek-

torboligen på sin skole Herlufsholm. Bager Jacobsens fuglekongeskive har et romantisk fantasilandskab. Mere interessant er Buchholtz' billede af Saltø, hvor han var forvalter. Købmand Moses Gottschalk (hvis butik i øvrigt fik knust ruder i 1819 (jødedefølgelse?), lod fremstille en kvindeskikkelse med Hermesstav, overflodshorn og pakkasser. 1827 blev han atter fuglekonge,⁶³⁾ og denne gang viser skiven hans 2 ejendomme på

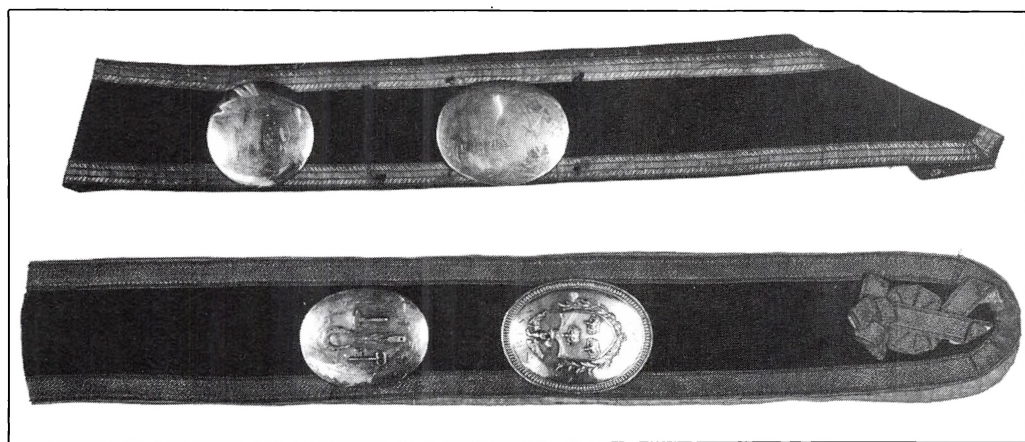
Axeltorv. Snedkermester Henches skive har motiv fra Susåen med Fuglestangholderen, men er derfor tale om et romantisk billede. Det forbavser os ikke, at møller Jacobsen lod male både vandmølle og stubmølle på sin skive. Ulige interessantere er det billede, »Nestved Byes ældste elegerede Borger, Brand Capitain og Danneøre. Vi ser ham i uniform uden for byens middelalderlige rådhus, hvor sprøjtehuset fandtes. Forvalter Bülow blev i 1822 fuglekonge for anden gang,⁶⁴⁾ brogsmand Bager C: F: Addit lod udfmen ingen skive er bevaret. Den næste fuglekonge L. E. Müller var fra Ringsted og skænkede et billede af sit gæstgiveri, det senere »Postgården«. Bager Kyhns skive viser et interiør fra et bageri, åbenbart hans eget, og det er kulturhistorisk et sjældent og interessant maleri.

Fuglekongen fra 1825, kaptajnløjtnant C. A. von der Recke, begyndte som militær, ledede anlægget af den Næsbyholmske eller Danneskioldske kanal, en udbygning af Susåen med sluser, og blev dens bestyrer indtil 1836. I sine senere år levede han som godsejer og blev indvalgt i såvel stænderforsamling som Folketing. Billedet på skiven viser kammerslusen ved Maglemølle nord for Næstved. Af

alle fuglekongerne er v.d. Recke den interessanteste skikkelse.

Den næste skive, som er skænket af forpagter From Beck på Rosendahl ved Fakse, har en egekrans og inde i den et lille vers. Fuglekongen 1828, købmand Christian Bonnesen, blev senere restauratør og leder af Tivoli i Næstved. Det er hans skive, der forestiller selskabets medlemmer på Axeltorv i Næstved, og den følgende, der som nævnt afbilder fugleskydningen i skoven, er skænket af godsforvalter Voss på Førsløvgård. Borgmester M. Smith Schønheyder, som også var dommer, viser på sin skive en hånd, der holder en vægt (retfærdigheden) i et hul i skyerne.

Fuglekongen 1831 H. Hansen var forpagter af Ringsted kloster, der ses på skiven med Sct. Bendts kirketårn i horisonten. Næste år fik købmand P. F. Galle værdigheden,⁶⁵⁾ men ingen skive er bevaret. En meget smuk dekoration med blade og frugter ses på købmand Carl Peder Soldaths skive fra 1833. Brændevinsbrænder S. A. Galle blev fuglekonge både i 1834 og 1835. På den første skive vises en udsigt over Næstved, på den anden et stort egetræ, der skal symbolisere fugleskydningselskabet. Den tarveligste

Kongebåndet. Næstved Museum. Foto: Jens Olsen.

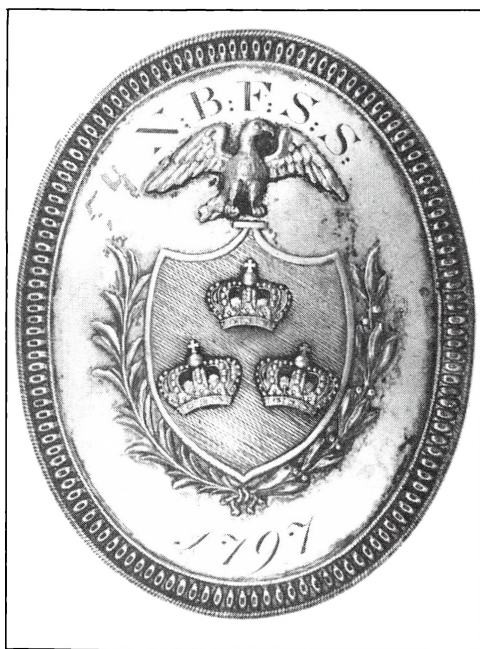
af alle skiver, kun med indskrift, blev skænket af forhenværende forvalter Bülow, Herlufsholm, da han for tredje gang opnåede værdigheden i 1836. Den sidste fuglekonge i denne periode var løjtnant ved brandkorpset Jacob Paulin Clausen. Hans skive har bladkrans og indskrift.

Gevinsterne til fugleskydningen indkøbtes i disse år som regel i København. 1821 forhandlede direktionen med den lokale sølvmed Johan Christian Draminsky junior (først borgerskab 1829, købmand 1831), men var ikke begejstret for hans arbejder, så man foretrak at indkøbe gevinsterne hos den københavnske mester C. J. C. Holm (borgerskab 1802-31). 1829 traf man dog aftale med Draminsky (muligvis senior Daniel Ludvig Draminsky, borgerskab 1798-1834) om levering på visse betingelser.⁶⁶⁾

I 1819 tilbød fuglekongen Moses Gottschalk at skaffe et nyt kongebånd, og fra det gamle overførtes tre sølvskjolde, åbenbart fra de allerførste skydninger, til det nye. Desuden omtales et skjold med ophøjede bogstaver: NBFSS 1797 og Næstved våben. Det findes på det nuværende kongebånd, men mesterstempet HH kan ikke identificeres.⁶⁷⁾

Selv om det var bestemt i lovenes § 25, at fuglekongen ikke var forpligtet til at traktere på grund af sin værdighed, er det sikkert alligevel blevet kutyme, for i 1829 indskærpes det, at han kun må give nogle flasker almindelig bordvin i Det venskabelige Selskabs lokale på dagen for næste fugleskydning.⁶⁸⁾

I forbindelse med udflugtningen af fugleskydningerne til Herlufsholm opstod *skovballerne*, hvorom Leth skriver 1865 i »Herlufsholm Stiftelse«. »I Lammehaven havde Kaas ladet anlægge Spadseregange og anbringe Bænke. Gangene ere tilgroede for mange Aar siden, men endnu kan man dog enkelte Steder se, hvor de have gaaet. Dengang (1815-27) og mange Aar senere blev der af Nestved

Sølvskjold med selskabets monogram. Findes på kongebåndet. Næstved Museum. Foto: Jens Olsen.

Fugleskydningsselskab aarlig udlagt et Dandsegulv, hvor Skovballerne holdtes. Ballerne paa den aabne Dandseplads, med Bøgekronerne til Tag, vare virkelige Skovballe. I disse - - - toge de yngre Lærere og Disciplene virksom Deel.«⁶⁹⁾ En noget anden opfattelse af ballerne giver J. L. Beeken i sin rejsebeskrivelse fra 1817. Hans skildring er så oplysende, at den citeres her i sin helhed: »Noget fra Lille Nestved gaaer Vejen til Herlufsholm igjennem en af de yndigste Skove, Danmark ejer. Denne Skov besøges, imod al Formodning, kun meget lidet af Nestved indvaanere, undtagen om Søndagen, naar her er Dands. Dandsen finder Sted paa en stor Plads midt i Skoven; her er da lagt et Gulv, og oprejst et Orchester, hvorved de Herrer Musici sidde: formodentligen Hoboister ved det Militaire i Nestved. Et stort Telt er opslaaet, hvor der opvartes af Byens Conditor med

alle Conditor-Forfriskninger. Ikke alle-
ne Byens Indvaanere ere tilstede ved
denne Dands, men endog Folk flere Mile
fra Omegnen; at en stor Mængde Til-
skuere af Bønder og slige Folk ogsaa
indfinde sig, behøves vel ikke at anføres.
Det Hele bestyres af en Officer, og en-
hver Deeltagende betaler 5 Rbdlr. for
Sommeren. Hver Søndag Eftermiddag
Dandses, og naar det mørknes, oplyses
Dandsepladsen med Lamper, hvorved
det beklageligste er, det ikke sjeldent ind-
træffende Vanheld, at Damerne saare let
faae deres Pynt og Klæder ilde tilredte.
At nu denne Dandseindretning kan være
ret fornøjelig for De Deeltagende, er be-
gribeligt; men naar man betænker, at
Herlufsholms Skole-Disciple formo-

dentligen ogsaa ere med, og hvor let disse
unge Mennesker, deels ved nøje Bekjendts-
skab med Bal-Damerne kunde blive for
meget adspredte og faae for megen Lær-
dom i visse Ting, maatte man sandeligen
ønske at denne offentlige Dandsen op-
hørte; saameget mere som jeg inde i Sko-
ven, noget fra hvor man dandsede, saae
Optrin, som ikke findes i Miltons Paradi-
is.«⁷⁰⁾

Det venskabelige Selskab anmodede
1819 om at måtte låne dansegulvet, og
det fik man lov til mod selv at sørge for
nedlægning og optagelse.⁷¹⁾

To meget vigtige ting var opnået i den-
ne periode: betaling af selskabets gæld og
retten til at afholde fugleskydninger i
Frederikslund skov.

Opgangsår 1838-1853

Ved fortsat forsigtighed bedredes fugle-
skydningsselskabets økonomi stadig,⁷²⁾
så man fra 1844 kunne indsætte den kon-
tante beholdning i Ringsted Sparekasse.
⁷³⁾ Men 1852-53 indlod man sig på et
stort projekt, bygningen af en pavillon,
sparepengene blev hævet, og selskabet
påtog sig store forpligtelser.

Medlemstallet lå i flere år nærved 100,
⁷⁴⁾ og det var stærkt medvirkende til sta-
bile økonomiske forhold.

Det kunne stadig knibe med fremmø-
de på generalforsamlingen⁷⁵⁾, men
dommere, kasserer, sekretær og revisorer
tog som før deres tærn på skift. Noget nyt
var det, at man i 1852 nedsatte en byg-
ningskomité, der skulle tage sig af opfø-
relsen af en pavillon.⁷⁶⁾

Efter et forgæves forsøg 1830-32 på at
udarbejde nye love, blev sagen genop-
taget 1845, men først i 1853 forelå lovene
trykt.⁷⁷⁾ Desværre har det ikke været
muligt at fremskaffe dem.⁷⁸⁾ - Først 1849
opfordrede man borgmester Lavätz, der

1838 havde efterfulgt Bluhme, til at blive
selskabets præsæs. 1852, da Herlufsholms
direktør Stemann afløstes af greve
Knuth, lod denne sig udnævne til æres-
medlem. I anledning af 50-års jubilæet
1847 blev fhv. godsforvalter Bülow æres-
medlem.⁷⁹⁾

Fugleskydningsselskabet averterede i
»Ny Sjællandspost«, der udkom 1842-43
og havde købmand A. Goldschmidt i
Næstved (far til forfatteren M.
Goldschmidt) som redaktør og udgiver.
Det var antagelig sønnen, som skrev
indholdet i København, hvor bladet blev
trykt. Man har nok ønsket omtale af sel-
skabets virksomhed, for i 1843 kan føl-
gende læses: »(Indsendt) *Ønsket indryk-
ket i Ny Sjællandspost*. Hr. Redacteur!
Det vil formodentligt være overflødig at
give Dem en Beretning af den d. 25de
stedfundne Højtidelighed ved Fugle-
skydningen i Frederikslunds Skov, og at
skildre, hvorledes Selskabets Damer i en
smagfuld pyntet Pram seilede dertil fra

Storebro, endvidere hvor herligt den illuminerede Dandseplads viste sig fra Byens Side, og at Selskabet i munter Lystighed dandsede til den lyse Morgen. Alt dette har De formodentlig selv seet. Jeg som Ynder af Musik, og selv dyrker denne Kunst, havde taget Plads i Nærheden af Orchesteret. Hvad der tildrog sig, er det, jeg tillader mig at fortælle. Selskabets nye Fuglekonge lod nogle Flasker Vin bringe til de Musicerende. Disse udbade sig Glas udlaante af Conditor Hansen, som havde Beværtningen, som denne afslog med Undskyldning, at han ingen Glas havde. Hine maatte, hvis de vilde drikke Viinen, drikke den af Flasken. Skulde virkelig Selskabet i sin muntre Stemning have sønderlaaet Conditors Glas? Dette er vist aldrig Tilfælde; og dog vides med Vished, at Hr. Hansen ikke havde Mangel paa Glas den hele Dag.

En Jagttager«

Bortset fra, at man her får en lille skildring af rammen om en fugleskydning i 1843, er der også et hib til konditor Hansen, som formodentlig var irriteret over, at fuglekongen (møller Møller) ikke havde købt vinen hos ham - ellers er der ikke nogen fornuftig forklaring på episoden. Men allerede i næste nummer af bladet findes en udførlig beskrivelse af selve fugleskydningen, underskrevet af selskabets sekretær.⁸⁰⁾

Samme år havde fugleskydningsselskabet lejlighed til at vise Det venskabelige Selskab lidt gengæld for al den velvilje, man havde mødt gennem årene. Dansegulvet ude i skoven var siden 1819 blevet udlånt til det venskabelige Selskab, som i de sidste år havde ofret over 300 rdl på vedligeholdelsen. Endvidere havde man lånt skydeselskabet inventar som borde, stole og lampe, der måtte stå ude i al slags vejr. Dertil kom, at skydeselskabet gennem alle årene havde kunnet låne Det venskabelige Selskabs lokaler

til generalforsamling og dans. Derfor anviste man nu 50 rdl til Det venskabelige Selskab til reparation af dansegulvet »overensstemmende med Ret og Billighed«. ⁸¹⁾

I juni 1843 var det ene telt helt ubrugeligt, og der var ikke tid til at anskaffe et nyt til fugleskydningen; det håbede man kunne ske næste år. Der rejstes imidlertid en »pavillon«, hvorved man kunne anvende det gamle telt ved at skære det itu og bruge det til dækning for regn under »grønt«. ⁸²⁾ Næste år modtog man tilbud på et telt til en pris fra 80 til 128 rdl., men direktionen foreslog, at man sammen med Det venskabelige Selskab skulle bygge en pavillon, der kunne rumme samtlige af skydeselskabets medlemmer, hvor man hidtil skulle deles i 2 à 3 afdelinger. ⁸³⁾

Det venskabelige Selskab ophørte at eksistere i 1848, og fugleskydningsselskabet, som i øvrigt købte en del af dets inventar, måtte nu søge at klare pavillonspørgsmålet alene. ⁸⁴⁾

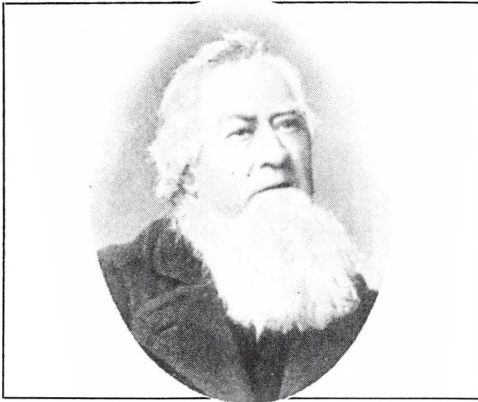
Allerede i 1841 fremlagde tømrermeester Hoffmann et overslag på

- a) en pavillon uden for Skovhuset (et mindre hus, brugt til flere formål)..... 54 rdl
- b) En landgangsbro..... 16 rdl
- c) Et skydetelt..... 18 rdl

Snedkerarbejdet var ikke medregnet.

Det overdroges direktionen at få lavet landgangsbro og skydetelt, billigst muligt. ⁸⁵⁾

Direktionen for skydeselskabet havde i 1840'erne af gårdmand Ole Hansen lejet et hus jfr. det ovenfor omtalte »Skovhuset«, som lå ved skydepladsen, og det benyttedes til opbevaring af selskabets inventar og brugtes i forbindelse med fugleskydning og skovballer, idet konditoren anvendte det til beværtning. ⁸⁶⁾ Man havde som omtalt i flere år ønsket at have sin egen bygning, og forstanderen på Herlufsholm, greve F. M. Knuth, gav

Jernstøber I. A. Hermansen (har tegnet Skovhuset). Næstved-by- og egnhistoriske Arkiv.

1852 tilladelse til, at der af selskabet måtte bygges en pavillon, som kunne blive stående i en nærmere bestemt årrække, i stedet for den gamle på samme sted (Skovhuset).⁸⁷⁾ Man nedsatte en byggekomité, og et af dens medlemmer, jernstøber I. A. Hermansen, gav tegning til en grundmuret bygning, 20 fag lang og 18 alen bred. Den skulle rumme balsal og restauration.⁸⁸⁾ Planen ændredes lidt, så der kom stensat kælder under spisekammeret.

Murermester M. Petersen erklærede sig villig til at opføre pavillonen og lade halvdelen af byggesummen indestå mod første prioritet i ejendommen. Den anden halvdel af beløbet skulle tilvejebringes ved aktier à 10 rdl. For at skaffe penge tillod man ikke-medlemmer, der havde tegnet aktier, at indtræde uden ballotering.

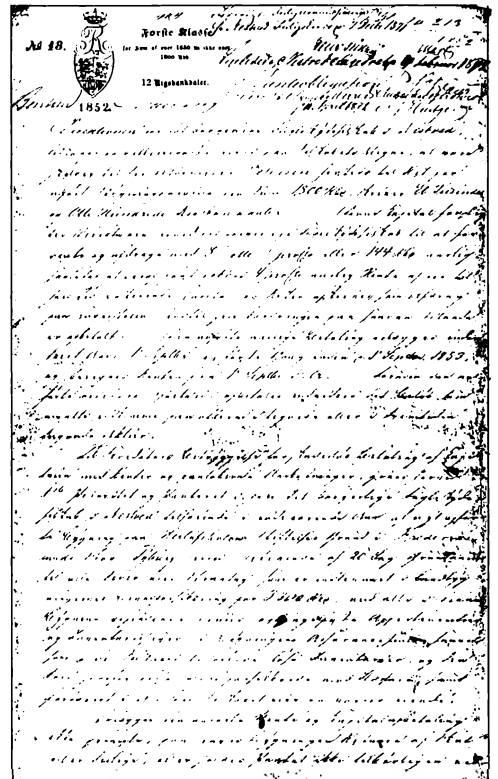
Pavillonen blev færdig i 1853. Det oplyses ikke i protokollen, hvad den endelige byggesum blev, men ifølge panteobligationen var »Skovhuset« brandforsikret for 3,300 Rbd, og obligationen lyder på 1.800, der fra 1854 skulle afbetales med 8% årlig, hvoraf først betales 4% rente af den til enhver tid resterende kapital. Kreditor havde sikret sig på sæd-

vanlig vis. Bygningen var blevet dyrere end beregnet,⁸⁹⁾ og selskabet havde som tidligere nævnt sat sig hårdt.

Til indkøb af nyt inventar hævedes 100 rdl, som selskabet havde indestående i Ringsted Sparekasse.⁹⁰⁾

Leth skriver om pavillonen i forhold til skovballerne: »I 1852 har Selskabet paa samme Sted bygget et stort, grundmuret Huus med Dandsesal, Restaurati-on o.s.v.; her holdes endnu (1865) Sommerballer, men Skovballer i Ordets almindelige Betydning ere de ikke længere, da Salen er lukket til alle Sider som enhver anden Dandsesal.«⁹¹⁾

Fugleskydnings-selskabet var meget interesseret i afholdelse af skovballer, og i protokollen findes 1852 nøje fastsatte takster for deltagelse.⁹²⁾ Et medlem af

Panteobligationen vedrørende Skovhuset. Landsarkivet for Sjælland.

selskabet med familie betalte 1 rdl for to baller, ikke-medlemmer tilsvarende 8 mk, og der gøres rede for, hvad begrebet familie dækker. Herlufsholm rektor, adjunker, disciple og skovrideren blev indbudt til skovballerne.

Til fugleskydning og baller spillede der dengang under ledelse af den meget populære musikdirektør Bjørup, som

også stod for musikken i Næstved Tivoli.⁹³⁾

I protokollen nævnes under direktionmødet 29. juli 23 regninger, der blev betalt. Da kassererens protokol ikke findes, er der her mulighed for at se, hvad der skulle til ved en fugleskydning på et tidspunkt, da man mente at stå økonomisk stærkt:

1) Guldsmed Ness.....	137 rbd		
2) Skovfoged Didrich Rasmussen for at bygge et Spisetelt Kjørsel af Gruus, Grønt, Materialer m.m.....	19 rbd	2 mk	
3) Gratiale til Skovf. Didrich Rasmussen.....	2 rbd		
4) Smedemester Blom for Beslaaning af Fuglen. 13 rbd 3 mk samt for nye Nøgle til 1 Dør med videre Reparation.....	3mk 8 sk	14 rbd	8 sk
5) Blikkenslagermester Christensen for Belysning med Lamper.....	24 rbd		
6) Fisker Peter Christensen for Husleie af 2 Baade.....	2 rbd	3 mk	
7) Bogtrykker Bang for Avertissementer.....	2 rbd	3 mk	
8) Kanoneer Lars Olsen for Pasning af Kanonerne og Tillæg af Brændsel.....	4 rbd	3 mk	
9) Anders Bendixens Kone for 122 alen Krands-sjal.....	1 rbd		10 sk
10) Gjestgiver Næstved for Afbenyttelse af Locale til Møders Afholdelse.....	5 rd		
samt 8/2 Øl til musikken.....	4 mk	5 rbd	4 mk
11) Kjøbmand F. Jacobsen for Krudt, Søm, Bindegarn, Leie af Brædder etc.....	17 rbd	3 mk	12 sk
12) Arbejdsmand Ole Petersen for 8 Dages Arbejde med 2 Mand og 4 Nattevagter.....	13 rbd	2 mk	
13) Gratiale til Ole Petersen.....		3 mk	
14) Skrædder Holst for Pramning.....		3 mk	
15) Malermester Bischoff for Maling af Bordplade, Bukke etc..	4 rbd	4 mk	14 sk
16) Kjøbmand Brüel for Baand.....	1 rbd	3 mk	
17) P. P. Galle for Opraabning ved Fugleskydningen.....	5 rbd		
18) Musikentreprenuer Bjørup.....	40 rbd		
19) Kjøbmand Th. Nielsen for Haarnaale og Knappenaale.....			12 sk
20) Postholder Lundstein for Kjørsel af Gruus og Materialer....	3 rbd	2 mk	
21) Tømmermester Hoffmann for at opsætte Fuglen samt Lade- teltet og samme Nedtagelse i Forening med Talliens Udlaan.....	8 rbd		
22) Gratiale til brugte extra Folk.....	2 rbd	4 mk	
23) Sadelmager Møller for Reparation paa et Telt samt Materialiers Tillæg.....	3 rbd		
	313 rbd	2 mk	4 sk

Langt den største post, 137 rdl, er gået til sølvgevinsterne, mens Bjørup tegner sig for 40 til musikerne. Der har været anvendt over 300 rdl til fugleskydningen; budgettet for 1853 var sat til ca. 600.⁹⁴⁾

Selskabet var helt afhængig af *Herlufsholm Stiftelse*, på hvis område skydningen foregik, og hvor pavillonen Skovhuset var opført. Man måtte søge forstanderens tilladelse, hvis bygningen skulle lejes ud til »Concerter, Forsamlinger eller andet Saadant« (dog ikke dans).⁹⁵⁾

De *fuglekongeskiver*, selskabet ejede,

Sølvpokal, udført af Næstved-mesteren Hans Jørgen Larsen Roulund 1847.

blev overført til Skovhuset, efter at malmester Bischoff havde foretaget en restaurering af dem.⁹⁶⁾

Af de materialer, der var brugt i dansegulvet, byggedes et transportabelt ladetelt⁹⁷⁾.

Efter at staten i 1830'erne havde solgt Næsbyholm til Chr. Rønnenkamp, blev det den nye ejer, som velvilligt overlod selskabet en pram til den årlige fugleskydning.⁹⁸⁾

I 1847 vedtoges det, at de malede fuglekongeskiver fremtidig ikke skulle leveres. I stedet for anskaffede selskabet en sølvpokal, som man i førstkommande omgang selv bekostede, men beløbet skulle så refunderes af de kommende fuglekonger.⁹⁹⁾ Næstved-mesteren Hans Jørgen Larsen Roulund (borgerskab i Næstved 1838-50) udførte for 45 rdl et fint stykke sølvmedarbejde, der i dag findes i Næstved Museum.¹⁰⁰⁾ Man kan beklage, at den gamle skik med malede skiver forsvandt. I Helsingør og Roskilde har man til vore dage bevaret næsten ubrudte rækker af fuglekongeskiver, og det kunne for Næstveds vedkommende have eksisteret til 1870 eller længere.

Kongebåndet, der sidst blev fornyet i 1819, måtte atter udskiftes i 1847.¹⁰¹⁾

Fuglekongen 1838 var forpagter Sønderup på Margrethelund (under Rosendal ved Fakse,) og motivet på hans skive er en flyvende fredsengel. Næste år tilfaldt titlen P. C. Lund, som var forvalter på Valbygård (ved Slagelse), der ejedes af minister P. C. Stemann, forstander på Herlufsholm. Skiven viser bygningen på Valbygård, som den så ud før nedrivningen i 1850'erne. Kammerjunker, ritmester Friess lod afbilde et skjold med kronet F, omgivet af våben. En af de mest spændende skiver viser et malerværksted, sikkert gengivet af fuglekongen malmester Høckendorff i 1841. Det var naturligt, at skovrider Kann lod afbilde en jagtscene på sin skive. Der er ikke beva-

ret nogen skive fra fuglekongen møller Møller, Hulbæk mølle, i 1843. ¹⁰²⁾ På forvalter Lunds skive (1844) er det interessanteste fuglekongen, der, klædt i festdragt, holder sølvgevinsterne på en bakke. Fra 1845, da møller Hansen, Bavelse mølle, blev fuglekonge, kendes ingen skive, ¹⁰³⁾ men året efter har vi den sidste. Motivet her kan minde om kunsthåndværk, hvad der ikke er så mærkeligt, når giveren var konditor Hansen.

I 1848 blev der på grund af krigen ingen fugleskydning. ¹⁰⁴⁾

Fuglekongerne 1847-53 var: guldsmedemester Christensen, smedemester Blum, maler Sommer, murermester Schneider, proprietær Brandt og forvalter Kjer på Herlufsholm, altså overvejende håndværksmestre fra Næstved. ¹⁰⁵⁾

Fra 1839 havde selskabet forbindelse med den dygtige Næstved-sølvmed Roulund, der som nævnt udførte pokalen i 1847. Det første år måtte han bede

Malermester Høckendorffs skive 1844 viser hans værksted. Næstved Museum. Foto: Jan Preisler.

om 50 rdl i forskud, men nu kunne man vælge mellem et par gevinster og eventuelt betale differencen. Antallet af gevinster sattes 1842 op fra 6 til 9 - der dog skulle være mindre - og det følgende helt til 11. ¹⁰⁶⁾ Da Roulund 1850 opsagde sit borgerskab i Næstved, kom Hans Frederik Næss (borgerskab 1852-53) til at levere gevinster. ¹⁰⁷⁾

Da det venskabelige Selskab ophørte i 1848, måtte direktionen for fugleskydningsselskabet næste år prøve at skaffe et nyt lokale til morgenmøde og eventuelt dans i forbindelse med fugleskydningen. Man henvendte sig til Det nestvedske Læseselskab, som stillede sig velvilligt. ¹⁰⁸⁾ Næste år bestemtes, at hvis vejret skulle hindre, at ballet kunne afholdes i skoven, ville man benytte købmand Rodians lokale på Axeltorv i Næstved. ¹⁰⁹⁾ Den slags besværligheder ophørte, da man fik pavillonen. Generalforsamlingerne afholdtes hos gæstgiver Næstved på Vinhuset. ¹¹⁰⁾

Den godgørenhed, der fik så trist en afslutning ved ophævelsen af Den ædle Anvendelses Kasse, blev genoptaget på et helt andet plan. Anledningen var Treårskrigen. Ved fugleskydningen 1849 afholdtes en tombola og opsattes en indsamlingsbøsse, der indbragte henholdsvis 39 og 11 rdl til forplejning af de sårede fra Fredericiaslaget og som hjælp til de faldnes efterladte. ¹¹¹⁾

Perioden 1838-53 betød for fugleskydningsselskabet en stærkt forbedret økonomi, og man tillod sig omsider bygningen af pavillonen Skovhuset. Det gav meget fine muligheder for afholdelse af fugleskydningerne, og man var ikke længere afhængig af vejret, når der skulle danses. Men man havde påtaget sig store forpligtelser m.h.t. aktiebrev og prioritet i huset. Som i 1832, da selskabet var i fare for at skulle ophøre, måtte der nu optages medlemmer uden votering. Man fik omsider ændret vedtægterne fra 1797.

Mod fallitten 1854-1872

I de første år efter opførelsen af Skovhuset gik det tilsyneladende godt med selskabets økonomi. Ydelserne til murermester Petersen blev præsteret rettidigt, og man indløste aktier hvert år. ¹¹²⁾ Samtidig var der stadig tilgang af nye medlemmer, ¹¹³⁾ og man fortsatte med aktiviteter som skovballe. ¹¹⁴⁾

Direktionen forelagde budgetter for generalforsamlingen, og der var for året 1860 et underskud på o. 183 rdl. Da man næste år regnede med en indtægt på 664 rdl og en udgift på 811, efterlyste direktionen forskellige måder, hvormed man kunne forbedre status, og nævnte endags fugleskydning, evt. kombineret med skiveskydning. Der blev nedsat et ud-

valg, som på en ekstraordinær generalforsamling skulle fremkomme med detaljerede forslag. ¹¹⁵⁾

Udvalget mente, at fugleskydningen som hidtil skulle vare to dage, men kongegevinsten kunne nedsættes til 44 rdl. Direktionen bemyndigedes til at søge overenskomst med murermester Petersen om nedsættelsen af prioritetsydelsen. Man ville endvidere formindske udgiften til musik med 12 rdl årligt, og udvalget foreslog kontingentforhøjelse med 24 sk, så der fremtidig skulle betales 3 rdl 3 sk årligt. Man ville arrangere en skiveskydning, som kunne give penge til selskabets kasse. ¹¹⁶⁾

Murermester Petersen stillede sig for-

stående og nedsatte den årlige ydelse fra 114 til 96 rdl; gælden beløb sig nu til 1136 rdl. ¹¹⁷⁾

Men der kom nye udgifter til. Trappe og gulv i Skovhuset måtte istandsættes, og det var ikke muligt at skabe balance i budgetterne. ¹¹⁸⁾ I 1866 kunne man ikke indløse aktier, og det vedtoges at spare mest muligt. ¹¹⁹⁾ Men selv om fugleskydningerne indskrænkedes til én dag, blev der ikke balance endsige aktieindløsning. I 1870 tilbød muremester Peterssen at afskrive 200 rdl på sit tilgodehavende, hvad man »modtog med stor og lydelig Tak« (Petersen var medlem af selskabet). Men der var intet at gøre, da medlemstallet var faldet stærkt, og man opgav det hele. ¹²⁰⁾ Derom senere. -

Mens formændene for direktionen normalt skiftede til stadighed, valgte man boghandler H. Bloch fra 1856 til 1871. ¹²¹⁾ Det fremgår af protokollen, at direktionen gjorde et stort og meget aktivt stykke arbejde. I 1855 gennemførtes et par mindre lovændringer, især af praktisk art. ¹²²⁾

Da amtmand Neergaard var død i 1849, blev hans efterfølger F. Brun åbenbart ikke valgt til patron for selskabet, så denne æresstilling må være faldet bort. Men da Westy Martin Petrus 1856 blev borgmester i Næstved, optoges han uden ballotering i selskabet og blev dets præses. ¹²³⁾ Man fik i disse år ikke mindre end fire æresmedlemmer. Foruden forstanderen på Herlufsholm C. C. Hall (fra 1856) hædrede man et par menige medlemmer, hvoraf den ene, postmester Witte, havde været med i selskabet siden 1809. ¹²⁴⁾ I 1862 var prins Frederik (VIII) løjtnant ved 2. dragonregiment i Næstved. Direktionen foreslog da, at man skulle indbyde prinsen til fugleskydning og skovballer og beværte ham på selskabets regning. ¹²⁵⁾ 1863, på første skydedag 27. juli, da prinsen var forhindret i at komme på grund af sorg over

prins Ferdinands død, modtog man et telegram fra ham: »Da jeg veed Dem forsamlede idag, sender jeg Dem en hjertelig hilsen. Mindes med Glæde de Timer jeg tilbragte i Deres Midte ifjor«.

Selskabet sendte omgående et svartelegram. ¹²⁶⁾

Men der kom ny kontakt med kongehuset. Efter § 24 i lovene fra 1798 skulle der »først skydes for Hans Majestæt Kongen og de høikongelige Personer« (og samtidig affyres 27 kanonskud). Der skete det i 1867, at fhv. regimentsbøssmager Rohding med første skud nedskød ringen, hvortil der var knyttet en gevinst på seks sølvteskeer. Man indsendte nu gevinsten til Chr. IX i »en anskaffet passende Æske«, ledsaget af et brev, der begyndte således:

»Allernaadigste Konge!

NBFS har fra sin Grundlæggelse i 1797 den Lov, at det første Skud hvert Aar gjøres for Hs. Maj. Kongen. Med trofast

Befjendtgjørelser.

Concert

i Fugleskydningshuset ved Næstved.

Med velvillig Assistance agter Undertegnede, **Løverdagen den 11te Juli Kl. 7½**, at give en Concert i Frederikslunds Skovs Fugleskydningshuus ved Næstved.

Af Indholdet fremhæves: Symphoni i B. af Haydn, Chor og Solo af Gades „Korsfarerne“ 3die Deel, „En Sang“ af Chr. Winther, komponeret for Soli, Chor og Førtepianokvintet af Undertegnede, samt „Til En“ for 3 Sopranner og Piano ligeledes af Chr. Winther og Undertegnede.

Til Concerten erholdes Adgangskort a 3 Mk. hos Hr. Boghandler Bloch, samt ved Indgangen der aabnes Kl. 7. Ønsker nogen at sikre sig Siddeplads, da vil Nummerplads a 4 Mk. være at erholde hos Hr. Bloch indtil Fredag Aften den 10de.

C. Chr. Hoffman,
Organist og Musiklærer.

Annonce i Næstved Avis om koncert. 1860'erne.

undersaatlig Hengivenhed imod Deres Majestæt iagttog Selskabet ogsaa i aar denne---«. I slutningen af brevet nævnes, at »Hs Kgl.: Høihed Kronprindsen glæder vort Selskab ved at være dets Æresmedlem.«

Gennem sin kabinetssekretær Trap takkede kongen rørt for selskabets tilkendegivelse. ¹²⁷⁾

Der blev i udstrakt grad gjort brug af den ramme, man havde skaffet sig i 1853: *Skovhuset*. Selskabet lod i de første år afholde adskillige skovballe, ¹²⁸⁾ men flere andre arrangementer fandt sted. I 1855 ville nogle kongelige skuespillere optræde. Våbenbrødrenes Næstved-afdeling fik lov at holde bal, og en organist Hoffmann måtte benytte Skovhuset til en koncert, hvis bruttoindtægt gik til »Understøttelsesforeningen«. Selv da det begyndte at gå dårligt, prøvede man nye ideer. 1867 afholdtes børnebal, hvortil de tre nederste klasser på Herlufsholm blev indbudt. Da Stiftelsen fejrede 300-års fest i 1865, anmodede man om at måtte afholde bal i Skovhuset. Det gik fugleskydningsselskabet naturligvis med glæde ind for, men det blev ikke aktuelt, da festplanen ændredes. ¹²⁹⁾

Fugleskydningen fandt i årene efter 1853 sted over to dage med den sædvanlige festivitas: løvhytte, keglebane, belysning, udsmykning, båd, saluttering o.s.v. ¹³⁰⁾ Men i 1860'erne indskrænktes skydningen som nævnt til én dag, og der spares på flere måder, også hvad gevinsterne angår. I de første år leveredes sølvgenstandene af Næss' enke og en sølvsmed Christensen, ¹³¹⁾ fra 1856 kom V. Berth med (borgerskab 1856-96), og fra 1856 var han eneste levererandør. Det var således Berth, som fremstillede de teskeer, man gav Chr. IX. ¹³²⁾

Ved lovændringen 1855 bortfaldt fuglekongens pligt til at yde afgift, da man mente, at udgifterne i forbindelse med

værdigheden var store nok. ¹³³⁾ To af fuglekongerne (maler Sommer og postholder Lundstein) leverede dog sølvskjoldene til kongebåndet. ¹³⁴⁾ Af de øvrige var flertallet købmænd og håndværkere fra Næstved: slagtermester A. Carstensen, brændevinsbrænder Nielsen, tobaksfabrikør Knudsen, købmand, J. Hansen, købmand Brüel, købmand Rossing, købmand Fr. Christensen, murermester Petersen og drejermester Bang. E. Hansen (Georg Emil Hansen) var født i Næstved og arbejdede 1854-56 i Danmarks første fotografiske atelier, oprettet af hans fader C. C. Hansen, tidligere konditor i Næstved. E. Hansen blev senere hof-fotograf. H. Milling var tidligere fotograf og desuden kollektør og fabrikant, J. R. Møller, som stammede fra Næstved, var møller i Hulby (Tårnborgh sogn). Ritmester Gyldenstjerne Sehestedt tilhørte militæret i Næstved. Helt for sig selv står den københavnske grosserer Bigler. ¹³⁵⁾ I 1864 bortfaldt fugleskydningen på grund af krigen. ¹³⁶⁾ Hvad selve skydningen angår, kan det nævnes, at man 1869 gik over til jagtrifler, ¹³⁷⁾ og som tidligere advaredes der i avisen mod færdsel i Rådmandshaven på skydedagene. ¹³⁸⁾

Ved de mange baller, der afholdtes af foreningen, er det gået stilfuldt til. Der udnævntes balinspektører, fra 1857 benævnes de endda baldirektører. ¹³⁸⁾

I tiden mellem de to slesvigske krige var Næstveds 4. dragonregiment stationeret på Gottorp, mens 2. dragonregiment, der var præget af holstenere, nu hodt til i Næstved. Stabshornist Günther sørgede for musikken til fugleskydning og baller i disse år. Efter 1864 kom 4. dragonregiment atter til Næstved, og man benyttede da et par år en stabstrompeter fra garnisonen til leder af musikken. ¹⁴⁰⁾

Som et kuriosum kan det nævnes, at en af de skiftende værter for selskabet søgte at blive fritaget for afgift og opnåede det

mod at give musikerne smørrebrød, øl og brændevin samt punch. ¹⁴¹⁾

Det skal endelig bemærkes, at man afholdt generalforsamlinger og andre møder hos gæstgiver Næstved på Vinhuset. ¹⁴²⁾ -

Ved direktionsmødet 7. juni 1871 skrev man i protokollen:

»2) *Da* Selskabet i Øieblikket ikke tør regne at tælle mere end 60 medlemmer, *da* Skytterne Aar for Aar bliver færre og Deeltagelsen i det Hele ringere, *da* en passende Vært vil være vanskelig at faae, *da* end ikke de løbende Udgifter *end sige* Renter og Afdrag, længere kunne bestrides af Kontingenterne, - vilde man foreslaae Generalforsamlingen ikke at holde Skydning iaar for enten selv eller ligefrem ved Skifteretten at realisere Selskabets Eiendele.

3) Med Hensyn til denne Eventualitet skulde Avertiss. i N. A. indeholde Opfordring til talrigt Møde.

4) Skulde fortsat Virksomhed blive besluttet, vilde man til Directeurer istedet for Hermansen og Nandrup foreslaae:

Redacteur Bang,
Kjbm. Fr. Christensen
Fuglede
Bogholder S. Hansen
Kjbm. Krag,
Fabrikant Milling.

Der mødte trods opfordringen kun 8-9 medlemmer op, så der måtte indkaldes til en ekstraordinær generalforsamling, hvor beslutningen skulle tages uden hensyn til de mødendes antal. 12 kendte medlemmer havde imidlertid udmeldt sig og dermed forladt den synkende skude.

3. juli 1871 afholdtes så den ekstraordinære generalforsamling, hvor

»1) Regnskabet erfarede og gaves Descharge for samme

2) Det vedtoges at meddele dem der vitterligt eie Actier i Selskabet Oplysning om dettes Natur og at begjere deres Er-

klæring inden Forløbet af 14 Dage fra Udfordringens Datum om at have noget imod, at Selskabets samtlige Eiendele overdrages Ite Prioritetshaver, Muurmester Petersen til Fyldestgjørelse saa vidt muligt af hans Fordring, med Tilføiende, at Udeblivelse af disse vil blive betragtet som Indrømmelse.

3) Det overlodes Bestyrelsen at foretage de her omhandlede Skridt og forhandle med Muurmester Petersen.

H. Bloch G. Nandrup
I. A. Hermansen«

Blochs i forvejen uregelmæssige skrift er her værre end ellers, vel på grund af oprevethed eller blot hastværk.

Sagen gik nu sin gang. Parterne (muurmester Petersen og H. Bloch som formand for fugleskydningsselskabet)

Boghandler H. Bloch, foreningens formand 1856-71. Foto i privateje.

mødtes »personlig og godvillig« i forligskommissionen på Næstved Rådstue 7. december 1871, og Bloch anerkendte selskabets gæld på 884 rdl af de oprindelig 1800, senest at betale med 5% i rente fra dato. ¹⁴⁴⁾

Da pengene som forudset ikke betales, fremlagdes forligsdokumentet marts 1872 i Næstved fogedret, ¹⁴⁵⁾ hvor bogholder Hansen på murermester Petersens vegne godtgjorde, at forliget ikke var blevet opfyldt. Hvis pengene ikke blev betalt, måtte borgmester Peträus som kongens foged gøre udlæg i selskabets ejendele. Med renter, salærer o.a. ville gælden nu beløbe sig til 895 rdl.

Ejendelene udgjordes af Skovhuset og inventar. Først nævnes »et saakaldt Kongebaand med Sølvplader, en del Skiver samt en Fugle- og en Flagstang og 9 Jernkanoner«. (Det vides ikke, hvornaar de 6 er kommet til. På museet findes kun de 3 oprindelige). Så følger en fortegnelse over inventar, der her gengives i sin helhed, fordi den viser, hvad selskabet ejede ved dets opløsning:

- »18 Stk. lange Bænke
- 7 Stk. lange Borde med Bukke
- 8 Stole
- Orchestrer (musiktribune?) med Nodestole
- En malet Reol
- Ladetelt, Skydetelt med Stol, Skydepæl
- 1 Servante med Tilbehør
- 1 Toiletspeil
- 1 Speil i forgyldt Ramme
- Nogle Skiver, Lim og Toug
- 2 Flag med Stang
- 4 Knageræk
- 3 umalede Reoler i Kjelderen
- 2 Kjøkkenbænke
- en Slump gamle Brædder
- Alt i Skovhuset

- En stor Kasse med Laas, hvori
- 1 Sølvpokal, 1 Vægtskaal med

Lodder, 1 Mulktbøsse, 1 Klokke, et Signet«.

I annoncen »Huus til Nedbrydelse« omtales desuden »nogle malede Skriveborde«. ¹⁴⁶⁾ Glaspokalen fra 1837 nævnes ikke og må være gået tabt.

11. april 1872 fandt auktionen sted. Smedemester Blum forlangte på aktieejernes vegne af salgsprovenuet at få udbetalt aktiernes værdi og renter fra september 1867. Det afvist af murermester Petersen, der dog lovede, at hvis hans 1. prioritet blev dækket, ville det eventuelle overskud blive afgivet til fugleskydningsselskabets bestyrelse.

Auktionen indbragte kun 705 rdl (+ tillæg 12 sk pr. rdl, i alt 793), så murermester Petersen fik ikke helt dækket sit tilgodehavende, og til aktieejerne blev der intet. ¹⁴⁷⁾

Skovhuset erhvervedes af murermester A. Sauer. Næstved Avis skriver, at det købtes for 530 rdl, i Næstved Tidende står 350. ¹⁴⁸⁾ Uanset hvad der er rigtigt, var det billigt, men husets anvendelighed var også begrænset, så der måtte regnes med nedrivning.

På denne udmygende måde ophørte det næste 75-årige selskab at eksistere. Når man tænker på, at det hele åbenbart fungerede tilfredsstillende i sidste del af 1850'erne. er det følgende forløb lidt svært at forstå. Indrømmes må det dog, at vi savner egentlige regnskaber og derfor ikke helt kan følge den økonomiske situation. Selskabet afholdt sine festlige fugleskydninger og mange skovboller, løste dertil kulturelle opgaver ved at give plads for koncerter og vist også et skuespil. Man var tidligere kommet over vanskeligheder i de økonomisk dårlige år, og murermester Petersen havde været en særdeles forstående kreditor. Bestyrelsen (direktionen) var som omtalt effektiv, men de menige medlemmer passive og uden større offervilje. Det havde også

skortet på tilgang; havde man kunnet bevare et medlemstal på ca. 100, var det vel også gået.

I en avisomtale 1871 nævnes »den bekendte Bygning, der uden at have været til nogen væsentlig Nytte har været en medvirkende Aarsag til Selskabets Ruin«. Der må nok sættes et spørgsmålstegn ved den manglende nytte.

Når Helsingør og Roskilde fortsat opretholdt deres fugleskydningselskaber, kunne noget tilsvarende også være sket for Næstved. Der var på dette tidspunkt ikke tale om en hensygnende eller stagnerende by. På de 75 år siden 1797 var indbyggertallet gået jævnt fra o. 1700 til ca. 4000. Allerede i 1840'erne havde man fået et jernstøberi, og i 1870 var jernbanen ført fra Køge over Næstved til Vordingborg. Året efter fik byen sit tredje pengeinstitut. Foreningslivet fungerede stadig, i 1861 var således Industriforeningen stiftet.

Det er i øvrigt interessant at se, hvor mange lokalt kendte personer, der gen-

nem årene var medlem af fugleskydningselskabet. Bortset fra byens borgmestre møder man kæmnere som bager Lindholm, købmændene Harboe og Soldath, prokurator Clausen og bager Kampmann. Af eligerede borgere (efter 1839 borgerrepræsentanter) er der en lang række, bl.a. bager og dannebrogsmænd Addit, værtshusholder J. D. Galle, gæstgiver Sorterup, købmand og agent Søren Knæckenborg, købmand P. F. Galle, konsul Hatting, postmester Witte, tømrermester Hoffmann, købmand Wittusen, bogtrykker Bang og malmester Bischoff. Desuden kan nævnes lærer Stribolt, boghandler Bloch og jernstøber I. A. Hermansen. Det tyder på, at foreningen var af værdi.¹⁴⁹⁾

Det bedste bevis for, at fugleskydningselskabet havde sin berettigelse var dog, at man samme år, som fallitten havde fundet sted, stiftede et nyt selskab, der - efter avisen - allerede i august måned talte 134 medlemmer.¹⁵⁰⁾ Derom i det følgende:

Et nyt forsøg

1872-1897

Allerede da auktionen over det gamle skydeselskabs ejendele fandt sted 11. april 1872, var der planer om at genskabe den fallerede forening. Nogle af de tidligere medlemmer købte kongebåndet med sølvskjoldene, de maledede kongeskiver, sølvpokalen og sikkert også signetet og de tre salutkanoner.¹⁵¹⁾ Ved et møde den 24. april tegnede alle de 25 fremmødte sig som medlemmer af det nye selskab, og der nedsattes et udvalg, som bestod af skindhandler Schrøder, købmand Krag, købmand Roding, sagfører Chr. Hansen og jernstøber Hermansen. Af dem havde sidstnævnte siddet i den sidste bestyrelse, der bl.a. havde foreslået Krag som aflø-

ser, hvis man ville søge at føre den gamle forening videre.¹⁵²⁾

Det var helt afgørende, om den nye ejer af Skovhuset ville lade selskabet benytte det, og om Herlufsholm Stiftelse fortsat stillede skoven til rådighed for skydningen; men begge parter optrådte velvilligt.¹⁵³⁾ Man kunne derfor holde generalforsamling den 24. juli, og allerede 5. august gennemførtes den første fugleskydning. I annoncen 2. august redegøres for dagens forløb. Om morgenen skulle der foretages ballotation på nye medlemmer, hvorefter der var udrykning til skydepladsen. Kl. 11 frokost, og ballet skulle begynde kl. 8. om aftenen.¹⁵⁴⁾

I Næstved Avis, der gennemgående omtaler selskabet udførligst, gives et fyldigt og velvilligt referat af fugleskydningsdagen. ¹⁵⁵⁾ Af de 134 medlemmer drog »et temmelig stort Antal« med musik ud til skydepladsen, og adskillige indfandt sig til frokosten, der var gratis for medlemmerne. Salen i pavillonen var »ganske overordentlig smukt dekoreret«, stemningen livlig, og man ønskede det nye selskab en lang og lykkelig fremtid. Ballet om aftenen var godt besøgt. Muremester Sauer blev den første fuglekonge, og en af de mindre gevinster tilfaldt boghandler Bloch.

Også næste år gennemførtes fugleskydningen, og brygger Nielsen opnåede kongeværdigheden. Men 1874 var der ikke fugleskydning, ej heller det følgende år »Paa Grund af flere indtrufne Forhindringer« - hvad det så kunne være. ¹⁵⁶⁾

I de følgende år synes der ikke at være annonceret om generalforsamlinger og fugleskydninger. Det borgerlige Fugleskydningsselskab må være ophørt at eksistere, og først 27. september 1886 finder man i Næstved Avis et referat, der begynder: »Igaar afholdtes paa Regimentets Skydeplads ved Stenbæksholm en Fugleskydning, som privat var arrangeret af en Kreds af Mænd her fra Byen. Tanken om en Fugleskydning havde fundt en meget betydelig Tilslutning, og der havde tegner sig nogle og 70 Deltagere«.

Derefter følger en beskrivelse af skydningen. Jernstøber Osvald Hermansen blev fuglekonge ved sin broder jernstøber H. Hermansens skud. I den anledning udfærdigedes i øvrigt en fuglekongeskive med et fotografi af de to brødre med arbejdere på jernstøberiet. Skiven findes i dag på Næstved Museum. ¹⁵⁷⁾

I referatet fortælles videre om en »gemtylig Fællesspisning« samme aften på Viinhuset« med mange taler og skåler. »Der fremkom Forslag til at danne et nyt

Fugleskydningsselskab, og dets Opretelse tør allerede anses for sikret«. ¹⁵⁸⁾

I de følgende år afholdtes fugleskydning på forpagter Lundsteins eng ved skoven på Ydernæs, der tilhørte Gaunø. Skudlinjen gik mod Karrebæksminde, og ved en annonce om »Aflysning« advarede forbipasserende. Man samlede ved Industribygningen i Jernbanegade, og der marcheredes med musik til havnen, efter at fuglekongen var afhentet. Med damper sejlede man til skydestedet, og ved frokosten var der skåler og taler. Senere kom damerne sejlede, og man dansede i et telt. Fra 1889 optræder benævnelsen »Fugleskydningsselskabet for Næstved og Omegn«. Der har åbenbart været god stemning i det nye selskab, men selv om der var skabt en tradition med march og sejlads, har de nye lokaliteter næppe kunnet måle sig med dem i Frederikslund skov, og slet ikke, mens Skovhuset eksisterede.

Men interessen dalede. Ved generalforsamlingen i 1895 vedtoges det, at man ville afholde fugleskydning, så fremt der inden Sct. Hansdag indmeldte sig mindst 18 nye medlemmer, da medlemstallet var for lille til at bære udgifterne ved en fugleskydning. Man fik åbenbart ikke den ønskede tilgang, for hverken 1895 eller 1896 var der noget arrangement, så det kunne formodes, at selskabet måtte ophøre. ¹⁵⁹⁾

Så tog man sig voldsomt sammen. Ved en stor annonce 17. juni 1897 i de lokale aviser meddeltes det, at man ville fejre »100 Aars Fest« den 25. juli. Efter fugleskydningen det sædvanlige sted skulle der om aftenen være bal i Industribygningen.

I Næstved Avis og Næstved Tidende kan der læses om stemningen ved fugleskydningen dette år. Vejret var meget fint, og af selskabets 100 medlemmer deltog ca. 30 aktivt. Ved frokosten, som bestod af skinke med grønærter, lamme-steg og kage med tilhørende drikkevarer,

var tallet steget til o. 80. Man havde inviteret fuglekongen fra Vordingborg med, og der var særlig hyldest til tobaksfabrikant Knudsen, som havde fundet frem til 100-årsfesten. »Han har set dette af de gamle Bøger, der er i hans Besiddelse«. Og der blev læst op af de gamle love fra 1798. Efter mange taler og skåler dansede mændene, traditionen tro, sekstur med hinanden.

Aftenfesten foregik i Industriforeningens store sal, som var smukt pyntet og prydet med de gamle »Fugleskydningsmedaljer«, med den ældste på ærespladsen. Industriforeningens have blev efter mørkets frembrud illumeret og var udelukkende forbeholdt medlemmerne. ¹⁶⁰⁾

Det var i nogen grad en tilsnigelse, at man holdt 100-års fest for et selskab, der først var gået fallit, og som efter en rekonstruktion kun havde fungeret et par år. Det selskab, som opstod 1886 havde desuden antaget et nyt navn. Men man må have overtaget det gamle selskabs protokoller, love og fuglekongeskiver m.m. Året 1897 kom til at danne afslutning, for der afholdtes ikke fugleskydninger i 1898 og 1899. I 1908 dannedes et nyt selskab, der ophørte efter et halvt

århundrede. ¹⁶¹⁾. Det nu eksisterende fugleskydningsselskab opstod 1967.

Men tilbage til skydeselskabet, der virkede 1886 til 1897. Her træffer man en række mænd, som dengang var lokalt kendte: ¹⁶²⁾ jernstøberne Henrik og Osvald Hermansen, købmændene Emil Hansen, Tissot, Fuglede og Frederik Brandt, konsul Sabra, bankfuldmægtig Stellfeld Hansen, snedker Carl Jensen, urmager Arentzen, tobaksfabrikant Knudsen, konditor Bundsen, pottemager Carl F. Kähler, boghandler Aarsleff og lærer Carl Jensen (digter af festsange). Købmænd og håndværkere fra Næstved dominerer.

Gennem »Et nyt forsøg« havde man efter evne søgt at fortsætte det gamle selskabs virke, uden at noget varigt blev opnået. Effekterne må derefter være tilfaldet Industriforeningen, som opbevarede fuglekongeskiverne indtil salget af Industriforeningen 1937. Salutkanonerne, kongebåndet og sølvpokalen var allerede tidligere overdraget til Næstved Museum, som nu har et halvt hundrede synlige minder om Det borgerlige Fugleskydningsselskab, mens forhandlingsprotokollen er havnet i Landsarkivet for Sjælland.

Fuglekongerne 1797-1897

- 1797: prokurator og godsinspektør Rasmus Schydtz, Rosenfeld
1798: distrikskirurg Lorenz Nielsen Münch, Næstved
1799: borgmester Ewald Wulf, Næstved
1800: privilegeret herbergerer og klasselotterikollektør Jørgen Sorterup, København
1801: godsforvalter Nicolai Clausen, Herlufsholm
1802: godsforvalter Johan Henrik Neergaard, Gisselfeld Kloster
1803: operasanger Magnus O'Donnel, København
1804: godsejer kaptajn Søren Henrik Lund, Bonderup
1805: godsforvaltermedhjælper Nicolai Christopher Bülow, Herlufsholm
1806: brændevinsbrænder og gæstgiver Johan Diderich Galle, Næstved
1807: godsforvalter Nicolai Clausen, Herlufsholm
1808: ingen fugleskydning
1809: købmand Jens Bech, Skelskør
1810: proprietær Johan(n) Severin Stengler, Vester Egede
1811: major Knud Trolle Post
1812: løjtnant Friedrich Wilhelm (von) Foltmar,
1813: ingen fugleskydning
1814: ingen fugleskydning
1815: adjunkt Jochum Jørgensen Lieung, Herlufsholm
1816: bagermester Christen Jacobsen, Næstved
1817: forpagter Hans Wandal (Vandahl) Buchholtz, Præstø
1818: købmand Moses Gottschalk, Næstved
1819: snedkermester Bernhard Heinrich Henche, Næstved
1820: mølleforpagter Niels Jacobsen, Næstved
1821: bagermester dannebrogsmænd Carl Frederik Addit, Næstved
1822: godsforvalter Nicolai Christopher Bülow, Herlufsholm
1823: gæstgiver Lauritz Elisæus Müller, Ringsted
1824: bagermester Johan Ludvig Kyhn, Næstved
1825: kanalbestyrer kaptajnløjtnant Johan Adolph von der Recke, Valdemarskilde
1826: forpagter Christopher From Bech, Rosendahl
1827: købmand Moses Gottschalk, Næstved
1828: købmand Christian Bonnesen, Næstved
1829: godsforvalter Johan Henrik Voss, Førslevgård
1830: borgmester etatsråd Morten Smith Schønheyder, Næstved
1831: forpagter Hans Hansen, Ringsted Kloster
1832: købmand Peder Frederik Galle, Næstved
1833: købmand Carl Peder Soldath, Næstved
1834: brændevinsbrænder Søren Adolph Galle, Næstved
1835: brændevinsbrænder Søren Adolph Galle, Næstved
1836: fhv. godsforvalter Nicolai Christopher Bülow, Herlufsholm
1837: prokurator Løjtnant Jacob Paulin Clausen, Næstved
1838: forvalter Joachim Brokdorf Sønderup, Margrethelund
1839: forvalter Poul Christian Lind, Valbygård

1840: ritmester kammerjunker Friedrich von Friess, Næstved
1841: malermester Johan Christian Höckendorff, Næstved
1842: skovrider Niels Jørgen Kann, Lindholm
1843: møller Johan Rudolph Møller, Hulby mølle,¹ Tårnborg sogn
1844: forvalter Hans Lund, Fodby
1845: møller Christian Hansen, Bavelse mølle
1846: konditor Carl Christian Hansen, Næstved
1847: guldsmedemester Peter Andreas Christensen, Næstved
1848: ingen fugleskydning
1849: smedemester Niels Jacob Blum, Næstved
1850: malermester Jørgen Bidstrup Sommer, Næstved
1851: muremester Johan Schneider, Næstved
1852: proprietær Brandt
1853: godsforvalter Tycho Kjer, Herlufsholm
1854: slagtermester Andreas Carstensen, Næstved
1855: brændevinsbrænder Peter Nielsen, Næstved
1856: møller Johan Rudolph Møller, Hulby mølle, Tårnborg sogn
1857: ritmester Hannibal Gyldenstjerne Sehestedt, Næstved
1858: tobaksfabrikant Carl Henrich Knudsen, Næstved
1859: købmand Jacob Carl Christian Lauritz Hansen, Næstved
1860: fotograf Georg Emil Hansen, København
1861: Købmand Emil Brüel, Næstved
1862: grosserer Joh. Bigler, København
1863: købmand Frederik Wilhelm Rossing, Næstved
1864: ingen fugleskydning
1865: malermester Jørgen Bidstrup Sommer, Næstved
1866: postholder Ludvig Boie Lundstein, Næstved
1867: drejer Andreas Frantz Bang, Næstved
1868: købmand Frederik Christensen, Næstved
1869: muremester Mathias Petersen, Næstved
1870: cand. pharm. Henrik Christian Krag Milling, Næstved
1871: ingen fugleskydning
1872: muremester August Sauer, Næstved
1873: brygger M. Nielsen, Næstved
1874-85: tilsyneladende ingen fugleskydninger
1886: jernstøber Osvald Hermansen, Næstved
1887: snedkermester Carl Jensen, Næstved
1888: kommis P. Nielsen, Næstved
1889: konditor Bundsen, Næstved
1890: sadelmager P. T. Petersen, Næstved
1891: bankfuldmægtig Frederik Stellfeld Hansen, Næstved
1892: skovfoged Schwartzbach, Rønnebæksholm
1893: blikkenslager Carl Christensen, Næstved
1894: gæstgiver L. Larsen, Lundby
1895: ingen fugleskydning
1896: ingen fugleskydning
1897: købmand Anker Jensen, Næstved

Litteratur

Salmonsens Leksikon, 2. udgave, bd. IX, 1920:
»Fugleskydning«
Håndbog for danske lokalhistorikere hæfte 2,
1952: »fugleskydning«
Helsingørs kongelig privilegerede Skydeselskab
1766-1966. Helsingør 1966.
Roskilde og Omegns Fugleskydningselskab
1787 - 28. august - 1937. Roskilde 1937
P. A. Klein: Vordingborg Købstads Historie.
Vordingborg 1923.
Køge Bys Historie. 1932
Rasmus Nielsen: Næstved Købstads Historie
IV. Næstved 1932
Otto Smith. Næstved 1935

F. Michelsen og J. Preisler: Fuglekongeskiver
fra Næstved 1797-1846. Forventes trykt Næs-
tved 1982

Kildesteder

Forkortelser:
Protokol for Det borgerlige Fugleskydnings
Selskab i Næstved:
Protokol (unummererede sider betegnet a),
Protokol II (kun ulige sider nummererede, de
lige sider har fået numre her)
Love for det borgerlige Fugleskyde Selskab i
Næstved: Love (1798)
Næstved Avis: N.A.
Næstved Tidende: N. T.

- 1) Otto Smith: Næstved, side 172
- 2) Salmonsens Leksikon, 2. udg., bd. IX, 1920: Fugleskydning. Håndbog for danske lokalhis-
torikere, 1952: fugleskydning
- 3) Fuglekongeskiver fra Næstved 1797-1846, med henvisninger
- 4) do.
- 5) Protokol side 134 a
- 6) I kærnerregnskaberne fra Næstved
- 7) Mus. nr. 7094
- 8) Kærnerregnskabet
- 9) Protokol side 21 a
- 10) Protokol side 2
- 11) Rasmus Nielsen: Mogenstrup Kro. Årbog for Historisk Samfund for Præstø Amt 1952, s. 397
- 12) Protokol side 2
- 13) Protokol side 4
- 14) Protokol side 5 a
- 15) Protokol side 2 a
- 16) Ved tvangsauktionen 1872 omtales 9 kanoner. Dokument vedr. auktionen, Landsarkivet for Sj.
- 17) Protokol side 6
- 18) Otto Smith: Næstved, side 288 ff. Fuglekongeskiver fra Næstved, indledningen.
- 19) Protokol side 8 - 8 a
- 20) Protokol side 19, 20, 30 a og 53
- 21) Protokol side 16
- 22) Protokol side 40 og 50 a
- 23) Protokol side 27
- 24) Protokol side 51 og 51 a. Bielke havde taget sin afsked allerede 1808.
- 25) Protokol side 51
- 26) Protokol side 7 a (Berlingske Tidende)
- 27) Rasmus Nielsen: Næstved Købstads Historie II, 1929, side 67
- 28) Protokol side 20
- 29) Protokol side 39 a, 40, 53 a og 55
- 30) Protokol side 42
- 31) Protokol side 45 - 45 a, 48 a og 51 a
- 32) Protokol side 193. I 1842 skal der have været 46 skiver (Næstved Avis 13/4.1972)
- 33) Protokol side 14 a
- 34) Protokol side 6, 8 - 8 a
- 35) Protokol side 8. Chr. Bøje: Danske guld- og sølvmedemærker, 1969, side 233
- 36) Protokol side 15
- 37) Protokol side 23
- 38) Protokol side 23 - 23 a
- 39) Protokol side 25 a

- 40) Protokol side 5
- 41) Protokol side 31 ø. Otto Smith: Næstved side 230-33
- 42) Protokol side 22
- 43) Protokol side 22 ø
- 44) Protokol side 65 a
- 45) Protokol side 81 a
- 46) Protokol side 110 a og 112
- 47) Protokol side 100 og 100 a
- 48) Protokol side 100 a
- 49) Protokol side 100 a, 101
- 50) Protokol side 107 - 08
- 51) Protokol side 108 - 09
- 52) Protokol side 115 a
- 53) Protokol side 115 a
- 54) Protokol side 132 a
- 55) Protokol side 48 og 159 a. Rasmus Nielsen: Næstved Købstads Historie side III, 225, 1930 og IV, side 198 - 99, 228 - 29
- 56) Protokol side 57, 57 a, 125 a, 127 og 129 a
- 57) Protokol side 79 a, 82, 131 a, 133 a og 135 a
- 58) Protokol side 58 a, 59, 88 a og 89
- 59) Protokol side 57 a
- 60) Protokol side side 60. Oplysningerne om navnet er fra professor F. Toldstrup. Endnu i 1890'erne forekommer betegnelsen, der nu er helt udgået.
- 61) Protokol side 86, 87 a
- 62) Protokol side 100 - 100 a
- 63) Protokol side 87, 87 a
- 64) Protokol side 76
- 65) Protokol side 110
- 66) Protokol side 72 - 72 a og 92 a. Chr. Bøje: Danske guld- og sølvmedemærker, 1969, side 119 og 233
- 67) Protokol side 66 a
- 68) Protokol side 91 a
- 69) Historiske Efterretninger om Herlufsholm Stiftelse, 2. udg. 1865, side 264
- 70) En Sommerforlystelse i 1817 eller Rejse i Sjælland. Af J. L. Beeken, Hofboghandler. Historisk Samfund for Præstø Amt. Årbog 1968, side 187.
- 71) Protokol side 66 a
- 72) Protokol side 154 a, 164
- 73) Protokol side 173. Sparekassen i Ringsted var oprettet 1830, mens Næstved først fik sin sparekasse 1866 (Trap. Danmark 5. udgave)
- 74) Protokol side 164 a, 172 a, 187
- 75) Protokol side 183 a
- 76) Protokol side 216
- 77) Protokol side 105, 110, 182 a, 227
- 78) Det kgl. Bibliotek har intet eksemplar.
- 79) Protokol side 200 a og 216 a, 196 a
- 80) Ny Sjællandspost 1843, nr. 122, 128 og 129
- 81) Protokol side 166 a - 167 a
- 82) Protokol side 164, 166 a
- 83) Protokol side 173 a
- 84) Protokol side 195 a, 196 a
- 85) Protokol side 154 a, 155
- 86) Protokol side 200
- 87) Protokol side 215 ff
- 88) Panteobligation 1852 og skrivelse fra fogedretten 1872. Landsarkivet for Sjælland
- 89) Protokol side 200 a
- 90) Protokol side 219 a, 221

- 91) Anførte værk om Herlufsholm Stiftelse side 264
- 92) Protokol side 225 - 225 a
- 93) Protokol side 225, 230 a og 231 a. »Tivoli i Næstved«. Historisk Samfund for Præstø Amt. Årbog 1958, side 113
- 94) Protokol side 234 - 234 a, 227 a
- 95) Protokol side 228 - 228 a, 229
- 96) Protokol side 222
- 97) Protokol side 222
- 98) Protokol side 156 a og 212
- 99) Protokol side 193
- 100) Protokol side 195. Mus. nr. 328. Chr. Bøje: Danske guld- og sølvsmedemærker, 1969, side 233
- 101) Protokol side 193
- 102) Protokol side 171 a
- 103) Protokol side 185 a
- 104) Protokol side 196 a
- 105) Protokol side 194 a, 201, 208 a, 214, 224 a og 233 a
- 106) Protokol side 144 a, 150 a, 151 a, 161 og 165 a
- 107) Protokol side 212. Bøjes anførte værk side 234. Næss fik først borgerskab næste år ifølge Bøje
- 108) Protokol side 200, 200 a. Otto Smith: Næstved, side 230
- 109) Protokol side 207. N. A. 6/12 1850
- 110) N. A. 1/4 1852. Protokol side 234
- 111) Protokol side 200 og 203
- 112) Kvitteringer på panteobligationen. Protokol side 235 a, 242 o.a.
- 113) Protokol side 237, 244, 246 a, 252 a og 256 a
- 114) Protokol side 242
- 115) Protokol II side 2 og 12
- 116) Protokol II side 14 - 15
- 117) Panteobligation. Protokol II side 16
- 118) Protokol II side 21, 31, 33 og 41
- 119) Protokol II side 55 og 56
- 120) Protokol II side 79 og 42
- 121) Protokol side 251 a o.a.
- 122) Protokol side 243, 244
- 123) Protokol side 251
- 124) Protokol side 263
- 125) Protokol II side 23, 25 og 28
- 126) Protokol II side 37, 38 - 39
- 127) Protokol II side 62, 64 - 65
- 128) Protokol side 237 a, 242
- 129) Protokol side 245 a - 46, 267 a, II side 27, 54, 63 og 44
- 130) Protokol side 239, 245 a, II side 49, 53 og 59
- 131) Peter Andreas Christensen (borgerskab 1838 - 70 eller Carl Andreas Billeskov Christensen (borgerskab 1854 - 57) (Bøjes anførte værk side 233 og 234)
- 132) Protokol side 245 a, 249, 252 og 261 a. Bøjes anførte værk side 254
- 133) Protokol side 243 og 244
- 134) Protokol II side 56 og 62. Skjoldene er ligesom det, smedemester Blum skænkede 1853, bevaret på kongebåndet
- 135) Protokol side 241, 248 a, 253, 257, 261 a, 266 a, II side 11, 20, 29, 38, 52, 58, 62, 71, 76 og 80
- 136) Protokol II side 43 og 44
- 137) Protokol II side 73
- 138) Protokol side 246 a o.m.a.
- 139) Protokol side 245 a og 255
- 140) Protokol side 249 a
- 141) Protokol side 237 o.m.a.

- 142) Protokol side 234 o.m.a.
143) Protokol II side 81
144) Referat af forligsmødet, Landsarkivet for Sjælland
145) Dokument vedr. auktionen, Landsarkivet for Sjælland
146) N. A. 5/4 1872
147) Føgedprotokollen side 420 - 21. Landsarkivet for Sjælland
148) N. A. og N. T. 13/4 1872
149) Sammenholdning af protokollerne og Rasmus Nielsen: Næstved Købstads Historie IV, side 40 - 41, 51 - 56. 1932
150) N. A. 7/8 1872
151) N. A. og N. T. 13/4 1872
152) N. A. 25/4 1872
153) N. A. 7/8 1872
154) N. A. 22/7 og 2/8 1872
155) N. A. 7/8 1872
156) N. A. 11/7, 23/7 og 2/8 1873, 20/7 og 3/8 1875
157) Mus. nr. 2244
158) N. A. 27/9 1886
159) N. A. 1,2 og 3/9 1887. N. T. 1, 2, 3 og 6/9 1887
N. A. 9, 10, 12 og 14/8 1888. N. T. 9, 10, 11, 12 og 14/8 1888
N. A. 12, 14, 18, 19 og 23/7 1889
N. A. 18, 20, 21 og 24/6 1890. N. T. 18, 20, 21 og 25/6 1890
N. A. 1, 9, 11 og 14/7 1891
N. A. 21/6, 5, 21, 23 og 26/7 1892
N. A. 1, 9 og 12/7, 2, 4, 5 og 8/8 1893
N. A. 12 og 19/6, 1, 3 og 10/7 1894
N. A. 9/6 1895
160) N. A. 9/5, 1 og 17/6, 20 og 27/7 1897. N. T. 20 og 27/7 1897
161) N. A. 1, 12, 13 og 15/8, 14/9 1908. N. T. 31/7, 13, 14 og 15/8, 14/9 1908.
N. T. 7/8 1958
162) Listen er taget efter de ovenfor anførte avisreferater fra N. A. og N. T.
-

Næstved Bibliotek og Næstved by- og egnshistoriske Arkiv har været til stor hjælp under udarbejdelsen af denne artikel.

Fester og traditioner på Holmegaards Glasværk

Af H. Kann Hannibal

I 1825 anlagdes Holmegaards Glasværk ved den store mose ca. 7 km nordøst for Næstved. Denne virksomhed har, som bekendt, slået sit navn fast ikke alene i Danmark, men også udenfor landets grænser på ærefuld vis. - Der er sagt og skrevet meget om denne virksomheds virke og liv i mange glimrende publikationer, men som altid drejer det sig mest om virksomhedens start, vækst og position.

Men også et helt andet liv rørte sig indenfor virksomhedens område, nemlig det liv som levedes blandt virksomhedens befolkning, et liv der på væsentlige områder adskilte sig fra andre danske virksomheders, og som må betegnes som enestående.

Jeg, der selv har levet dette liv med alle de mange forskellige traditioner og forhold, vil her forsøge at skildre det, dels på opfordring og dels af egen tilskyndelse. - Jeg føler, at stoffet rummer så meget af historisk værdi, der nødtigt skulle gå tabt for eftertiden og begraves med de sidste efterkommere fra disse årgange.

Man kan af de mange publikationer om Holmegaards Glasværk se, at de første glasarbejdere kom fra lande som

Norge, Sverige og ikke mindst fra Tyskland.

Man skal altså betænke, at beboerne i »gamle dage« fortrinsvis var indvandrede tyskere, der dannede en enklave, en stat i staten, og de blev af omegnens beboere kaldt for tatere. De kom hertil med hele deres særprægede og fremmedartede natur og blev plantet ned, bogstaveligt taget, i mosen. Omegnens beboere gav sig nødtigt af med dem, ligesom tyskerne på deres side også helst var fri for dem. Følgelig måtte de første tyskere være henviste til deres eget selskab. Men som tiden gik, kunne man dog ikke opretholde denne form for isolation, man kom lidt efter lidt mere på talefod og mere i kontakt med hinanden, selv om mange af de ældre tyskere meget længe var besjælet af en vis afmålthed overfor omegnens beboere og helst så, at deres børn intet havde med »de andre« at gøre. Men som bekendt læger tiden alle sår, og således gik det også her. Man blev rystet sammen i det daglige liv, man kom sammen privat, dansk og tysk og der blev stiftet partier, man giftede sig, og således blandedes befolkningen på glasværket efterhånden.

Det er interessant at se, hvorledes flere af de gamle navne gentager sig gennem årene. Blot to eksempler skal nævnes: Gundelach og Iserhorst. Disse to slægter finder man allerede i beretninger om glasfaget fra Hannover og Hessen omkring det 14. årh. og op til vore dage, hvilket i nogen grad fortæller, at faget gik i arv fra fader til søn, fra slægt til slægt. I kirkebøgerne fra Fensmark sogn ses også disse slægters indbyrdes sammenhold, hvem der kom sammen, hvorledes nogle familier gennem mange år plejede venskab, og endvidere ser man også, hvorledes tyske og danske familier finder sammen, og på samme måde katolikker og protestanter.

Nogle glasmagere arbejdede på Holmegaards Glasværk, til de blev gamle, medens nogle prøvede lykken ved andre herværende glasfabrikker i nogle år for måske atter at vende tilbage. Årsagen til bortflytningen fra Holmegaards Glasværk til andre glasværker her i landet eller til andre lande kunne undertiden søges i, at en eller flere ovne slukkedes for kortere eller længere tid, men også lønningerne kunne være medvirkende til flytning.

Sindelaget hos familierne var gennemgående venligt. Dette hænger måske sammen med den før omtalte isolation som følge af fremmed herkomst. Det kunne vel næppe undgås, at der her, som så mange andre steder, dukkede enkelte familier op med en måske lidt mere udpræget »aristokratisk« indstilling, men så tog man det til indtægt og var agtpågivende overfor denne side af sagen. Kun under første verdenskrig kunne man af og til bemærke nogen misstemning hos den danske del af befolkningen, og der kunne godt falde nogle beske bemærkninger, men jeg har aldrig oplevet et direkte uvenskab i denne anledning, kun et lidt køligere forhold.

Forholdet mellem katolik og prote-

stant kunne i visse tilfælde træde tydeligere frem, som f.eks. når talen var om ægteskab og eventuelle børns opdragelse, men her indgik man forud fælles aftaler. - Endvidere undlod man ved begravelser af katolikker at lade disses bårer komme ind i den evang.-luth. kirke i Fensmark.

Her skal lige omtales en ubekræftet gammel skik gående ud på, at dersom en person døde indenfor glasværkets grundareal, så måtte den døde ikke køres bort, men bæres ud.

På glasværket fandtes en skole, hvor der undervistes på dansk. I mange hjem var børnene to-sprogede i min barndom. Skolen blev efter en årrække nedlagt, hvorefter børnenes undervisning foregik i skolerne i Fensmark. - At livet derhjemme i så høj grad blev præget netop af befolkningens udenlandske herkomst er jo kun naturligt, men også en anden faktor spillede ind og satte sit præg. Jeg tænker her på de politiske forhold i årene omkring 1888.

De to dominerende politiske partier var højre og venstre, og glasmagerne var længe konservative. - Bølgerne gik vel ikke mindre højt ved de politiske møder dengang, end de gør nu omstunder, selv om metoderne adskiller sig i mangt og meget fra hinanden.

Som ejer af Holmegaards Glasværk var den gamle greve Ernst Danneskiold-Samsøe, der var en onkel til den afdøde Excellence greve Aage Danneskiold-Samsøe, naturligvis højremand, og man betragtede det som en selvfølge, at alle fabrikkens arbejdere havde den samme politiske farve. Derfor var det kun naturligt, at arbejderne modtog indbydelse til godsejernes højre-fester, som afholdtes i den såkaldte »Højrebygning«, der lå i Herlufmagle.

Det kunne hænde en dag, at drengene, der arbejdede på glasværket, fik besked om at gå hjem og tage deres pæne tøj på,

fordi de skulle med til højremøde i Herlufmagle. - Når omklædningen havde fundet sted, og man var samlet, blev alle børnene befordret i nogle store hestevogne fra de omkringliggende herregårde. Vognene var udstyret med halm i bunden, og så kørte man af sted. De voksne kørte i finere vogne ligeledes fra Viborggård og Broksøgård.

I Herlufmagle blev man modtaget af selve godsejerne og vist ind i bygningens sal, hvor børnene fik siddepladser, medens de voksne måtte stå op. Der blev holdt nogle drabelige taler, der naturligvis for børnenes vedkommende gik ind ad det ene øre og ud ad det andet, og efter disse taler foregik det næste nummer på programmet på teaterscenen. Her var nogle høje stole anbragt på de skrå brædder, og på stolene sad mænd i smukke, prangende uniformer. Den figur, der faldt mest i øjnene, var daværende tørveforvalter Mühldorff, der spillede rollen som russisk storfyrste, og han var som skabt til denne rolle fra naturens hånd, idet han havde det mest pragtfulde russiske storfyrstes skæg, man kunne ønske sig, og på uniformen havde man på brystet ved siden af det lange skæg anbragt nogle flotte og skinnende ordner, der rigtig spillede i det kulørte lys, der kastedes op på scenen fra rampen. Hele tableauet høstede naturligvis et kraftigt bifald med hurraråb. Festen kulminerede med servering af punch og æbleskiver, og da dette var overstået, kørte man hjem igen. - Dagen efter blev så begivenheden drøftet, for de voksnes del var det selvfølgelig talerne, man drøftede, medens drengene diskuterede om, hvem der havde fået flest æbleskiver. Denne højrepolitik levede en meget lang årrække, men efterhånden som de yngre kræfter kom til, holdt social-politikken sit indtog på glasværket. De ældre forblev deres højrepolitik tro, selv efter at forholdene forandrede derhen, at man fik fagforening

på glasværket. Dette skete 16/3-1919. Da følte det, at mange ting ændredes. - Det var jo således i de såkaldte »gamle dage«, hvor greven stod som arbejdsgiver for glasværkets arbejdere, der dengang ikke var i fagforening, at da bestod der en mere intim kontakt mellem disse partnere. Man kan sige, at greven interesserede sig mere personligt for sine arbejders liv og fritid. Dette beviste han på mange forskellige måder, idet han bl.a. årligt gav 3 baller for arbejderne, nemlig juletræsfesten med bal, et bal omkring påsketid, samt et bal på hans fødselsdag d. 16. september.

Som mellemmand mellem greven og arbejderne stod daværende inspektør Erik Pontoppidan, der for arbejderne havde så stor betydning på mange områder, og han tog med sin frue Mette Marie Pontoppidan livlig del i alle foretelser og var forgrundsfigur i mange arrange-

Cand.polyt. Erik Peter Pontoppidan (1848-1926) og hustru Mette Marie. Tidligere leder af Holmegårds Glasværk.

menter. Som eksempel kan nævnes, at han omkring 1890 fremviste levende billeder, de første af den art, man fik at se, ligesom han holdt forskellige foredrag og var arrangør af fyrværkeri ved kroen eller i skoven (Fensmarkskoven) ved grundlovsfesterne. Alt gjorde han i den bedste mening, men at han også kunne tage fejl med et arrangement viser følgende beretning. - Hr. Pontoppidan havde engang arrangeret en foredragsaften på kroen med professor Vilh. Andersen som foredragsholder, og man skulle møde i fineste påklædning den aften. Foredraget var meget højlært, således at næsten ingen forstod et muk af det, og da der endvidere ingen bal var bagefter, ja så forstår man måske, at aftenen var en stor skuffelse for beboerne.

Som nævnt gav greven juletræet hvert år på kroen, og det blev med sit efterfølgende julebal altid afholdt første juledag og var vel nok en af de begivenheder indenfor forlystelserne, der blev set hen til med de største forventninger og var altid sikker på at samle fuldt hus. Juletræet var smukt pyntet af en dertil udvalgt komité, og publikum var i fineste stads, alt i rigtig feststemning og forventning. - Den bedste musik, som kunne skaffes, var der altid, og det var den bekendte Poul Hansens 5-6 mands orkester fra Næstved. - Juletalet blev holdt af inspektør Pontoppidan, og når den højtidelige del af festen var forbi, blev juletræet flyttet ud af salen, og ballet tog sin begyndelse og varede til henad kl. 2-3 om morgenen, næsten uden pauser, og man så undertiden, hvorledes orkestrets medlemmer som regel anden violin eller kontrabassen for et kortere tidsrum blev afløst af en eller flere af de lokale »genier«, som ikke altid faldt lige godt ind i ensemblet, men alle morede sig, - måske mest afløserne. Poul Hansen selv var hen på natten så træt og medtaget, at han bogstaveligt taget sad og sov med violinen under

hagen, men han spillede trods alt aldeles upåklageligt. - Der blev drukket godt ved disse baller, alle sled bravt i det, og det var jo de gamle runddansen, man dansede dengang, og da vi nu er ved dansen, vil jeg nævne den overgang mellem de gamle danse og de nye såkaldte »storkedanse«. Det gik her, som ved så mange lejligheder, hvor det nye forsøger at kæmpe sig frem, det skete ikke uden gnidning eller uden strenge ord og blikke fra de ældres side. Således fortælles at der ved et bal, hvor de unge første gang begyndte at »størke«, fra bestyrelsens side blev protesteret kraftigt, ja man bekendtgjorde højtideligt fra tribunen, at de deltagere, der fortsatte med moderne dans, ville blive udvist. Så fortrak de unge ind i »den lille sal«, lukkede døren og »storkede« videre. Men allerede ved næste bal var man blevet så løssluppen, at der blev danset både gammel og moderne dans imellem hinanden, sikkert til stor ærgrelse og forargelse for de ældre.

Nytårs-aften var for os børn den helt store oplevelse, og så holdtes der juletræ for os på kroen. Det glædede man sig til måneder forud. - Børnene samledes i den lille sal, her stod man utålmodig og ventede, medens man gennem nøglehullet i døren kunne se, at julelysene langsomt tændtes. Man var pyntet og pudset, og øjnene strålede, og når så døren gik op til den store sal og åbenbarede juletræerne i al deres glans, og når Poul Hansens orkester satte ind med en march, ja så var spændingen ved at kulminere. - Når børnene havde marcheret rundt om juletræerne i nogen tid, så fik de gaver og godter, og derpå fulgte juletalet, der sædvanligvis holdtes af Fensmark-præsten, og når alt dette var overstået, blev juletræerne plyndrede og under stor larm slæbt ned af trapperne, ud på pladsen foran kroen og derfra videre op til inspektørboligen. Hele denne ceremoni foregik til akkompagnement af nytårsskyderi. I løbet af

aftenen blev der arrangeret lege o.l. for børnene, bl.a. var det tradition, at man i en lang kæde gik gennem kroens forskellige lokaler. Denne leg kaldtes for »sneglen«. Senere fik man forfriskninger i form af smørrebrød og chokolade.

Den 16. september var det grevens fødselsdag, og den blev altid fejret på kroen ved et såkaldt »grevebal«, og til dette bal, der blev givet af greven, mødte man op i galla. Herrerne mødte i diplomatklædning med hvide handsker, og damerne kom i hvide kjoler, og det gik navnlig i begyndelsen meget stift og fornemt til. Ballet blev altid åbnet af en af de ældste glasværkere. Ingen af de unge turde vove sig først ud i dansen, det ville have været en utilgivelig synd, ja rent ud sagt en 100% skandale. Den risiko turde ingen ung løbe, for der måtte holdes på formerne. - Hen på aftenen serveredes den obligate punch, og inspektør Pontopidan holdt festtalen til ære for greven.

Som følge af at Holmegaards Glasværk blev anlagt 1825 og dermed, at befolkningstallet langsomt voksede i sognet Fensmark, måtte man udvide Fensmark kirke med nordfløjen. Her var adgang for både evang./luth. og den katolske del af befolkningen. - I den forbindelse skal det nævnes, at det gjorde indtryk på alle kirkegængere, når man f.eks. ved gudstjenesten juleaften hørte, hvorledes befolkningen fra glasværket, der jo i overvejende grad var udlændinge og meget musikalske, prægede salmesangen i flerstemmig retning. Her fremhæves især salmen: Glade jul, dejlige jul. Denne melodi er jo kendt af både tyske og danske kirkegængere. Men ikke blot til julegudstjenesten kom katolikkerne, men hele året. Iøvrigt kom der nogle gange om året katolsk præst fra Næstved til det lille katolske kapel på glasværket for at holde messe.

Som tidligere nævnt var de indvandrede tyskere særprægede i væremåde og

interesser, og flere ting, som i dag foregår på Holmegaards Glasværk, stammer direkte fra disse interesser. I denne forbindelse skal nævnes musikforeningen »Urania«, der ved utallige lejligheder deltog i de forskellige begivenheder, mest af fornøjelig art, men også ved så seriøse begivenheder som begravelser, når en kammerat skulle vises den sidste ære. Jeg mindes disse begravelser, hvor »Urania« med sin florumvundne fane gik i spidsen for ligtoget den lange vej til Fensmark kirke til toner af sørgemarcher. - Når man havde ønsket at få en musikforening som »Urania«, så må dette ønskes fremsættelse vel søges i, at tyskerne fra deres hjemland var opflaskede med musik, idet enhver flække med blot en smule respekt for sig selv havde sit eget orkester. Det hørte nu engang til tilværelsen. »Urania«'s medvirken til alle fester var obligatorisk, en fest uden var helt utænkelig. Denne musikforening blev startet d. 29/2-1884. Blandt stifterne skal nævnes glasmagerne Zollfrank, Lennartz, Hackel og Iserhorst. Foreningens første dirigent var Lennartz. Fabrikken gav sin støtte til foreningen ved at stille prøvelokale på kroen til rådighed gratis med lys og varme. Man samledes en aften hver uge til prøve, og her øvedes så de numre, der skulle glæde os andre ved forskellige lejligheder. - Gennem målbevidst arbejde og ved megen flid indtog »Urania« efterhånden en sådan position, at man også ude fra havde bud efter den, og det er ikke overdrevet, når jeg siger, at »Urania« i en vis periode med trompeter Pedersen fra Næstved dragonregiment som dirigent i sine præstationer var nået til en standard, der fuldt og helt stod på højde med et professionelt orkester. - I nogle år var glasmager Carl Rehermann foreningens dirigent, han spillede selv klarinet. Det skal i forbigående fortælles, at vi børn med en vis spænding før en fest i skoven sneg os langs husrækken for at

Første række fra venstre: Glasmg. Zollfranck, glasmg. Rehermann, glasmg. Thorvald Wolffbrandt, glasmg. Lennarzt. Midterste række fra venstre: Glasmg. Frank, glasmg. Vilh. Hannibal, glasmg. Bernhard Waldhausen, glasmg. C. F. Christiansen, glasmg. Henrik Strunge. Øverst fra venstre: Sliber Niels Andersen, glasmg. August Hannibal, hyttemester Storr, glasmg. Emil Hackel. - Orkestret 1890.

erfare, om Rehermann havde sin berygtede store hovedpine, for i så fald vidste vi, at der ingen musik blev ved den lejlighed.

Før jeg fortæller videre om »Urania«, må jeg indskyde den bemærkning, at foreningen gik en tragisk skæbne i møde senere hen, idet den på et vist tidspunkt sygnede langsomt hen og faktisk afgik ved en rolig død. - Dog, som en fugl Fønix opstod foreningen af asken. Det var i 1941, at man startede igen, og denne gang var det med musiker Thv. Hansen fra Fensmark som dirigent. Han afløstes i foråret 1945 af arbejdsmand Ernst Nagel Petersen.

I nogle år eksisterede en filharmonisk musikforening, som stiftedes af slibeme-

ster Eichmann, lærer Mortensen, sliber Køtter og forvalter Mühldorff. Besætningen bestod af: 4 violiner, 1 cello, 1 bratsch, 2 kornetter, 1 tenorbasun, 1 klarinet og 1 kontrabas. Foreningen bestod i ca. 15 år, men ophævedes ved Eichmanns død.

Der eksisterede også engang i tidernes morgen en sangforening på glasværket, hvis dirigent var trompeter Jensen fra Næstved, og denne sangforening arrangerede bl.a. de uforglemmelige skovture til Næsbyholm og til Lønnede.

I nyere tid har man eksperimenteret med at fremstille musikinstrumenter af glas bl.a. trompet, basun, tuba, tromme, o.s.v., og nogle af den lokale befolkning, fortrinsvis medlemmer af »Urania«, har

dannet et glasorkester, som man af og til har lejlighed til at høre offentligt.

Iøvrigt havde glasmager Lennartz for mange år siden fremstillet et orgel af glas. Det bestod af to rækker glasklokker, der var anbragt på to vandret liggende aksler. Akslerne kunne drejes rundt ved hjælp af foden (som på de gamle symaskiner). Klokkerne var nøje afstemte, halve og hele toner. Når akslerne drejede rundt, dypedes fingrene i et par skåle med vand. Når de våde fingre berørte de roterende glasklokker, bragtes disse til at svinge og frembragte en sprød og blød klang. Dette orgel befinder sig på Musikhistorisk Museum i København.

Foruden den omtalte musikforening »Urania« blev der i 1898 startet en sangforening ved navn »Brage«, der havde et medlemstal på 15, men denne forening var kun for Fensmark og nævnes kun for at vise, at de musikalske rørelser fra glasværket også nåede hertil. Efter nogle år uden sangforening startedes en ny på glasværket under ledelse af lærer Johs. Essendrop og senere af lærer Poulsen, Olstrup. Endvidere bestod en dobbelkvartet under ledelse af arbmd. Ernst Nagel Petersen.

Det var i mange år tradition, at »Urania« spillede for inspektør Pontoppidan, senere ændredes dette til, at man spillede foran porten ind til fabriken. På grundlovsdagen spillede orkestret på grundlovspladsen i Fensmarkskoven. Denne fest blev oprindeligt arrangeret af inspektør Pontoppidan og fabriksforvalter Georg Ebert og var stort anlagt. Man samledes oppe ved Fensmark skole og marcherede med »Urania« foran ud til festpladsen. Her var rejst en flot talerstol, fra hvilken de forskellige politiske partier, til stor kedsomhed for os børn, forsøgte at overbevise tilhørerne om deres partiers rigtige indstilling og mange gode sider. Når dette var forbi, kunne man mere sig ved de forskellige forlystelser f.eks. gyn-

ger, karrussel, spil, dansetelt o.s.v. - For børnene var arrangeret diverse konkurrencer som sækkeløb eller klatring op ad en flagstang påsmurt grøn sæbe o.m.a. -Dagen sluttede med fyrværkeri.

Af andre interesser hos beboerne kan også nævnes skydning, og der afholdtes i mange år tre former for skydning nemlig skiveskydning, fugleskydning og hjorteskydning. Hvornår skydeforeningen startedes vides ikke med sikkerhed, men blandt stifterne af skiveskydningsforeningen menes at have været forvalter Mühlendorff, Chr. Wienecke, Carl Storr og Fleckenstein. Skiveskydningen foregik i de ældste tider på Holmegaards mose bag fabrikken ved Lunggrøften. Her var en skive anbragt i en stor vold af græstørv, og skydeafstanden var 100 alen. Skydeteltet bestod af 4 stolper med bræddetag over, og der var anbragt to lange bænke. Man sigtede dengang med anlæg. Det var nødvendigt alene af den grund, at riflerne man brugte, var meget svære af kalibre med sekskantede løb. Man støbte selv kuglerne, der var meget tykke og spidse. Dertil benyttedes både en kugleform og smeltespand. Først nogle år senere flyttede man skydebanen ud til Stenskov, hvor den blev moderniseret med bevægelig skive o.l. - Også riflerne var mere moderne, således behøvede man ikke at støbe kuglerne mere selv. Skydeafstanden var her 150 alen. Det var en stor folkefest, når man skulle til skiveskydning i Stenskov. Man havde kone og børn samt proviant til hele dagen. På pladsen ved skydebanen fandtes forskellige forlystelser og naturligvis et øltelt. ->»Urania« underholdt af og til med sit lødige repertoire, men jo mere man blæste, des mere måtte halsene skylles med det resultat, at træfsikkerheden ved skydningen viste en beklagelig nedadgående kurve, efterhånden som dagen skred frem. Når skydningen henad aften var endt, foregik hjemturen med musik-

ken foran. Af sikkerhedsmæssige grunde gik ruten hjemad altid ad landevejen gennem Fensmark, og jeg er vist ikke i uoverensstemmelse med sandheden, når jeg påstår, at hjemturen for enkelte af deltagerne blev dobbelt så lang som udturen på grund af en noget zig-zag forment gang, og mens man på turen ud til skoven fik en masse forskellige marcher, så indskrænkede »Urania«'s repertoire sig til den af alle kendte »regnevjersmarch«, den, som ethvert orkestermedlem kunne spille udenad.

Som tiden gik, fik man også interesse for fugleskydning, og årets fuglekonge blev, iført sit kongeskrud, afhentet med fuld musik på sin bopæl. Kongesymbolet var oprindelig en silkesnor, hvori der hang en fugl af metal. Desværre gik denne dekoration tabt ved en ildebrand i 1878, hvor kroen nedbrændte og med den det hus, hvor glasmager Hackel boede, og han var netop det års fuglekonge og indehaver af dekorationen. Så anskaffedes en ny dekoration, et sølvskilt, der blev anbragt på et bredt, grønt silkebånd. - Skydeforeningen blev på grund af mangel på ammunition i 1914 ophævet, men er senere opstået påny. - Også for børnene blev der arrangeret skydning ca. 1901, og de første år blev der skudt med bue og pil. Buen havde lukket løb, og man skød til en skive. Senere blev der for overskuddet fra en dilettantforestilling, som arbejderne arrangerede, købt en luftbøsse, som man skød med. Greven gav præmier til disse skydninger. De blev altid købt hos købmand Braae i Næstved. Værdien af dem kunne svinge mellem 1 krone og ned til 50 øre. Foreningen havde 10-12 medlemmer, og kontingentet var 10 øre mdl. Som leder af denne skydeforening stod Pontoppidan og glasværkets lærer.

På Holmegaards mose finde en hel del opgravninger, de såkaldte tørveskær, og et af de kendteste skær er Westphaler-

skæret, der sikkert erindres af enhver, der er født på Holmegaards Glasværk, men hvor mange kender oprindelsen til dette besynderlige navn? - Imidlertid forholder det sig således, at der i de ældste tider hvert år kom et hold tyske landarbejdere fra Westphalen hertil med deres formand Kramer, og de æltede tørv til henimod juli måned, hvor de så drog af sted igen med deres fortjeneste. Der fortælles af gamle arbejdere fra glasværket, at det var en sølsom oplevelse at høre disse tørvearbejdere hver aften, når de vendte hjem fra arbejdet på mosen. De kom nemlig altid syngende flerstemmigt i flok. Efter at de således gennem nogle år havde besøgt Holmegaards mose, tog danskerne deres metode for tørveskæring op, men endnu kaldes dette tørveskær for Westphalerskæret.

På samme måde som man anvendte westphalske tørvearbejdere på mosen, således brugte man gennem en årrække polske piger til at stakke (røgle) tørvene, når de skulle tørres. Også disse fremmede piger satte deres præg på livet under deres kampagne. Det var et meget særpræget, men smukt syn, disse polske piger fremviste, når de f.eks. om søndagen gik til den katolske kirke til messe. Så bar de deres fine, nystrøgne og spraglede hovedklæder, og alle havde smukt broderede lommelørklæder.

Fastelavnstiden var en tid, hvor man slog gækken løs. Den skik at slå katten af tønden kendte man ikke i de ældste tider af glasværkets historie. Den kom først senere, men fastelavnsmandag kom sædvanligvis en snes svenske karle fra herregården Holmegaard, og de var udklædte med al slags tingeltangel. Når de ankom, drog de lige ind på fabrikken og opførte sig så fjollet som muligt og erhvervede derved nogle småskillinger.

Ligeledes var det også tradition gennem nogle år, at en halv snes omrejsende tyskere kom til glasværket med deres lille

hornorkester. Dette gjorde stor lykke, for det var noget nyt for glasværkerne at høre fremmed musik. De kom som regel i middagspausen og begyndte at spille. Man flokkedes om dem, for dem kunne man tale med og forstå, og selvfølgelig blev det ikke til noget med arbejdet mere den dag på fabriken, ja man ignorerede selve inspektør Pontoppidans protest herimod. Der blev sendt bud til kroen efter et par kasser øl, og tyskerne spillede videre til stor glæde for beboerne. Resultatet blev naturligvis, at tyskerne drog derfra stærkt påvirkede, men dog med en lille ekstra fortjeneste i lommen.

Efter den tid fik fastelavsmandag et andet præg. Alt arbejde ophørte kl. 12, og mange af de voksne klædte sig ud og lavede løjer. Man havde i de ældste tider endvidere den skik at pynte et par vogne, og så drog man i slutten trop fra kroen til inspektørboligen og tilbage igen. Denne tradition holdt sig gennem en årrække og blev senere udvidet til at omfatte tønde-slagning, en begivenhed vi børn navnlig var meget interessere i, idet tønden traditionsmæssig indeholdt masser af boller og appelsiner til os + ½ fl. snaps til kattekongen. Vi stod spændt iagttagende slagets gang, og spændingen steg, efterhånden som tøndens modstandskraft lammedes, og kulminerede, når indholdet til slut brasede ned på jorden. I samme sekund styrtede hele børneflokket sig over det i vildt håndgemæng. På kroen holdtes bagefter fest, hvortil kun mænd havde adgang, og der blev serveret spegesild og smørrebrød, eller man fik glasværkerens »nationale« ret: Stegte kartofler med skrællen på og med snaps og øl. Det var nogle rigtige mandefester, hvor der fortaltes gode historier o.l., og hvor man præsenteredes for mange mærkelige indfald og idéer. Eksempelvis skal nævnes, at man engang havde fundet på den spøg at servere punchen i et dengang kendt og anvendt stykke emaillet

møbel, som man havde anskaffet i dagens anledning. - Disse fastelavnsfester udviklede sig i tidens løb til at blive de uforglemmelige maskerader, hvor tilstrømningen af publikum og maskerede optrædende var enorm. Det var skøjteløberforeningen, der stod for disse arrangementer, og hvad der blev fremvist af opfindsomhed med hensyn til dragter, trodser næsten enhver beskrivelse, både hvad udstyr og originalitet angår. Der var ofte lagt et meget stort og dygtigt arbejde i udfærdigelse af dragterne, bl.a. så man engang en elefant, der betjentes af to mænd indeni, og en anden gang præsenteredes man for en model af det dengang nye vandtårn o.s.v.

Jeg nævnte skøjteløberforeningen som arrangør af maskeraderne, men meningen med denne forening var selvfølgelig at afholde opvisninger med tilhørende kapløb på skøjter.

Man havde fra naturens side de mest ideelle betingelser for denne sports trivsel, nemlig moseskærene, og det var undertiden virkelig kunst, man fik at se, og blandt de dygtigste fra den tid fremhæves Gustav Wollbrandt, Chr. Wienicke, August Lennarzt og Kaffka. - Disse opvisninger foregik på den måde, at man lavede kapløb og kunstløb, og efter dette var der bal på isen til tonerne af »Urania«'s musik, ligesom der i en pause serveredes æbleskiver og punch, og når mørket faldt på, tændtes kulørte lygter rundt omkring på banen. Lederen af denne forening var forvalter Mühl-dorff.

Ved påsketid kunne vi børn glæde os til endnu en tradition, hvis oprindelse jeg ikke kan fastslå. Traditionen gik ud på, at forældrene dagen før påskedag kogte en del æg og farvede dem. - Påskemorgen kunne vi børn så kravle rundt under buskene i haven og finde æggene. Når dette var sket, vandrede vi alle ud til Fensmarkskoven, og vi samledes på den såkaldte

»rævebanke«, fra hvis top vi lod æggene trille ned. At æggene var totalt sønder-slåede betød intet. De spistes med god appetit og stor munterhed. Af det efterfølgende vil fremgå, at også andre ting spistes med appetit.

Oprindelig fik glasmagerne ikke deres løn i penge, men i naturalier: Korn, brændsel, uld o.s.v, men i 1873 gik man over til kontant løn. Til flere af arbejder-nes boliger hørte et udhus med plads til brændsel og i mange tilfælde også til en gris eller nogle høns. - Det var begiven-hedsrige dage, når man i oktober-no- vember skulle slagte. - Hvad man den- gang kunne få ud af slagtingen var helt utroligt. Her mærkede man igen den fremmedartede måde at fremstille pro- dukterne på. Lad mig nævne, at man lavede sylte og blodpølser både på tysk og dansk måde og endvidere spegepølser, leverpølser, medisterpølser og endelig en speciel tysk ret, som man med et for- danskent udtryk kaldte for svartsur (Schwarzsauer). Den bestod af blod, sve- sker, æbler, surt og sødt, lidt flæskekød og noget brusk af grisens ører. Alt frem- stilledes efter individuel smag. Man var jo nøje kendt med disse sager fra udlan- det.

Jeg erindrer også, med hvilken dygtig- hed og opfindsomhed man anvendte na- turens egne frembringelser f.eks. mælke- bølter, pastinakrod, skvalderkål og næl- der. Af disse ting lavede man dejlige sala- ter. Mindre kendt her i landet var nok retter som syltet kallun (ko-mave) eller kogt ko-yver. Disse to sidstnævnte retter var meget yndet især af ældre folk.

Dilettantkomedie har alle dage stået højt i kurs på Holmegaards Glasværk, og indenfor dette område er der sket en stor udvikling fra de mest primitive opførel- ser til de i vore dage af bladene anmeldte opførelser. Oprindelig var det i »Drama- tisk Forening« at man spillede lidt dilet- tantkomedie og fik samlet så stort et be-

løb, at man kunne erhverve et rigtigt lille teater med kulisser, scene og tæppe, og det var Carl Rehermann, August Hanni- bal, Georg Ebert og Zollfrank, der tog initiativet til dette skridt, og på dette tea- ter opførtes der hver vinter komedie. Blandt de stykker, der først opførtes, kan nævnes: »Abekatten«, »Store Bededags- aften«, »Intrigerne«, »Eventyr på Fodrej- sen«, »En nat i Roskilde« og »Soldaterlø- jer«, og blandt de første lokale skuespil- lere kan nævnes: Georg Ebert og frue, Aug. Hannibal og frue, Zollfrank, Vin- cens Petersen, Albert Carlsen og frue, fru Emma Stricker (født Fleckenstein). - Som maskinmester medvirkede sliber Ludvig Steffensen altid. Han blev senere afløst af sliber Chr. Pedersen (kaldet morbror). - Som ledsagende musik til komedierne var glasmager Lennarzt med sin klarinet. Senere, da de yngre kræfter trådte til, og udviklingen gik sin gang fik man Poul Hansens musik fra Næstved. Blandt de yngre skuespillere, som gjorde sig fordelagtig bemærket, skal nævnes glasmg. Ludv. Christensen, søstrene Dagny og Jenny Christiansen samt sliber Fr. Hansen, der også i den nyere tid vir- kede som en udmærket skuespiller.

For at få et begreb om den store udvik- ling, der har fundet sted indenfor denne art af fornøjelser, skal jeg eksempelvis oplyse, at Holmegaards Boldklub d. 19/11-1944 opførte et teaterstykke ved navn »Drømmens Bro«. Stykket, der havde ikke mindre end 10 medvirkende, fik sin uropførelse med en meget rosende offentlig omtale.

En ting som sporten har fra allerældste tid haft såvel de ældres som de yngres interesse, og denne gren af forlystelsesli- vet har også gennemgået en stor udvik- ling i løbet af årene. - Cyklesporten var vel den, der først blev drevet af glasvær- kets beboere. Vi skal helt tilbage til år 1892, hvor vi træffer på en decideret cyk- leklub for Holmegaards Glasværk. Den

fik navnet »Svalen« og den blev stiftet af glasmg. P. Nielsen, Sophus Hansen og sliber Ole Olsen. Da kun få ejede en cykel dengang, var medlemstallet kun på 10-12 stykker. Blandt dem var foruden de førstnævnte også Georg Wienicke, Bernh. Wendt, glasmg. Chr. Steffensen, Carl Rehermann o.fl. - Selv om man dengang kørte på faste ringe, blev der dog foranstaltet væddeløb til Faxe, St. Heddinge, Ringsted, Slagelse, Odense og flere steder, og også i Broksøgårdens have blev der ved et arrangement mellem inspektør Pontoppidan og daværende godsejer Post foranstaltet væddeløb. Men i 1894 startede Næstved Cykleklub, og dermed var det egentlig forbi med »Svalen«, idet man i Næstved havde anlagte cyklebaner, hvor man kørte tandem og enkeltmandscykler. Her deltog med stor hæder glasmg. Sophus Hansen, der blev berømt over det ganske land for sine præstationer. Han blev bl.a. vinder over den tids mester Th. Ellegaard og kastede derved glans over cyklesporten og glasværkets navn.

Blandt alle sportsgrene var fodbold dog den, der gennem tiderne samlede mest interesse. Det var fra gymnastikforeningen, at man i 1904 grundlagde Boldklubben, hvis første leder var daværende lærer Jørgensen. Blandt de første spillere var navne som English, Wolffbrandt, Lennartz, Carl Jensen, Jens Mortensen (første formand), Fr. Hansen, Bernh. Wendt, Frantz og Fritz Weidinger og Vincents Petersen.

Man havde ikke sat sig særlig godt ind i spillets gang eller teknik, og det første hold øvede sig derfor i største hemmelighed ude på »Djævløen« (del af mosen), hvor Mühlendorff serverede cognac. Senere flyttede man ned på engen foran Fensmarkskoven. Man var meget uensartet påklædt, hvad der medførte flere dramatiske situationer, således holdt English op, fordi han stødte sin tå, han havde

nemlig kludesko på. Den næste, der holdt op, var Vincents Petersen fordi han blev sparket af Fr. Hansens fedtelædersstøvler. Endvidere holdt Bernh. Wendt op, fordi han fik knækket skyggen på sin kasket. Som man ser, fik man ikke meget tid til at tage hensyn til sine medspilleres ve og vel, men værst må det dog have været ved de første kampe mod andre klubber. Således beretter en af veteranerne fra Holmegård Boldklub, at han ved en kamp i Karrebæksminde oplevede, at holdets målmand fik en lussing, fordi han havde ladet en bold gå i mål. Samme veteran beretter videre om en drabelig kamp, der fandt sted i landsbyen Herlufmagle. Her vandt glasværket med 34 mål mod 0, og det tilføjes, at den værste modstander på holdet fra Herlufmagle var en gedebuk, der havde revet sig løs og var kommet ind på banen. Den deltog i kampen med kolossalt mod og styrke, men formåede alligevel ikke at hindre det store nederlag for Herlufmagle.

Når man dengang havde afsluttet en kamp, så var det kutyme, at man om aftenen samledes til fællesspisning mellem klubberne.

Da man i nogle år havde spillet fodbold på engen, ønskede man en bedre egnet plads at spille på, og derfor tog Mühlendorff over til greven og talte med ham om sagen med det resultat, at greven stillede pladsen ved inspektørboligen til rådighed som sportsplads. Denne plads er senere nedlagt og bebygget, da man fik et nyt stadion i Fensmark.

Fodboldklubben på Holmegaards Glasværk var i årene 1917-1922 så velspillende, at man fra købstadsklubbernes side opfordrede den til at indmelde sig i deres union, hvad man nægtede ud fra den betragtning, at det her drejede sig om en landsbyklub. - Fra den tid skal nævnes tre af de mest kendte spillere nemlig venstre back Carl Wiegand, højre back Fritz

Weidinger og målmand Helge Hannibal. Endnu 40 år efter vor bemærkelsesværdige optræden er jeg blevet mindet om denne trio af en yngre mand, der dengang endnu var et barn.

At også litteraturen havde en skare af interesserede, ser man, når man erfarer, at der den 27/4 1889 af inspektør Pontoppidan kunne anlægges et bibliotek og starte en læseforening med 54 medlemmer til at begynde med. For et ringe kontingent kunne man her få adgang til at låne bøger fra det bibliotek, som daværende greve Danneskiold-Samsøe delvis havde skænket, og som indeholdt 1035 bind. Samtidig oprettede man de såkaldte vandremapper indeholdende ugeblade o.l., som cirkulerede blandt medlemmerne. Blandt de, der gjorde et stort arbejde her for denne sag, skal omtales foreningens sekretær ekspeditør Thomsen og forvalter Georg Ebert. Foreningens opgave har øjensynligt ikke alene bestået i at tilfredsstille medlemmernes læselyst. Når man læser foreningens forhandlingsprotokol, så fremgår det heraf, at foreningen har arrangeret adskillige skovture, grundlovsfester, foredrag o.l. -I 1940 blev biblioteket skænket til Fensmark folkebibliotek.

En stor begivenhed var det for Fensmark sogn og særlig for glasværkets beboere, da man i 1920 afslørede en mindesten for digteren Christian Winther udenfor Fensmark præstegård, hvor han blev født 29/7 1796.

Festlighederne var meget stort anlagt med talere af forskellige personligheder, bl.a. af professor Vilh. Andersen. Vi fra ungdommens side var da også godt repræsenteret, idet et hold på 12 deltagere havde indstuderet nogle gamle danske folkedanse, som blev udført i folkedragter. Selve stenen var slæbt til Fensmark fra Holmegaards mose med megen møjle og besvær. På festdagen var samlet en masse tilskuere, og efter afsløringen gik

hele forsamlingen ud til Fensmarkskov. En blomstersmykket vogn med glade, unge piger iført folkedragter var med i toget, og foran toget gik to violinspillende musikanter. På festpladsen var opstillet en talerstol, og da talerne var overstået, gik folkedanserne i gang med deres optræden på en dertil indrettet estrade. Det var en meget festlig og uforglemmelig dag for hele sognet.

Tilværelsen for os børn var dog ikke blot leg. Vi kunne også udvise visse former for energi og tjene en ekstra skilling til feriebrug. Vi kunne bl.a. være med til at røgle tørv på mosen. Så måtte vi tidligt op om morgenen og kom ofte ud på mosen, mens nattetågen lå over tørvene.

Men også på anden måde havde vi chance for at tjene lidt ekstra. Det var navnlig på regnvejrsdage, hvor vi søgte ind i hytten, at vi gav os af med at skære halmstrå. Glasmagerne benyttede i en vis udstrækning forme af træ, og når det glødende glas kom ned i formen, måtte man sikre sig, at glasset kunne rotere under opblæsningen. Dette kunne gøres ved, at man anbragte et halmstrå i formen umiddelbart før denne lukkedes. Strået blev til aske, og formen blev derved glat. Der måtte naturligvis ikke være »knæ« på strået. Det blev nøje kontrolleret af hyttemesteren. Så vidt jeg erindrer, fik man 25 øre pr. fyldt glas.

Jeg nærmer mig nu afslutningen af min beretning om livet på Holmegaards Glasværk fra omkring århundredskiftet, men forinden stiller jeg mig selv det spørgsmål: Hvad blev der af de ældre indvandrede udlændinge og deres efterkommere? - Dette kan vel også i nogen grad forklares.

Når man studerer beretninger fra det 14. årh. om glasarbejdernes liv og tilværelse, navnlig i Tyskland, så fremgår det heraf, at disse mennesker egentlig førte en omflakkende tilværelse, idet de måtte indrette sig efter, hvor man kunne få be-

skæftigelse i sit fag. Det hændte ofte, at glashytterne måtte lukke, når der ikke fandtes mere brændsel til ovnene. Derfor var de henviste til at rejse rundt til forskellige pladser, hvor man kunne få arbejde.

Forholdene var anderledes stabile på Holmegaards Glasværk som følge af den store mængde af tørv. Man kunne her med større tryk se fremtiden i møde. Derfor hørte det til sjældenhederne, dersom en glasmager forlod stedet. Som regel fulgte sønnerne i fædrenes fodspor og blev glasmagere eller glasslibere. - Dette ændredes noget i tiden omkring 1910-1915, idet en del glasarbejdere ønskede at

give deres børn en bedre skoleuddannelse og på denne måde åbne muligheder for dem til at leve deres liv i andre baner, og døtrene blev jo ofte gift med »udenbys« mænd. Disse forhold gjorde sig gældende for f.eks. navne som: Rehermann, Zollfrank, Ebert, Hannibal, Wollbrandt, Weidinger, Lennartz o.fl.

Litteratur:

Mogens Schlüter: Glashåndværk i Danmark 1979.

Mogens Schlüter og Gunnar Buchwald: Kastrup og Holmegaards Glasværker 1825-1975.

Kirstines Minde Mølle i Dysted

Af A. Strange Nielsen

I 1893 flyttede væveren *Niels Hansen* fra Tårnmark i Kongsted sogn til Dysted i Toksværd sogn. Her købte han ejendommen matr. nr. 5-b af Dysted med 15 tdr. land jord. Familien bestod af væveren, hans kone *Ane Kirstine* og sønnen *Niels*, som var eneste barn. Drengens fulde navn var *Niels Felix Hansen*, og han var født i Tårnmark d. 27. juli 1884. Han kom til at gå i Dysted skole hos den kendte grundtvigske lærer *Karl H. N. Vinther*, og selv om denne nærmede sig sin afgang som lærer, var han stadig en kraftfuld personlighed, som prægede sine elever for livet. Dette blev også tilfældet for *Niels Felix Hansens* vedkommende. Det opladte og lyse sind og den vågne medleven i alle vigtige spørgsmål parret med stor flid og nøjsomhed var den ballast han havde fået med sig fra barndommens skole. ¹⁾

I 1909 overtog han sit barndomshjem. Det var bygget i 1806 og var ikke længere tidssvarende. Derfor opførte han nyt stuehus og udbygninger. Under byggeriet lagde *Niels Felix Hansen* et rør fra haven under gulvet til et rum bag ved kakkellovnen, så der altid kunne strømme frisk luft ind.

Han havde sparet penge sammen til at bygge for, og byggeriet var planlagt allerede året i forvejen. Men så skete katastrofen. Justitsminister *P. A. Alberti*

meldte sig selv til politiet for bedrageri, og Bondestandens Sparekasse krakkede. Dermed mistede *Niels Felix Hansen* de 5.000 kr., han havde stående på sin sparekassebog. Dog nød han den tillid, at han kunne låne de 2.400 kr., som »Murer Hans« og hans fader murerm. *Ole Hansen* fra Søledsvej i Toksværd skulle have for at opføre huset. Det stod færdigt i 1909 og er stadig et godt hus.

I 1915 giftede *Niels Felix Hansen* sig med *Anna Karoline*, f. *Nielsen*. Straks derefter blev han indkaldt til at gøre tjeneste ved sikringsstyrken (1. verdenskrig). Det blev en trang tid for det nystiftede hjem. Der var ingen hjælp at få til bedriften og næsten ingen indtægter. Den unge kone måtte gøre alt arbejde og dertil spinke og spare på alle leder og kanter. Det var utænkeligt at søge offentlig støtte fra fattigvæsen og hjælpekasse, så hellere undvære i det daglige. ¹⁾

Så snart *Niels Felix Hansen* kom hjem fra soldatertjenesten, tog han energisk fat på at rette op på det forsømte, og der kom orden og drift på ejendommen. For at supplere indtægterne dyrkede han havesager, som han afsatte både i Næstved og Haslev. Imidlertid indså han, at hele bedriften ville være tjent med at få indført maskinkraft. Den elektriske strøm var så småt begyndt at vinde indpas på landet, og *Niels Felix Hansen* forsøgte at

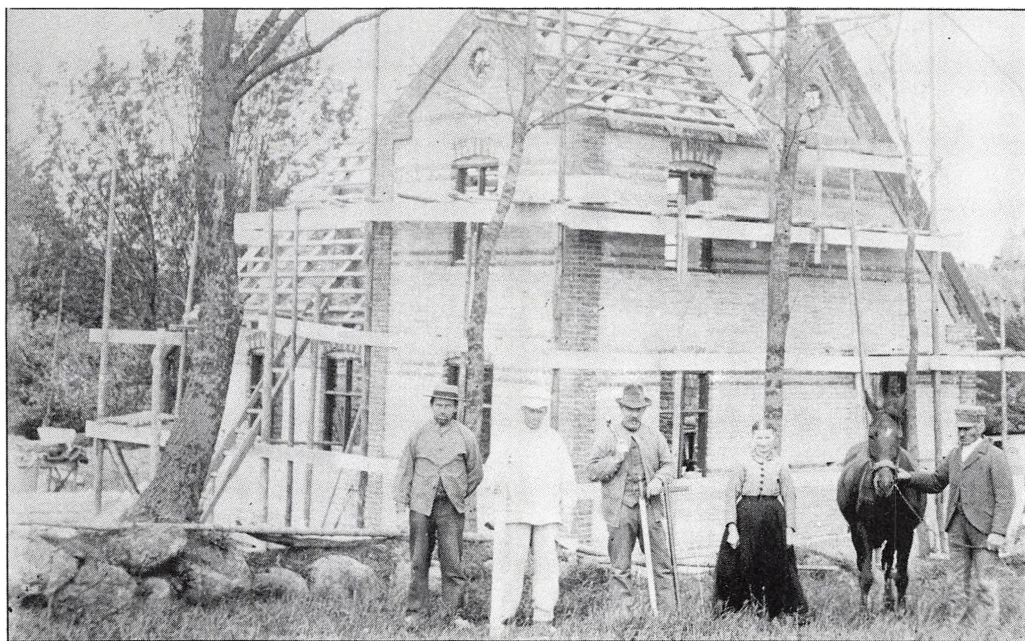
få de andre landbrugere på stedet med til at bekoste fremføringen af elektricitet, men det lykkedes ikke. Så måtte han klare sig selv. Han vidste jo, at vindkraften havde stået sin prøve, og at *Poul la Cour* på Askov Højskole havde udviklet en ny mølletype, vindmotoren, beregnet til den enkelte landbrugsbedrift.

Det var et sådant mølleværk, Niels Felix Hansen nu ønskede at anskaffe sig. Han havde nemlig indset, at ejendommens beliggenhed på højdedraget ca. 80 m over havet var ideel for placeringen af en sådan mølle. Han tog derfor rundt til forskellige udstillinger, hvor arbejdende vindmotorer blev demonstreret. På en sådan udstilling i Fuglebjerg traf han maskinfabrikant *P. K. Jeppesen* fra Næstved, og denne tilbød da at bygge ham en vindmotor, når han blot kunne skaffe penge til indkøb af det fornødne jern. ¹⁾

Ved aftalen om leveringen af vindmo-

toren forbeholdt fabrikanten sig ret til at lade den færdige mølle opstille på den forestående landsudstilling i Næstved i 1920, forinden den blev leveret til Dysted.

Det store sjællandske fællesskue skulle nemlig afholdes i Næstved d. 8.-9. juli 1920 på dyrskuepladsen ved Vordingborgvej, ²⁾ og det kunne betyde noget for fabrikanten at få vindmotoren præsenteret for landmændene fra mange egne. For at være sikker på, at møllen blev godt forankret, lod *P. K. Jeppesen* nedgrave et fundament af svære bjælker, og det var godt, han gjorde det, for det blæste stærkt begge udstillingsdage. Til gengæld snurrede møllevingerne, så det var en lyst, og møllen præsterede sin fulde formåen. Den trak et selvrensende tærskværk, som var lavet af en fabrikant i Frederikssund, og som ved udstillingens afslutning blev købt af Niels Felix Han-

Rejsegilde 1909. Fra venstre Niels Felix Hansen, murer Hans Erik Hansen, dennes fader murerm. Ole Hansen, Niels Felix Hansens forældre Ane Kirstine og Niels Hansen med hesten »Lotte«.

sen. Udstillingen besøgte den første dag af 5-6.000 gæster og den anden dag af ca. 15.000. ²⁾

Den foregående vinter var Niels Felix Hansen gået i gang med sin del af arbejdet. Han havde udgravet grunden og brækket kampesten op af sin mark, og da frosten kom og gjorde kanterne på udgravningen tilstrækkeligt faste, blev grundstenene væltet ned. Alt var således parat til, at møllen kunne rejses. Tærskværket blev installeret, og man var klar til den forestående høst. Et par år efter forøgedes maskineriet med en halmpræser. ¹⁾

Ikke alene kunne Felix Hansen nu male til eget forbrug, men også for nogle af egnens bønder. Da anden verdenskrig skabte mangel på mel, og det blev rationeret, fik både bagerier og private malet mel her, men det tav man stille med, for det var jo ulovligt. Krigen var også den direkte årsag til, at der blev installeret en jævnstrøms dynamo, som forsynede beboelse og bedrift med elektricitet.

Niels Felix Hansen var selv noget af en opfinder. Han konstruerede en langhalmsmaskine, som blev trukket af mølleværket, en maskine, som Nationalmuseets mølle-expert, ingeniør *Anders Jespersen* aldrig før havde set magen til. ³⁾

Uden forbindelse med mølleværket konstruerede Niels Felix Hansen i 1924 et selvfodringsapparat til fodring af køer, grise og høns. Det blev vist på udstilling i Næstved og set af over 2.000 mennesker. Det var i brug til 1964. I 1960 overdrog Niels Felix Hansen ejendom og mølle til sin søn *Karl Felix Hansen* og hustru *Hilleborg*.

Det var på foranledning af undertegnede, at Nationalmuseet første gang besøgte møllen i februar 1963 ved ingeniør An-

→
*Niels Felix Hansen, fo. 1964. Foto: Inge-
niør Anders Jespersen.*

ders Jespersen, og dette satte gang i bestræbelserne for at få den fredet.

Netop som dette syntes at skulle lykkes, indtraf den voldsomme oktoberstorm i 1967, og møllen blæste ned. Alligevel arbejdedes der videre med sagen, og P. K. Jeppesen & Søns maskinfabrik, hvorfra i sin tid var leveret, tilbød at istandsætte møllen igen for 14.500 kr., hvilket var et særdeles favorabelt tilbud. Men Nationalmuseet tøvede med at slå til og måtte rykkes gang på gang, mens sagen trak i langdrag. Arbejdet kom endeligt i gang, blev afbrudt og kom i gang igen. Holmegård kommune og Storstrøms amt trådte til, og da møllen stod færdig, var prisen steget til 60.000 kr. I løbet af 11 år lykkedes det at blive færdig. Møllen Imens skrev aviserne om »sjusk og klodsethed« fra Nationalmuseets side.⁴⁾

Det var en stor dag for Karl Felix Hansen, da han d. 11. november 1978 kunne byde velkommen til repræsentanterne for Nationalmuseets Mølleudvalg, ca. 25 medlemmer af selskabet »Danske møllers venner«, repræsentanter for amt og kommune og til naboer og gode venner. Den restaurerede mølle blev derefter overdraget til Karl Felix Hansen og heldigvis var vinden så venlig at blæse tilstrækkeligt til, at møllen kunne sættes i gang. Festligheden sluttede inde i stuerne hos det gæstfrie værtspar, hvor flere deltagere havde ordet for at ønske til lykke

med ibrugtagningen af møllen - den eneste fredede vindmotor på Sjælland.⁵⁾

Endnu i 1981 er det gamle tærskværk fra 1920 og den enestående langhalmsmaskine i brugbar stand, og mølleværket fungerer stadig upåklageligt. Ind imellem kommer der interesserede gæster, der har lyst til at se møllen i funktion, og de får altid en venlig modtagelse.

Da tanken om at lade møllen frede var afklaret, formåede undertegnede den da 80-årige Niels Felix Hansen til at skrive en beretning om møllen. På dette tidspunkt kneb det en hel del med synet, men energien fra ungdommens dage var ikke forbi, og beskrivelsen blev klaret. Inden vi bringer dens ordlyd, skal det nævnes, at Felix Hansen navngav møllen og ejendommen »Kirstines Minde« efter sin moder Ane Kirstine Hansdatter.

Det skal også nævnes, at Niels Felix Hansen, som den oplyste mand han var, ivrigt deltog i forenings- og oplysningsarbejdet i sognet og var med til at skabe sammenhold om det. Det gælder Dysted Brugsforening, Toksværd sygekasse, Afholdtsforening, Foredragsforening, folkelige møder og kirkens gudstjenester. Han var flittig til at låne bøger og kunne selv skrive digte.

Idet vi bringer hans egenhændige beretning om »Kirstines Minde Mølle«, skal det tilføjes, at manuskriptet har fået en let tilretning.⁷⁾

Kirstines Minde Mølle oplysning om min vindmotor 25.-1.-1964

Vindmotoren er lavet af dens opfinder *Jeppesen*, hans fabrik ligger i Næstved på Farimagsvej, ejes nu af hans sønnesøn og hedder »P. K. Jeppesen og søn«. Han er død for mange år siden. Jeppesen faldt

engang ned fra en vindmotor, men blev dog rask og en gammel mand, der arbejdede til det sidste.⁸⁾

Jeg købte vindmotoren for 3.500 kr. Jeg gav ham lov til at udstille den på

Maskinfabrikant P. K. Jeppesen, Fari-magsvej, Næstved (1855-1944).

Næstved-Landbrugsudstillingen 1920. Der var 3.000 mennesker for at se den stå nede på jorden og gå i 2 dage. Den trak et selvrensende tærskværk med presser. Der var flere motor-tærskværker udstillet. Ved uheld gik de i stå. Jeppesen var glad for, at hans gik så godt hele tiden.

Så blev den kørt her hjem og opstillet af tømrermester *Bendsen* hans nabo. Det varede 3 uger. En 10 alens bjælke blev stillet op på huset med tov og taljer, der var fastgjort i jorden 50 meter inde på marken. Så sad jeg oppe imod stativerne og møllehatten og gjorde dem fast med bolte. Til sidst blev vingerne hejst op og pladerne sat på og krøjevingerne, der holder møllen i vind. Der står endnu Jeppesens navn på. Pladerne har min søn Karl Hansen fornyet for 10 år siden. På den ene vinge brugte han eternit, og de holder som ny, og så har han givet den stålhud over det hele. Træstolperne er af finsk fyr 9 x 9 tommer. Da møllen var færdig støbtes grunden en kvadratmeter i jorden med indstøbt anker, som skrues fast på benene. Et rør op til hatten indstiller vingerne ved lodder på en stang. Man kan således stå på loen og indstille

den til forskellige kræfter, f.eks. til slibesten og til 36 tommers kværnen. For mange år siden gik den store julestorm over landet. Vindmotoren gik i 3 nætter og dage og malede 3 sække mel. Stormen rystede den ikke, for den regulerede sig selv for hvert vindstød.

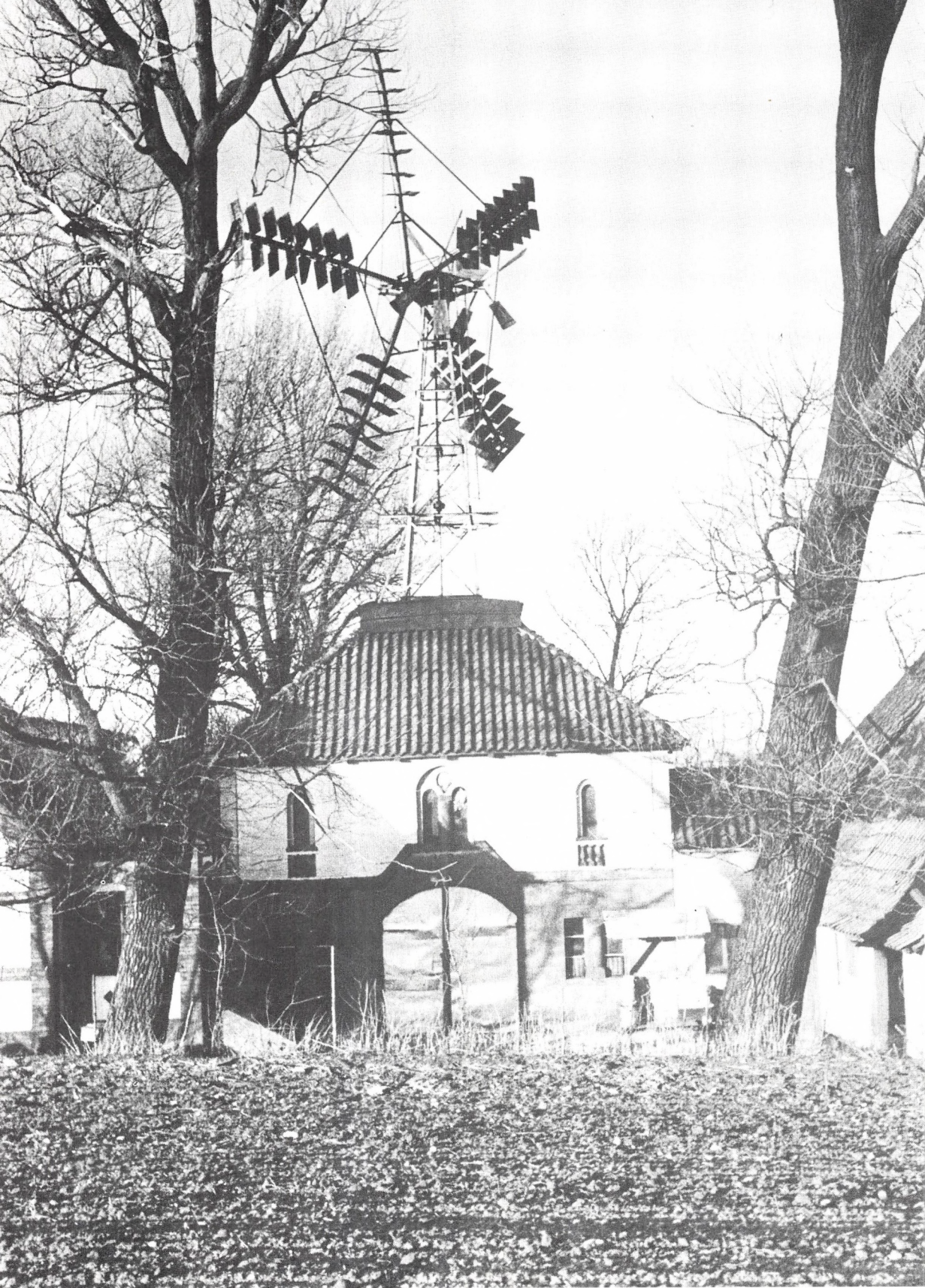
Det første år malede jeg for 10 naboer og 50 tdr. sæd til én gård. Jeg savede brænde og lægter, jeg lavede langhalm og havde en kagebrækker i brug. I alt 20.000 pund foderblanding til naboerne og mig selv. Der er magasin til 100 tdr., som møllen selv hejser op. Under krigen i 6 år lavede den elektricitet til lys. Nu er vi med i elektricitetsværket (SEAS) til rugemaskiner, frysebox, komfurer og varmeovne. Men møllen vil jeg ikke undvære; til at tærske, male og skære hakkelse er den nr. 1.

Reparere møllen kan sønnesønnen af Jeppesen, men hidindtil har min søn selv lavet plader til vingerne, og stativet er rustfrit af stålhud, så vi ville gerne have den bevaret til vejledning for kommende slægter. Det er jo en kendsgerning, at den har holdt sig ubeskadiget i de mange år. Den har også hjulpet naboerne med maling, når elektriciteten har svigtet.

Vindmotorer er også en pryd for landskabet. Det er et savn, når vi nu ser ud over landet, at vindmotorerne er væk. Her i Dysted var foruden vor: Vesterholm, Fruenshøj, Gambakkegård, Kjeld Ravn Niensens gård, Enghavegård. I Toksværd desuden Bønnemosegård og maskinværkstedet på Søledsvej, som havde vindrose.

Jeg husker, at der i 1921 kom en gammel mand, der havde været 30 år i Amerika og bad, om han måtte gå op i møllehatten og se landskabet, for han var født i Ekkodalen. Han sad en hel time deroppe og så i kikkert ud over sit gamle land.

Billedet side 70 viser den istandsatte Kirstines mølle ved genindvielsen 1978. Foto: Ingeniør Anders Jespersen.

-Set fra vindmotoren er vort land fladt, vi ser ud over Smålandshavet til Lolland m.m.:

»Vor barndoms leg i den spirende vår bliver vore drømme i ungdoms sommer, vil vokse til dåd i manddoms år og sætte sit spor i tiden, der kommer«

Vor barndoms leg var ikke med legetøj til 100 kr. Fars løn var 65 øre daglig. Vi lavede selv vores legetøj: Vindmøller, vandmøller, vogne, både og byggede huse. Der var ingen boligmangel i gamle dage. Nu er husmandshuse i 10.000-vis forsvundet som »tak« for, at beboerne har gjort arbejdet på gårdene i 150 år. Kunne man bare hugge årstallene i en sten, der ligger på ruinerne, til minde om, at her har engang boet lykkelige mennesker.

Stubmøllerne på marken er også væk, vort samfund står på så svage fødder, at når den sidste mølle og vandmølle er forsvundet, glider vort samfund 1.000 år tilbage ved en katastrofe, og menneskene må begynde forfra.

De få møller, der er igen, må det blive samfundets pligt at værne om, så de er i brug til alle tider. Det vil kun koste en lille kapital i sammenligning med, hvad samfundet bruger til andre formål. Her i sognet er kun Nr. Tvede mølle tilbage.

Hovkrogsmøllen samt Boserup vind- og vandmølle er nedlagt.

Kornet blev malet på de gamle møller. De lavede også mel og gryn. Under sidste verdenskrig lavede jeg mel og gryn til husbehov. Det viser jo, at møllen kan være en god hjælper i nødens tid.

Vindmotorens opfinder var en hædersmand til fingerspidserne. Derfor var skriftlige garantier ikke nødvendige. Møllen er yderligere en 30 fods, og jeg betalte kun for en 28 fods, men han ville være sikker på, at den altid kunne trække.

Møllen er overgået til min søn Karl Felix Hansen, Dysted, pr. Brandelev.

Noter og kildehenvisninger:

¹⁾ Samling på 21 breve 1962-68 fra Niels Felix Hansen til skoleinspektør A. Strange Nielsen. Brevene opbevares i Næstved by- og egnshistoriske Arkiv.

²⁾ Næstved Tidende for 8.-9.-10. juli 1920.

³⁾ Næstved Tidende for 28. februar 1976.

⁴⁾ Næstved Tidende for 7. november 1978.

⁵⁾ Næstved Tidende for 11. november 1978.

⁶⁾ Meddelt af møllens ejer Karl Felix Hansen.

⁷⁾ Stilehæfte med Niels Felix Hansens beretning om vindmotoren. Opbevares i Næstved by- og egnshistoriske Arkiv.

Hans Pedersen, Engelholm

Af fhv. skoleinspektør Axel P. Jensen, Haarlev.

Da lærer P. Jensen, Snesere, for godt 100 år siden var i gang med at skrive sin udmærkede bog om Snesere sogns historie, var det ham ikke muligt at finde, hvor opretteren af Engelholm gods var født. Der var flere muligheder: Blangslev, St. Røttinge, Nr. Smidstrup, Risby m.m., men ingen af dem kunne bevises.

Der har i min familie været tradition for, at min tip-tip-tip-oldemor, Anne Pedersdatter, der var gift med gmd. Jens Nielsen, Blangsbjerggaard i Blangslev, var søster til Hans Pedersen, Engelholm, og derfor har spørgsmålet altid interesseret mig, men heller ikke hendes herkomst kunne jeg med sikkerhed finde frem til.

Som det så tit går i slægtsforskning, kom en tilfældighed mig til hjælp. Da jeg i 1981 i andet øjemed var ved at gennemgå Gaunø Gods' Fæsteprotokol 1720-1814, stødte jeg på følgende:

»1794 Jørgen Jensen, Landsoldat og Ungkarl, i Lov, 32 Aar gammel, fæster Gaard efter sin Broder Jens Jensen, der efter nogen betænkning og given Tilladelse er flyttet til sin Faders Broder, Hr. Pedersens Gods i Baarse«.

Jens Jensen havde i 1779 fæstet den gård i Lov, »som Hans Fader Jens Pedersen forhen havde haft i Fæste, og

Moderen som Enke efter hans Død har besiddet indtil nu«. Det nævnes samtidig, at han var uegnet til Hans Majestæte tjeneste, altså på en eller anden måde invalideret.

Her var altså et fingerpeg om Hans Pedersens familie, der måske kunne give resultat.

Jens Pedersen, gmd. i Lov, døde i 1785 og blev begravet med ligprædiken 25. april, 61 år gl. Han havde efter fæsteprotokollen siden 1758 haft gården matr. nr. 2 i Lov i fæste efter en Mogens Nielsen, der på grund af armod og vanmagt måtte fratræde den.

Jens Pedersen skulle altså være født 1724, og i Hammer Kirkebog findes:

»1724 Dom. 4 post Epiphanes (30/1) Døbt Peder Jensens Barn i Forup og kaldet *Jens*, Baaren af Anna Andrisdatter, Faddere Peder Andrisen, Morten Jensen, Christen Ifversen, Anna Søfrensdatter og Maren«.

Jens Niensens hustru Anne fra Blangsbjerggaard døde 1887 og blev begravet med ligprædiken 17. juni, 65 år gl. altså skulle hun være født 1722. I Hammer kirkebog findes også:

»1722 Søndag efter Midfaste (22/3) Bleff Peder Jensens Barn i Forup døbt og kaldet *Anne*, Baaren af Mette Christens.

Faddere, Hans Mortensen, Peder Andersen, Jens Hansen, Anna Andersdatter og Sofie Peder Andersens«.

Faderen til disse børn var fæstør af Gården matr. nr. 3 i Faarup, nu kaldet Paabjerggaard, fra 1721 til sin død 1743. Muligvis er han født i Faarup, men da Hammer kirkebog er ulæselig fra 1689 til 1710, kan det ikke konstateres. Vi træffer ham første gang 1721, 1. søn. efter trinitatis (6/7), da han bliver viet til Maren Andersdatter, ogsaa fra Faarup. Af deres børn nævnes i Hammer kirkebog:

1. *Anne*, døbt 22/3 1722. Hun blev 8/5 1743 troløvet med Jens Nielsen, Blangsbjerggaard, som han netop havde overtaget efter Peder Hansen (Se »En bondes triste lod«, i bogen om Hammer og Torup).
2. *Jens*, døbt 30/1 1724. Fæstede 1758 en gaard i Lov, død 1785, 61 år.
3. *Mette*, døbt 7/4 1726.
4. *Peder*, døbt 14/4 1727 (2. påskedag), begr. s.å. 24/8.
5. *Peder*, døbt 31/10 1728.
6. *Hans* skal være født 1734, men findes ikke i kirkebogen, da denne ikke er ført fra 1. januar 1734 til trinitatis.
7. *Niels*, døbt 22/12 1737.

Peder Jensen blev begravet 5. januar 1743. Hans enke, Maren Andersdatter bad så mindelig regimentsskriveren om lov til at blive siddende på gården, da hun ville prøve på at finde en ny mand,

der kunne overtage fæstet på gården. Det lykkedes hende imidlertid ikke, hvad enten nu gården har været for forfalden, eller Maren ikke har været tiltrækkende nok. Gården forfaldt mere og mere, og restancerne blev større, og så blev Maren Andersdatter sat ud ved Dom 1745. Hvor hun blev af, vides ikke.

Den lille Hans var på det tidspunkt 11 år og blev sendt ud at tjene på en af Skivbygårdene, hvorfra han et par år senere flygtede til København og kom i slagterlære. Hans videre skæbne har P. Jensen fortalt indgående om.

Forbindelsen mellem de 2 søskende Anne og Jens ses tydelig, ved at der til de fleste af Jens Pedersens børn er repræsentanter fra gården i Blanglev som faddere, og Anne er gudmoder til Jørgen 1763 og søsteren Mette 1765. Desuden er Jens Pedersens kone gudmoder til Anne og Jens Niensens yngste barn, Maren 1764, som døde 1773, 9½ gammel.

Selv om det ikke er muligt at finde Hans Pedersens dåbsdag og -år i Hammers kirkebog, mener jeg det tilstrækkelig bevist gennem slægtsforbindelserne, at han er født på Påkærgaard i Faarup, 1734 som søn af gmd. Peder Jensen og hustru Maren Andersdatter.

Kilder:

Gaunø Gods' Fæsteprotokol 1720-1814
Hammer kirkebog
Vordingborg Rytterdistrikts regnskaber 1743-45
P. Jensen: Optegnelser om Snesere sogn 1883.

Litteratur om Præstø amt 1981

A. Strange Nielsen

Amtets historie i almindelighed

Stednavne:

Gyldendals Forlag har udsendt en særdeles praktisk håndbog, nemlig »*Dansk stednavneleksikon - øerne øst for Storebælt*«, skrevet af magister *Bent Jørgensen*, Institut for Navneforskning. Bogen indledes med en klar orientering om udtaleregler, almene for- og efterled i stednavne, samt en litteraturvejledning. Derefter følger det egentlige leksikon, hvor stednavnene er ordnet alfabetisk. Heri finder vi navne på købstæder (undtagen Præstø), landsbyer, herregårde, højdepunkter, søer, vandløb og farvande. Bogen er illustreret med mange kortskitser, som indgår i forklaringen af bestemte navne. Ved hvert navn er det angivet, hvad det betyder (oprindelse) samt året for dets ældst kendte skriveform.

Stettingergods:

Det er betegnelsen for en slags keramik fra Pommeren, håndværksarbejde, som er kommet med skib til Danmark i 1700 og 1800-årene. I Pommeren er denne fremstilling og samlingerne deraf gået til grunde under sidste verdenskrig. Det er keramikeren i Bakkebølle *Anker Nørregaards* store fortjeneste, at han har opsporet og kortlagt, hvad der findes af Stettingergods i Danmark. Han præsenterer det for os i sin nye bog »*Stettingergods, en pommersk kulturarv*« (Forlaget Rhodos). Det kan ikke undre, at hovedparten af de bevarede danske genstande findes i Sydøstdanmark. Bogen er udstyret med et væld af billeder, tildels i farver. I det gamle Præstø amt er der registreret Stettingergods i museerne i Stege og Vordingborg samt hos private samlere, ialt 39 stk. Endnu meget mere ligger sagtens upåagtet rundt om i private hjem.

Malerkunst:

Kunsthistorikeren *Claus M. Smidt* skrev i Præstø amts Historisk Samfunds Årbog 1981 sin charmerende »*Sjølunds fagre sletter*«, der fortæller om, hvordan især guldalderens malere lod sig inspirere til at skildre det dejlige Sydsjælland. Denne artikel er nu udgivet som selvstændig publikation.

Øerne i Præstø amt:

I forlaget Gyldendals serie »*Livet på øerne*« af forfatteren *Erik Aalbæk Jensen* er første bind nu udkommet. Halvdelen af stoffet er om Bornholm, den anden halvdel om øerne i Storstrømmen. Det vil sige øerne Møn, Nyord, Langø, Tærø, Bogø og Farø. Masnedø må således noteres som en mangel. Mødet med øerne er fortællingen om dem, som de er i dag, deres vilkår på godt og ondt og deres kamp for at overleve. Det er mødet med de mennesker, der bor på øerne, og som kan fortælle om deres tilværelse som øboer. Dette billede fuldstændiggøres ved, at både indfødte og tilflyttere kommer til orde. Det er en vigtig ting, at den nutidige situation på øerne dermed er kortlagt.

Midt på Sjælland:

Dette er titlen på De samvirkende danske Turistforeninger årbog 1981. I omtalen af seværdige steder når beskrivelserne også mod syd til Holmegårdsmosen, Herlufmagle og til Susåens nedre løb.

Kunstværker i Præstø amt:

Det er nu ikke hele amtet, for Stevns og Møn er ikke med i den kunstvejviser, som forlaget Hamlet har udsendt som bd. 5 i en 10-bindsserie om hele Danmark. Dette bind har titlen »*Med Broby på Vest- og Sydsjælland - fra Kalundborg til Vordingborg*«. Det er forfattet af

kunsthistorikeren *Broby Johansen*, som opregner og beskriver, hvad der er seværdigt af oldtidsminder, bygninger og disses udsmykninger. Endvidere malerier, skulpturer, mindesten, museer og samlinger, historiske og naturskønne steder. Et alfabetisk ordnet leksikon over de bemærkelsesværdige lokaliteter efterfølges af en række kortfattede, kunsthistoriske og orienterende artikler om de enkelte seværdigheder, ledsaget af oversigtskort og en overdådighed af billeder.

Kommunalarkiver:

Landsarkivet for Sjælland har efterhånden fået adskillige nedlagte kommuners arkivsager til opbevaring. Så snart sagerne er afhentet, bliver de gennemgået, ordnet og evt. restaureret, før de sættes på plads i arkivet. Samtidig bliver der udarbejdet en oversigt (restauratur) over materialet. Oversigten udgives derefter i bogform (stencileret). Den pågældende kommune kan herefter hjemlåne de sager, der bliver brug for. Det samme kan det stedlige lokalhistoriske arkiv under iagttagelse af de gældende regler for opbevaring og tilgængelighed. I året 1981 har landsarkivet udsendt sådanne registraturer for flg. storkommuner, som blev dannet 1970:

Holmegård kommune: Sognerådsarkiver for Fensmark-Rislev 1842-1966, Holme-Olstrup 1913-66 og Toksværd 1842-1970.

Rønnede kommune: Sognerådsarkiver for Kongsted 1842-1962, Ulse 1842-1962, Vester Egede 1842-1962, Dalby-Tureby 1842-1962, Øster Egede 1850-1962, Rønnede 1962-70 og Sønder Dalby 1962-70.

Skovbo kommune: Sognerådsarkiver for Lidemark 1842-1966, Bjæverskov 1842-1966, Vollerslev-Gørslev 1842-1966, Borup-Kimmerslev 1842-1970 og Ejby-Nr. Dalby 1842-1970.

Hele dette sognekommunale materiale er dermed gjort tilgængeligt for lokal-, slægts- og faghistorikere.

Sø- og ånavne i Præstø amt:

I serien navnestudier fra Institut for Navneforskning er nu udkommet bd. 4 i professor, dr. phil. *John Kousgård Sørensen*'s store værk om danske sø- og ånavne. Det omfatter lokaliteter med begyndelsesbogstav K og L og fylder 400 store sider.

Værket bringer rub og stub af, hvad det har været muligt at finde af navnestof om søer,

damme, kær, grave, pytter, åer, bække, render, strømme og meget mere. Materialet er indsamlet fra hele det gamle danske område, de skånske landsdele, Sydslesvig og Danelagen medregnet. Stoffet er ledsaget af en del kortskitser med indtegnede lokaliteter.

Der bringes kildehenvisninger til dokumenter, kort og litteratur, belagt med årstal for lokaliteternes forekomst heri. Desuden en forklaring på navnenes betydning. Dette værk er til stor hjælp for lokalhistorikere, og det burde være oplagt, at miljøforskere og lokalplanlægere har det ved hånden. Ret beset byder værket på et stykke kulturhistorie, som alle der interesserer sig for den lokale historie kan have glæde af.

For Præstø amts vedkommende bringes der omtale af 22 søer og 85 vandløb.

Møller i Præstø amt:

To studerende ved Danmark Biblioteksskole *Kirsten Havelund Strøm* og *Helene Sørensen* valgte som hovedopgave at udarbejde en bibliografi over danske møller, og den er nu udgivet i bogform af Dansk historisk Håndbogsforlag i Lyngby. Efter en udmærket historisk oversigt over møllenæringens historie og mølleriets teknik følger så selve bibliografien. Her skelnes der desværre ikke mellem væsentlig og uvæsentlig litteratur, og forfatterne har slet ikke evnet at opfylde de mål, de selv har opstillet i forordet og vejledningen. I registreret over møller - amt for amt - findes henvisning til 11 møller i Præstø amt.

Hovbønderne og herregårdene:

Gyldendals Forlag har udgivet bogen »Bonde, Herremand og Konge« forfattet af den kyndige landbrugshistoriker *Claus Bjørn*, der er lektor ved Københavns Universitet. Bogen giver en meget grundig gennemgang af forholdet mellem fæstebonde og herskab. Forfatteren godtgør, at bønderne ikke var sådanne slaver og umælende dyr i 1700-årene, som det så ofte fremhæves. Tværtimod var de helt klare over, hvornår deres rettigheder blev tilsidesat. Dette kommer til udtryk, både gennem passiv modstand og sagsanlæg, ja tilmed ved voldelig adfærd. Bogen rummer en række eksempler fra vore egne, bl.a. om forholdene på Herlufsholm, Vallø, Lundbygård, Lindersvold og Juellinge. De mest bevægede episoder var Gl. Køgegårds bønders overfald i Køge i 1707 på ridedog J. L. Quistgaard og Bækkeskov bønders mord på ridedogden A. Becker samt Møn-bøndernes fælles boykot af Stege by 1769.

Enkelte lokaliteter

Bårse:

Døbefonten i Bårse kirke er særlig bemærkelsesværdig ved at runealfabetet »Futharken« er indhugget i fontekummens sider. Omtalen heraf indgår i *Marie Stoklunds* og *Erik Moltkes* artikel i æresbogen »*Det skabende menneske*« tilegnet rigsantikvar P. V. Glob ved hans afgang fra embedet i 1981. Udg. af Nationalmuseets forlag.

Dysted:

Bystenen i Dysted er omtalt i museumsinspektør *C. L. Vebæks* artikel om helleristninger i æresbogen »*Det skabende menneske*« tilegnet rigsantikvar P. V. Glob ved hans afgang fra embedet i 1981. Udg. af Nationalmuseets forlag.

Grevensvænge:

Det kendte fundt af bronzealderfigurer ved Grevensvænge behandles i en artikel af *Stig Lomborg* i æresbogen »*Det skabende menneske*« tilegnet rigsantikvar P. V. Glob ved hans afgang fra embedet 1981. Det sker i artiklen »Et tøjstykke fra Hvidegårdsfundet«, hvor klædedragten på bronzefigurerne sammenlignes med tøjstykket og vurderes til at være anvendt i kultisk sammenhæng. Udg. af Nationalmuseets Forlag.

Himlingøje:

Atter blev der i 1980 gravet Himlingøje, hvor målet er at få gennemgravet hele den store, yngre jernalder »kirkegård«. Beretningen om denne den seneste udgravning bringes i »*Nationalmuseets Arbejdsmark*« 1981, skrevet af *Ulla Lund-Hansen*. Det er spændende at læse om det sjældne fund af en såkaldt »terra sigillate« skål, der kan stedfæstes og dateres nøje til omkring år 200 e. Kr. og stammende fra det sydfranske område.

Herlufsholm:

I årene 1954-59 udgav Landbohøistors Selskab tingbøgerne for Herlufsholm Birk 1616-19 og 1630-33. Det vældige kulturhistoriske og lokalhistoriske stof, der findes heri, blev således alment tilgængeligt, ikke mindst på grund af gode steds- og personregistre. I erkendelse af, at stoffet i disse tingbøger er af overordentlig stor værdi for studiet af dansk kultur-, samfunds- og sproghistorie, har selskabet ladet udarbejde et meget omfattende sagregister til tingbøgerne.

Dette giver os nøglen til enhver genstand og levende skabning, ethvert begreb og gøremål, som er omtalt i bøgerne. Sagregisteret indledes med en systematisk oversigt, der gør det let at finde frem til den ønskede sag. Bogen er udgivet i 1979.

Holmegård:

Holmegård kommune vil gerne rejse en debat om kommunens fremtidige udvikling og har derfor udarbejdet et meget præsentabelt hæfte om boligområder, erhvervsudvikling, trafik, rekreative områder, kulturelle institutioner og aktiviteter m.m. I en koncentreret form giver hæftet et væld af informationer om kommunen.

Holmegård Nyt - kommunens blad til beboerne er udkommet med to numre i 1981 og bringer bl.a. historiske artikler om Dysted skole og om en præstekaldelse i Toksværd i 1642. Begge artikler er skrevet af arkivar *A. Strange Nielsen*.

Næstved:

Brydeklubben - Næstved Brydeklub, også kaldet Atletklubben »Rolf« har eksisteret i 50 år og har i denne anledning udgivet et lille jubilæumsskrift 1931-81, som i korte rids fortæller foreningens historie og også bringer omtale og billeder af klubbens ledere.

Købstaten - Kommunelærer *Svend C. Dahl*, Næstved, manglede en overskuelig og let tilgængelig oversigt over Næstveds historie i 1500-årene til brug for sin historieundervisning. Da noget sådant ikke fandtes, så lavede han den selv og udgav den på skolebogsforlaget Basis ApS i Næstved. Det blev en fyldig bog på 159 sider, vel illustreret, især med gode tegnede skitser, dels hentede fra gamle værker og dels fremstillet til bogen. Det, der gør denne bog nyttig, er et afsnit med forklaringer og kommentarer til indholdet, side for side. En liste over lokalhistorisk litteratur samt et sted- og emneregister gør bogen til et godt studieredskab. I så varieret og righoldigt stof, som her bliver lagt frem, har det ikke kunne undgås, at der kan findes enkeltheder at kritisere. Men hovedsagen er, at bogen giver en fortræffelig indgang til 1500-årenes Næstved købstad - ikke alene for skole-eleverne i 7-8 klasse, men for alle, der interesserer sig for byens historie.

Købstaten - Hekseprocesser - På Chr. IVs tid herskede overtroen endnu i en sådan grad, at

man troede på hekse og retsforfulgte dem, hvilket let kunne ende med, at det stakkels menneske blev bragt på bålet. Det var det, der i 1631 skete med Birgitte Prammand i Næstved. Lærer *Nils Hartmann* har fremdraget hele sagen og tilrettelagt stoffet til brug for historieundervisningen i 6.-8. klasserne, og det er på den måde blevet til lokalhistorie som Danmarkshistorie. »*Hekseprocessen mod Birgitte Prammand*« og hendes død på bålet er interessant læsning for enhver, der vil vide besked med et dæmonisk kapital af Næstveds historie. Det er Amtscentralen for Undervisningsmidler i Næstved, der står for udgivelsen.

Helligåndshuset - En af Næstveds middelalderlige bygninger er Helligåndshuset i Ringstedgade. Det er fra 1400-årene. Med udgangspunkt i en ny opmåling af bygningen bringer museumsinspektør *Palle Birk Hansen* i årbogen »*Hikuin*« fra Moesgaard Musum en artikel om husets historie. I kortfattet form fremlægger han de historiske fakta og slutter med at fremholde en tidligere fremsat hypotese om et påbegyndt, men næppe fuldført helligåndskloster.

Købstaten - Skovklosters besiddelser i Næstved by - I Moesgaard Museums årbog »*Hikuin*« 7 har arkæologen *Aage Andersen* skrevet en artikel med oversigt over Skovklosters ejendomme i byen i tiden kort før reformationen. Den er udarbejdet på grundlag af de i klosterets arkiv bevarede dokumenter og breve. Oversigten slutter med fortegnelser over både erhvervet og afhændet gods og med angivelse af godsets art og beliggenhed i byen, samt data efterfulgt af navne på tidligere og/eller efterfølgende ejere.

Marineforeningen - Næstved Marineforening fyldte 60 år i 1981. Et lille, meget beskedent jubilæumshæfte blev udgivet ved denne lejlighed.

Museum - Museets inspektør lektor *F. Michelsen* fratrådte 1. oktober 1978 som leder, efter at have været chef for det siden 1949. Det var da helt naturligt, at museumsbestyrelsen bad ham om at forfatte et 10-års skrift 1968-78 til fortsættelse af jubilæumsskriftet 1918-68. I en meget fyldestgørende beretning får vi redegørelsen for den store udvikling, der trods en trang økonomi skete i dette ti-år, og som først og fremmest skyldes Michelsens egen utrættelige og idealistisk betonedede indsats.

Skolen på Kirkepladsen - Netop dér, hvor det middelalderlige Peder Syvs hus lå, indtil det i 1881 blev revet ned, opførte man i dette år en hyper-moderne skole, hvorved Næstved skolevæsen fik en hårdt tiltrængt forbedring af skoleforholdene. Den til dette sted gennem mange århundreder knyttede undervisningstradition

kunne fortsætte. Den nye skole har nu været i brug i 100 år. Det er anledningen til, at skolen har udgivet et nydeligt jubilæumsskrift, som udkom på selve 100-års dagen d. 27. oktober. I skriftet, som er forfattet af redaktør *Otto Elbo*, og som er forsynet med gode billeder, fortælles om skolens hæderkronede arbejde, om lærere og elever, om den ånd, der skulle råde, om besættelsestiden og meget mere.

Tjenerforeningen - Næstved Tjenerforening udgav et lille skrift på sin 60-årsdag i 1981. Tekst af redaktør *Knud Rasch*.

Typografforbundet - Næstved Typografforbund opnåede den alder af 100 år i 1981. Som det sig hør og bør fremtræder typografernes jubilæumsskrift 1881-1981 som gegigent håndværk med fin opsætning, gode billeder og kvalitetspapir. Absolut en værdig publikation for faget. Vi får præsenteret Dansk Typografforbunds Næstved afdelings historie og virke gennem de 100 år, herunder klubberne for sættere, trykkere og lærlinge. Men bogen er mere end det. I hele tidsrummet er typografernes virke kædet sammen med byens erhvervsliv og kulturliv, både gennem det egentlig arbejde på de mange arbejdspladser og de mange sange, der blev produceret til foreninger og private fester, men så sandelig også til deres egne fester og udflugter, og de var bestemt ikke kedelige. Den smagfulde bog er udgivet under redaktion af *Knud Rasch*, Næstved.

Georg Lorange Vinhandel - Det gamle Næstved-firma fyldte 110 år i 1981 og udsendte i den anledning et lille off-set trykt, illustreret hæfte med glimt fra foreningens historie.

Næstved: Kähler-fliser - I sin artikel »Fliser fra de nyere danske Fabrikker« i Kunst- og Antikvitetsårbogen (Thaning og Appels Forlag) bringer *Jørgen Ahlefeldt Laurvig* en kort skildring af fliser fra de Kählerske værksteder i Næstved, sådan som de blev skabt af kunstneren Jens Thirslund i 1930-erne.

Nørre Tvede:

»En bonde og hans skæring« er titlen på en spændende artikel skrevet af museumsinspektør *Holger Rasmussen* i bogen »*Det skabende menneske*« tegnet rigsantikvar P. V. Glob ved hans afgang fra embedet 1981. Den handler om almuekunstneren, gårdejer Christian Larsen fra Ypmosegård. Hans liv og særprægede kunst er nok værd at læse om.

Sparresholm:

Palle Oluf de Bang. Høng, tilbragte 7 år af sin barndom på herregården Sparresholm. Privat

har han udgivet hæftet »*Livet på Sparresholm 1924-31*«. Det er på 21 tæt trykte sider og vel illustreret. Vi får præsenteret Sparresholm på Dagmar og Oluf de Bangs tid med husdyrholdet, tjenerskabet med deres familier, søndags-skolen, Oluf de Bangs død 1926, den store brand 1928 og privatskolen på »Sophiehøj«. Alt i alt et farverigt billede af tilværelsen.

Stege:

En fornem og fremragende bog om byen er blevet til. Det er sket i samarbejde mellem bystyret, museet og fredningsstyrelsen og bogen er redigeret af *Sys Hartmann* fra fredningsstyrelsen. Opgaven har været at kortlægge og beskrive hver eneste ejendom i Steges bykerne d.v.s. inden for byens gamle befætningsvolde. Det meget særprægede og spændende bymiljø har bragt en rigdom af byhistoriske og kulturhistoriske værdier for dagen. Det er dette stof, der bringes i bogen »*Stege inden for voldene*«. Gade op og gade ned besøger vi alle husene, hvis røgt og pleje får både ros og ris. Omtalen af husene er forsynet med ejerlister og et væld af prægtige billeder, næsten af hvert hus. Med denne bog er vist et eksempel til efterfølgelse, dels fordi hver enkelt borger vil interessere sig for miljøet som helhed ved at se sin ejendom i denne sammenhæng, og dels fordi bogen vil tilskynde borgerne til at værne om disse værdier ved fremtidige istandsættelser. Bogen er udgivet af fredningsstyrelsen.

Tybjerg:

I 1930 færdiggjorde lokalhistorikeren *Niels Stenfeldt* sin håndskrevne bog om Tybjerg sogn

og sognets to herregårde Tybjerggård og Hjelmsøgård. Der var ingen penge at få til en egentlig udgivelse, men hans prægtige værk blev overtaget af Tybjerg sognebibliotek. Bylavet i Tybjerg har nu påtaget sig den opgave at få bogen udgivet, og det er sket i 1981 på Fællestrykkeriet i Aversi. Man valgte at udsende den i fotografisk optryk på offset papir, hvilket er en fryd at se, fordi forfatterens fortræffelige håndskrift netop egner sig hertil. Stenfeldt fortæller den spændende historie om sognet, der frem for så mange andre har en rig fortid. Han slutter sin beretning i begyndelsen af 1800-årene. En prægtig bog, som fortjener mange læsere, er stillet til rådighed for egnens beboere ved en prægtig ind-sats af bylavet.

Vordingborg:

Spare- og lånekassen for Vordingborg Købstad markerede sin 125-årsdag i 1980 med udsendelsen af et meget utraditionelt jubilæumsskrift. I det selv samme år, som sparekassen blev oprettet, blev byens borgere skrevet i mandtal. Det er listerne over samtlige personer i byen i 1855 med oplysning om deres alder, fødested, religion, erhverv o.s.v., der ejendom for ejendom, byen rundt, udgør jubilæumsskriftet. Museumsinspektør *Carsten Hess*, Møns Museum, har tilrettelagt og kommenteret udgivelsen.

I en kort artikel i »Årbog for dansk skolehistorie« 1981, fortæller seminarirektor *J. E. Biering-Sørensen* om seminariets skolehistoriske samlings tilblivelse og pædagogiske formål.

Personalhistorie

H. A. Brendekilde og L. A. Ring:

- Kunst og Antikvitetsårbogen 1981 (Thaning og Appels Forlag) bringer to artikler om maleren H. A. Brendekilde. Direktør *Mogens Schlüter*, Holmegårds Glasværk skriver om, hvorfor Brendekilde kan betegnes som Danmarks første glaskunstner og om hans bekendtskab med maleren L. A. Ring, som førte ham til disse egne. Dette nævnes også af kunsthistorikeren *Peter Michael Hornung*, der fortæller om Brendekilde som maler.

Grundtvigs Sydsjælland:

200-året for Grundtvigs fødsel i Udby præstegård den 8. september 1783 nærmer sig. Dette har inspireret Grundtvig-forskeren, fhv. forstander *Ejnar Greve* til at opsøge de steder, hvor Grundtvig færdedes livet igennem, og fotografere eller på anden måde skaffe sig illustrationer til bogen »*Ad Grundtvigs veje*« (Chr. Erichsens Forlag). Billedkavalkaden er forsynet med en tekst, der gør det spændende at følge Grundtvig fra vugge til grav. Bogen igennem fremtræder billederne fra det sydsjællandske område med betydelig overvægt. Gennem både billeder og tekst er det lykkedes for forfatteren at præsentere den udvikling Grundtvig gennemgik og det livsyn, som var hans.

Martin Hammerich:

Ejeren af Iselingen, professor Martin Hammerichs døde i 1881. Det gav i hundredeåret anledning til, at seminarielektor *Poul Hansen*, Vordingborg, skrev en artikel om denne betydelige skolemand. Den fremkom i »Midtpunkt« i Jyllandsposten for 19. sept. 1981 og er derefter udsendt som særtryk.

Udvandrerfamilier:

En forskergruppe på 5 unge historikere har studeret udvandringen til Amerika i forrige århundrede ved at gennemgå de breve, som 5 udvandrede familier sendte hjem til deres familie i Danmark. To af disse familier udvandrede fra Klippinge på Stevns, den første i 1869 bestående af et ægtepar og deres 6 børn, den anden i 1881-86 også bestående af 6 personer. De to familier var indbyrdes beslægtede og holdt kontakt med hverandre derovre. Af de 105 bevarede breve fra disse to familier gengives over halvdelen. Til sammen fortæller de om de livsvilkår, der blev dem til del. Gyldendals forslag har udsendt denne læseværdige bog med titlen »Breve fra Amerika«. Forfatterne er: *Marianne Hjort Hansen, Birthe Vestergaard, Steffen Elmer Jørgensen, Anne Lisbeth Olsen, Niels Peter Stilling og E. Helmer Pedersen.*

Historisk Samfund for Præstø Amt

Oprettet 1912

Styrelsen

Dyrlæge Henning Poulsen, Ved Munkevænget 18, 4660 Store Heddinge, tlf. 70 25 19 (formand). Skolekonsulent Nils Hartmann, Appenæs gl. Skole, 4700 Næstved, tlf. 80 00 60 (næstformand). Direktør E. Betzer-Pedersen, Hovedgaden 72, 4654 Fakse Ladeplads, tlf. 71 63 96 (kasserer). Fhv. amtsskolekonsulent J. Ingemann Pedersen, Stationsvej 3, 4171 Glumsø, tlf. 64 60 26 (sekretær). Museumsinspektør Birgitte Bille Henriksen, Gl. Præstøvej 24, 4735 Mern, tlf. 79 75 17. Overlærer Ebba Køie, Kirkebakken 1, 4736 Karrebæksminde,

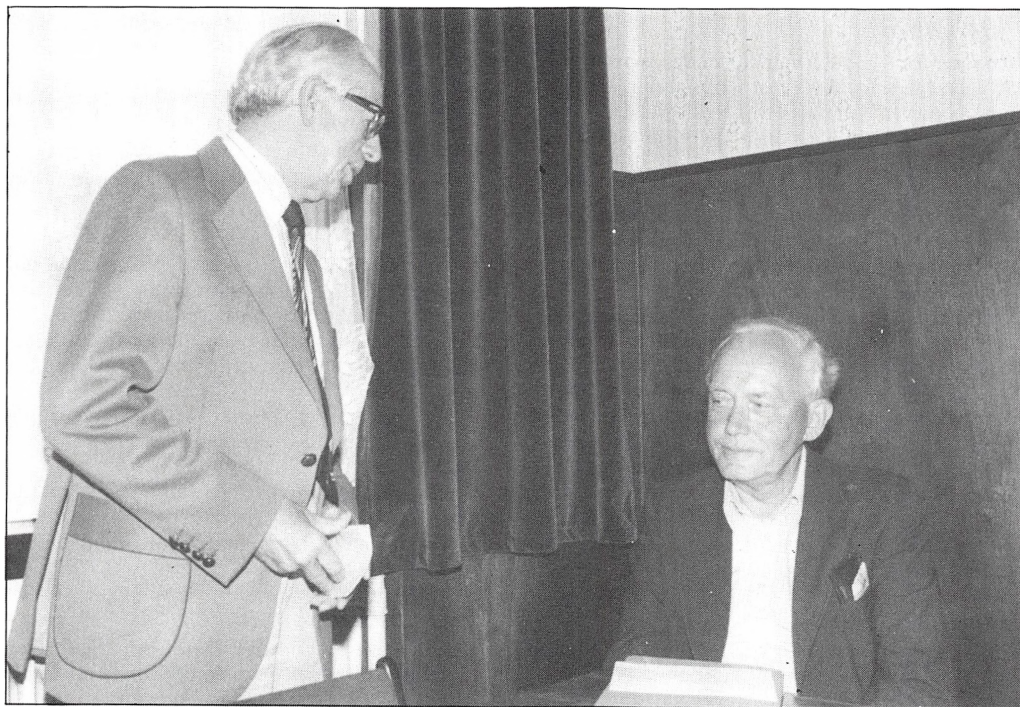
tlf. 74 22 01. Overlærer E. J. Bagge, Klintevej 110, Keldby, 4780 Stege, tlf. 81 35 15. Lærer, Cand. pæd. Jens Tommerup, Norgesvej 55, 4700 Næstved, tlf. 72 43 91. Blad- og tobakshandler J. Ørby, Adelgade 70, 4720 Præstø, tlf. 79 12 77.

Generalforsamling og årsmøde

afholdtes lørdag den 19. september 1981 på Mern Hotel efter en forudgående udflugt til Petersværft og Kalvehave Kirke. Museumsinspektør Birgitte B. Henriksen havde tilrettelagt og ledede turen, der havde samlet ca. 170 deltagere.

Sensommerudflugten gik i 1981 til Petersværft, hvor museumsinspektør Birgitte B. Henriksen fortalte om stedets historie. (Foto: Nils Hartmann).

Ved generalforsamlingen i september 1981 tog Historisk Samfund afsked med sin mangeårige formand, fhv. museumsinspektør, lektor F. Michelsen (th.), der her hyldes af fhv. amtsskolekonsulent J. Ingemann Pedersen. (Foto: Nils Hartmann).

Formanden, lektor, fhv. museumsinspektør F. Michelsen fortalte om sine 31 år i Historisk Samfunds styrelse. Det blev til et festligt og muntert causeri om foreningens historie.

I beretningen omtalte formanden bl.a. årets arrangementer (se senere) og kom ind på medlemstallet, der i 1980 var gået tilbage til 830, men i løbet af 1981 igen steg til 865. Formanden beklagede, at Årbogen for 1980-81 p.g.a. typografkonflikten var blevet nogle måneder forsinket.

Fhv. amtsskolekonsulent J. Ingemann Pedersen bragte formanden en varm tak for hans indsats i foreningens tjeneste og overrakte på styrelsens vegne et gavekort.

Arrangementer

Den 26. marts 1981 fortalte fhv. amtsskolekonsulent J. Ingemann Pedersen, på grundlag af flere års arkivstudier, om den Danneskiøldske Kanals historie. Interessen for foredraget var meget store, så det kneb med at få plads til alle i

et mindre lokale på Det Røde Pakhus i Næstved. Der vistest lysbilleder, og hensigten med foredraget var også at skabe baggrund for en kommende tur gennem Susålandet.

Forsommerudflugten den 14. juni 1981 foretoges med busser fra Næstved. Man gjorde holdt ved Styrten ud for Gl. Mølle Papirfabrik, Ladby kirkeruin og Holløse Mølle, hvorfra man gik til slusehuset og så spor af en nedlagt kammerluse. Fru L. Snedgaard fortalte kort om møllens historie. Kaffen indtoges i Tase, og sidste ophold var i Vrangstrup, hvor pastor P. Heitmann Møller foreviste kirken. Over 100 deltog under J. Ingemann Pedersens ledelse i den (trods voldsomt regnvej) vellykkede tur.

Den 19. november 1981 afholdtes foredragsmøde på hotel Vinhuset i Næstved. Museumsinspektør Birgitte B. Henriksen fortalte om oldtidsfund i Sydsjælland. Foredraget blev ledsaget af lysbilleder, og det havde samlet ca. 70 deltagere.

Publikationer

Årbogen for 1980-81 blev udsendt i september 1981. Der blev trykt 1200 eksemplarer af årbogen på Næstved Tidendes Bogtrykkeri. Af Claus M. Smidts artikel »Sjølunds fagre sletter« blev trykt en særlig publikation i et oplag på 500 eksemplarer.

Samfundet råder stadig over en række gamle årbøger, særtryk og selvstændige publikationer, der sælges til medlemmerne til en fordelagtig pris (se listen bag i bogen).

Såfremt der kan skaffes økonomisk mulighed for det, har samfundet planer om at udgive bogen »Fuglekongeskiver fra Næstved 1797-1846«. Bogen foreligger færdig med godkendt manuskript udarbejdet af tidligere museumsinspektør F. Michelsen og med billedredaktion af adjunkt Jan Preisler. Ved en reception i Sparekassen Bikubens lokaler i Næstved modtog Historisk Samfund 10.000 kr. fra Bikuben til bogens trykning, og der arbejdes nu videre med at skaffe yderligere ca. 20.000 kr.

Hvervekampagne

Ved årsskiftet 1980-81 gennemførtes en vellykket hvervekampagne i Vordingborg postdistrikt, hvor der til hver husstand blev omdelt en lille folder, der fortalte om Historisk Samfund for Præstø Amt. På et vedhæftet girokort var

der mulighed for indmeldelse i samfundet, hvilket resulterede i omkring 75 nye medlemmer.

Da der er brug for en styrkelse af medlemstallet, har styrelsen besluttet i 1982 at gennemføre en ny hvervekampagne i Holme Olstrup, Rønede, Herlufmagle, Brandelev, Tappernøje og Karrebæksminde postdistrikter.

Bestyrelsen

I samfundets styrelse er der i 1981 sket et par forandringer. Samfundets mangeårige formand, fhv. lektor og museumsinspektør F. Michelsen trak sig tilbage på generalforsamlingen og blev afløst af lærer, cand. pæd. Jens Tommerup, Næstved.

Fru Else Porsbo, Borre, afgav sin bestyrelsespost, der blev overtaget af overlærer E. J. Bagge, Kelby.

Som revisorsuppleant er valgt kommunaldirektør Arne Engberg, Næstved.

Alle øvrige valg på generalforsamlingen var genvalg.

Økonomi og kontingent

Ved generalforsamlingen forelagde kassereren E. Betzer-Pedersen regnskabet for tidsrummet 1/1-31/12 1981. Årets overskud var på 5.509 kr. og det besluttedes at fortsætte med uændret kontingent (50 kr.)

Lokalhistoriske arkiver i Præstø amt

Faxe Herreds Lokalhistoriske Arkiv

Postadresse: Hovedgaden 72, 4654 Faxe Ladeplads.
Beliggenhed: Rådhusvej 5, 4640 Fakse.
Telefon: 03-71 63 96.
Åbent: Torsdag 15-17.
Leder: Ejgil Betzer-Pedersen, Hovedgaden 72, 4654 Faxe Ladeplads.
Område: Fakse og Rønnede kommuner.

Fladså Arkiv

Postadresse: Brøderupvej 42, Snesere, 4733 Tappernøje.
Beliggenhed: Mogenstrupskolen, Mogenstrup.
Telefon: 03-74 01 55.
Åbent: 1. og 3. torsdag i md. 19-21.
Leder: Anne-Lise Pallesen, Brøderupvej 42, Snesere, 4733 Tappernøje.
Område: Fladså kommune.

Langebæk Lokalhistoriske Arkiv

Postadresse: Sandvigvej 29, 4735 Mern.
Beliggenhed: Østergårdsstræde 1A, 4772 Langebæk.
Telefon: 03-79 73 09.
Åbent: 1. og 3. torsdag i md. 15-17,30.
Leder: Poul Dehn, Sandvigvej 29, 4735 Mern.
Område: Langebæk kommune.

Lokalhistorisk Arkiv for Møn

Postadresse: Storegade 75, 4780 Stege.
Telefon: 03-81 40 67.
Åbent: Ti.-fr. 10-16.
Leder: Carsten Hess.
Område: Møn kommune.

Næstved By- og Egnshistoriske Arkiv

Postadresse: Sct. Jørgens Park 34, 4700 Næstved.
Telefon: 03-73 65 07.
Åbent: ma.-fr. 13-15.
Leder: A. Strange Nielsen.
Område: Næstved, Suså, Holmegård og Fladså kommuner.

Præstø Lokalhistoriske Arkiv

Postadresse: Snaphavevej 5, 4720 Præstø.
Beliggenhed: Biblioteket, Lindevej 45, 4720 Præstø.
Telefon: 03-79 18 88.
Åbent: Bibliotekets åbningstid eller efter aftale.
Leder: Willy Døssing, Snaphavevej 5, 4720 Præstø.
Område: Præstø kommune.

Stevns Lokalhistoriske Arkiv

Postadresse: Nørregade 15, 4660 Store Heddinge.
Telefon: 03-70 36 54.
Åbent: ma. 15-20 samt efter aftale på tlf. 03-70 24 43.
Leder: Per Nyord.
Område: Stevns kommune.

Lokalhistorisk Arkiv for Vordingborg og Omegn

Postadresse: Biblioteket, Algade 89, 4760 Vordingborg.
Telefon: 03-77 08 93.
Åbent: efter aftale.
Leder: Volmer Hansen.
Område: Vordingborg kommune.

Museer i Præstø amt

Stevns Museum

Ved Stevns Klint, Højerup, 4660 Store Heddinge. tlf. 03-70 28 06.

Åbent: 1. maj-1. okt. kl. 12-18 ikke mandage, evt. efter aftale.

Entré: Voksne 4 kr. børn 2 kr. grupperabat. Formand og leder: Henning Poulsen, Munkevænget 18, 4660 St. Heddinge, tlf. 03-70 25 19. Særudstillinger 1982: 1. maj-30. juni fynboen Johs. Larsen - 1. juli-30. sept. Kähler keramik.

Lille Heddinge rytterskole og Niels Larsen Stevns kunstsamling

Lille Heddinge 4673 Rødvig.

Åbent: tilkaldelses-kustode.

Leder: Henning Poulsen, Munkevænget 18, 4660 St. Heddinge. tlf. 03-70 25 19.

Skolehistorie og kunstudstilling.

Fakse geologiske og kulturhistoriske Museum

Torvegade 29, 4640 Fakse.

Åbent: Torsdage kl. 14-16 hele året, 15.-juni-15. august: mand., tirsd., onsd., fred., lørd. kl. 10-11. Tlf. 03-71 33 18.

Samlinger: om de geologiske forhold i Fakse kalkbrud. Korall- og bryozokalk. Mineraler: Om kalkbrudets kulturhistorie.

Entré: voksne 2 kr. - børn: 1 kr.

Museet for Næstved og Omegn

Helligåndshuset, Ringstedgade 4 og

Boderne, St. Peders Kirkeplads 8,

4700 Næstved.

Tlf. 03-72 09 91.

Åbent: jævnfør annoncering. Oplysning på museets telefon 8.30-16.

Entré: voksne 2 kr. børn 1 kr.

Leder: Palle Birk Hansen.

Thorvaldsen-samlingen på Nysø

Nysø, 4720 Præstø.

Tlf. 03-79 14 03.

Åbent: 1. april-1. okt. onsdag og lørdag kl. 14-17, søndag og helligdage kl. 10-17.

Leder: A. Ohmann.

Entré: Voksne 5 kr. børn: gratis.

Sydsjællands Museum:

Ruinterrænet, 4760 Vordingborg.

Tlf. 03-77 25 54.

Åbent: 1. april-31. okt. kl. 10-12 og 13-16,

1. nov.-31. marts kl. 13-16.

(juni til sept.: alle dage, resten af året: lukket mandag).

Entré: Voksne 4 kr. børn 2 kr.

Leder: Birgitte Bille Henriksen.

Museet varetager undersøgelser af fund fra oldtiden i det gamle Præstø amt.

Grundtvigs Mindestuer i Udby

Udby, 4750 Lundby.

Tlf. 03-78 10 36.

Åbent: 1. april-1. nov. kl. 10-12 og 14-17.

Entré: Voksne 3 kr. børn: gratis.

Leder: Ingen Christensen.

Møns Museum

Storegade 75, 4780 Stege.

Tlf. 03-81 40 67.

Åbent: 1. april-31. okt. kl. 10-16 mandag lukket.

1. nov.-31. marts kl. 10-16 weekend og mandag lukket.

Entré: voksne 4 kr. børn: 1 kr.

Leder: Carsten Hess.

Særudstilling 1982: 20. juni-30. aug. Mønske malere 1900-1950.

Liselund

Liselund Gl. Slot, 4791 Borre, Møn.

Tlf. 03-81 21 78.

Åbent: 1. maj-31. okt. kl. 10.30 og 11.00, kl.

13.30 og 14.00. Søndag og helligdage også kl. 16.00-16.30.

Entré: voksne 5 kr. børn 3 kr. grupper på 10 og derover: 4 kr.

Leder: Egon Hansen.

Keldbylille Museumsgård

Keldbylille, 4780 Stege.

Tlf. 03-81 30 80.

Åbent: 1. maj-1. nov. kl. 10-18.

1. nov.-1. maj søndag og helligdage kl. 10-16.

Entré: Voksne 3 kr. børn: 1 kr. Grupper over 10 1/2 pris.

Leder: Ernst Rasmussen.

Salg af publikationer

Følgende årbøger m.v. kan købes ved henvendelse til *Niels Juul Nielsen, Skelbyvej 42, 4160 Herlufmagle*

1915	1932	1945	1959	1966	
1927	1933	1945	1961*		Pris pr. bd. 20,00 kr.
1928	1934	1949	1962		(medlemmer pr. bd. 18,00 kr.)
1929	1935	1951	1963		
1930	1936	1952	1964		
1931	1942	1956	1965		
1967	1969-70	1973-72			Pris pr. bd. 24,00 kr.
1968	1971-72				(medlemmer pr. bd. 20,00 kr.)
1975	1976	1977	1978-79		Pris pr. bd. 40,00 kr.
					(medlemmer pr. bd. 30,00 kr.)
1979-80*	1980-81	1982			Pris pr. bd. 50 kr.

Johs. C. Jessen: Præstø Amts Skolehistorie indtil 1830: 20,00 kr. (15,00 kr.).

F. Vestergaard: Salget af Vordingborg Rytterdistrikt: 38,50 kr. (29,00 kr.).

Jens Peter Ellehøj: Marierosen og andre digte: 10,00 kr. (7,50 kr.).

Amtsudgaven af Danmarks Riges Breve. Præstø-Sorø amter. 2. del. Hæfte 1 (1250-1265). Hæfte 2 (1266-1290). Begge hæfter: 10,00 kr. (7,50 kr.).

Benny Christensen: Skibsværft og flådebase. Træk af Petersværfts tidlige historie: 40,00 kr. (30,00 kr.).

Nils Hartmann: Pottemageriet på Rødeled: 20,00 kr. (15,00 kr.).

Claus M. Smidt: Sjølunds fagre sletter. Landskabsmalernes Sydsjælland ca. 1800-1875. 35,00 kr. (25,00 kr.).

F. Michelsen: Det borgerlige Fugleskydnings Sælskab i Nestved 1797-1897. 35,00 kr. (25,00 kr.).

Alle priser er excl. forsendelsesomkostninger.

* Heri register.

